28 МАР 1991

Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ РАМАЗОН, 10-КУН • ШАМСИЙ 1370 ЙИЛ ҲАМАЛ, 6-КУН

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган | 1991 йил 26 март, сешанба, № 59, 60 | НАРХИ обуначига 14 тийин. сотувда 20 тийин.

Республика деҳқонларининг катта кенгаши

23 март куни Тошкентда республика қишлоқ хўжалиги ходимларининг қурултойи бўлиб ўтди. Қурултойда ишлаб чиқариш илғорлари, колхоз ва совхозларнинг, маҳсулотни қайта ишловчи корхоналар ва пахта тозалаш заводларининг раҳбарлари, олимлар, мутахассислар, партия ва совет ходимлари, жамоат ташкилотларининг вакиллари иштирок этдилар.

Қурултойни Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг Раиси М. И. Иброҳимов очди.

Хўжалик механизмини такомиллаштириш ва бошқарувнинг иқтисодий усулларини жорий этиш асосида қайта қуриш шароитида озиқ-овқат ва техника экинлари етиштиришни кўпайтириш юзасидан қишлоқ хўжалиги ходимларининг вазифалари тўғрисида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг котиби А. И. Икромов маъруза қилди.

Маъруза юзасидан музокараларда халқ депутатлари Андижон вилоят кенгашининг раиси, вилоят партия комитетининг биринчи котиби К. Холмирзаев, Қорақалпоғистон республикаси Кегайли районидаги Куйбишев номли совхоз директори К. Е. Юсупов, Хоразм вилояти Янгиариқ районидаги Киров номли колхоз механизатори Б. Собиров, Сирдарё вилояти Оқолтин районидаги СССР 60 йиллиги номли совхоз паррандабоқари Г. В. Слободчикова, Сурхондарё вилояти Бойсун районидаги «Сайроб» совхозининг чўпони Х. Ҳаққулов, Тошкент вилояти Ғалаба районидаги «Заря коммунизма» колхозининг бригадири Л. Г. Ким, Жиззах вилояти Жиззах районидаги «Москва» колхозининг раиси П. Зиётов, Наманган вилояти Наманган районидаги «Коммунизм» колхозининг раиси К. Қосимов сўзга чиқдилар.

Сўзга чиққан кишилар ўтган йили муайян ютуқларга эришилганига қарамай, республика қишлоқ хўжалиги ҳали анчагина резервларга эга эканлигини айтдилар. Аҳолининг озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган талабини, саноатнинг эса хом ашёга бўлган эҳтиёжини тўлароқ қондириш учун ана шу резервларни ишга тушириш барча колхозчилар ва совхоз ишчиларининг энг муҳим вазифасидир.

Йиғилиш аҳли ҳузурида Ўзбекистон ССР Президенти, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби И. А. Каримов нутқ сўзлади.

Республика вице-президенти Ш. Р. Мирсаидов йиғилганларининг кўпдан-кўп саволларига жавоб қайтарди.

Қурултой қатнашчилари Ўзбекистон қишлоқ хўжалигининг барча ходимларига Мурожаатнома қабул қилдилар.

(ЎзТАГ).

Суратларда: республика қишлоқ хўжалиги ходимлари қурултойидан лавҳалар.

• Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Президентининг

ФАРМОНИ

ЧАКАНА НАРХЛАРНИНГ БИР ЙЎЛА ОШИРИЛИШИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЖАМҒАРМАЛАР ҚАДРСИЗЛАНИШИДАН ЗАРАРНИ АҲОЛИГА ТЎЛАШ ТЎҒРИСИДА

Чакана нархларнинг бир йўла оширилиши муносабати билан жамғармаларнинг қадрсизланишидан аҳоли кўрадиган зарарни тўлаш мақсадида **қарор қиламан:**

1. Аҳолининг СССР Давлат банкидаги ва СССР Жамғарма банкидаги пулларини, шунингдек СССР Жамғарма банки сертификатлари, СССР давлат хазина мажбуриятлари ва 1982 йилги давлат ички ютуқли заёми облигациялари тусида сақлаётган маблағларини бир йўла қайта баҳолаш тўғрисида СССР Вазирлар Маҳкамаси билан СССР Давлат банкининг таклифи қабул қилинсин. Аҳолининг жамғармалардан фойдаланиш мақсадлари асосий йўналишларидан келиб чиқиб ҳамда айрим моллар ва хизматларга нархлар индексини ҳисобга олиб, жамғармалар миқдорининг қўйилган омонат қолдиғи ҳамда қимматли қоғозларнинг унда кўрсатилган қиймати 40 фоиз оширилсин.

2. Компенсация омонатларнинг ҳамма турлари бўйича уларнинг 1991 йил 1 мартдаги қолдиғига қараб, СССР Давлат банки ва СССР Жамғарма банки белгилаб берадиган тартибда тўланади.

Омонатларнинг 200 сўмгача бўлган қолдиқлари компенсация тўловлари миқдорида кўпайтирилади ва шу пулдан 1991 йил 1 июлдан кейин фойдаланиш ҳуқуқи берилади. 200 сўмдан ортиқ омонатларни қайта баҳолаш пули жамғарма эгалари шу пулдан уч йил ўтгандан кейин фойдаланиш ҳуқуқи билан махсус ҳисоб варақасига ўтказилади. Махсус ҳисоб варақалардаги маблағларга даромад амалдаги йилига 7 фоиз музд асосида тўланади.

3. СССР Давлат банки билан СССР Жамғарма банки фуқароларнинг айрим ҳолларда уч йиллик муддат ўтмасдан олдин махсус ҳисоб варақаларига ўтказилган маблағдан қиммат молларни нақд пулсиз харид қилиш ва уй-жой сотиб олиш учун фойдаланиши тартибини белгилаб берсин.

4. Фуқароларнинг 1991 йил 1 мартгача сотиб олган СССР Жамғарма банки сертификатларига ва СССР давлат хазина мажбуриятларига компенсация улар сотилган муддат тугагандан сўнг ёки 1994 йил 1 мартдан кейин тўлансин.

5. СССР Молия вазирлиги, СССР Давлат банки ва СССР Жамғарма банки:

1982 йилги давлат ички ютуқли заёми облигацияларини уларда кўрсатилган қийматини 40 фоиз оширишни ҳисобга олиб сотиш ва сотиб олиш тартибини;

1993 йилда 1990 йилги аниқ мақсадларга мўлжалланган муддсиз давлат заёмлари облигацияларининг эгаларига улар товарни олишдан воз кечган тақдирда компенсация тўлаш тартибини белгиласин.

6. СССР Президентининг «1961 йил намунасидаги 50 ва 100 сўмлик СССР Давлат банки пулларини тўловга қабул қилишни тўхтатиш ва фуқароларнинг омонатларидан нақд пул беришни чеклаб қўйиш тўғрисида»ги 1991 йил 22 январдаги Фармонида белгилаб қўйилган фуқароларнинг омонатларидан нақд пул беришнинг чекланиши бекор қилинсин.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Президенти

М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль.
1991 йил 22 март.

Ўзбекистон ССЖ Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасининг қарори

ЧАКАНА НАРХЛАРНИНГ ИСЛОҲ ҚИЛИНИШИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЎЗБЕКИСТОН ССЖ АҲОЛИСИНИ ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯЛАШ ТАДБИРЛАРИ ҲАҚИДА

ССЖИ Президентининг «Чакана нархларни ислоҳ қилиш ва аҳолини ижтимоий ҳимоялаш тўғрисида»ги 1991 йил 19 мартдаги Фармони ва ССЖИ Вазирлар Маҳкамасининг «Чакана нархларни ислоҳ қилиш ва аҳолини ижтимоий ҳимоялаш тўғрисида»ги 1991 йил 19 мартдаги 105-сонли қарорига мувофиқ мамлакатда чакана нархлар ислоҳотини амалга ошириш назарда тутилмоқда. Айни вақтда аҳолини ижтимоий ҳимоялаш, иш ҳақини, стипендияларни, пенсияларни, нафақаларни ва бошқа тўловларни ошириш юзасидан аниқ тадбирларни рўёбга чиқариш белгиланди.

ССЖИ Президентининг Фармонига ва ССЖИ Вазирлар Маҳкамасининг қарорига амал қилиб ҳамда Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг навбатдан ташқари IV сессияси томонидан 1991 йил 14 февралда қабул қилинган қарорларга мувофиқ жумҳурият аҳолисини, аввало унинг кам таъминланган қатламларининг ижтимоий ҳимоя қилинишини таъминлаш, серунум меҳнатга қизиқишни кучайтириш, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни ва хизмат кўрсатишни кўпайтириш мақсадида, миллий анъаналарни, юзага келган демографик вазиятни ҳамда ишлаб чиқаришнинг ва истеъмол структурасининг регионал хусусиятларини эътиборга олиб Вазирлар Маҳкамаси **қарор қилади:**

1. ССЖИ Вазирлар Маҳкамасининг «Чакана нархларни ислоҳ қилиш ва аҳолини ижтимоий ҳимоялаш тўғрисида»ги 1991 йил 19 мартдаги 105-сонли қарори инобатга олиниб, амал қилиш учун қабул қилинсин.

2. Мазкур қарорда қуйидагилар белгиланди:

аҳолини ижтимоий ҳимоялаш бўйича комплекс тадбирлар туркумини амалга оширишда ССЖИ фуқароларининг меҳнат қилиш, меҳнатга адолатли ҳақ олиш учун конституцион ҳуқуқларига, уларнинг қонун олдида тенглиги ва барча жумҳуриятларнинг тенг ҳуқуқлилигига сўзсиз амал қилинсин;

асосий озиқ-овқат молларининг, оммавий турдаги қурилиш материаллари ва мебеллар, шунингдек, аҳолининг турли ижтимоий табақалари ва гуруҳлари даромадлари даражасини эътиборга олиб жумҳуриятлар белгилаган рўйхатдаги бошқа ноозиқ-овқат моллар давлат чакана нархларини оширишдан тушадиган маблағнинг ҳаммаси компенсация сифатида ишлатилсин;

вояга етмаган болалари бўлган оилаларга аниқ мақсадни кўзлаган ҳолда тегишли маблағлар йўналтирилсин ва болаларбоп молларнинг қимматлашуви натижасида кўриладиган зарар тўла қоплансин;

бюджет ва бошқа манбалар ҳисобидан бериладиган компенсация тўловларининг миқдори, аҳолининг ижтимоий жиҳатдан кам ҳимояланган табақалари, аввало, болалар, ўқувчи ёшлар, ногиронлар, пенсионерлар, ёш, нотўлиқ ва кўп болали оилаларни моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга устунлик берган ҳолда аҳолининг ижтимоий демографик гуруҳлари бўйича табақалаштирилсин;

ишловчиларнинг иш ҳақи (меҳнатга тўланадиган ҳақ) оширилиб, айни вақтда корхоналар (жамоа хўжаликлари) фойдаси ва фуқароларнинг даромадларига солинадиган солиқ камайтирилсин;

нархлар ва тарифлар оширилишидан олинган маблағларнинг бир қисми маориф, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот, маданият соҳалари ва архив муассасалари етакчи ходимларининг иш ҳақи даражасини қўшимча равишда ошириш мақсадида сарфлансин;

ўқувчи ёшларнинг амалдаги стипендиялари оширилсин ва янгилари жорий этилсин;

ҳарбий хизматчиларнинг пул даромади, озиқ-овқат, буюм ва бошқа моддий таъминот миқдорлари кўпайтирилсин;

ҳамма турдаги пенсиялар, нафақалар ва бошқа ижтимоий тўловларнинг миқдори оширилсин, шунингдек, ССЖИ ижтимоий суғурта ва ССЖИ пенсия фонди маблағлари ҳисобига давлатнинг моддий ёрдамидан фойдаланувчи шахсларнинг доираси кенгайтирилсин;

аҳолига шифохоналарда, интернатларда, мактабларда, кексалар ва ногиронлар уйларида, мактабгача тарбия ва ижтимоий соҳанинг бошқа муассасаларида ижтимоий хизмат кўрсатишга харажатларининг ошиши тўла қоплансин;

аҳолининг кам таъминланган қатламларига тўланадиган пул тўловларига қўшимча равишда маҳаллий органлар томонидан ҳар турли ижтимоий, биринчи навбатда ашёвий ёрдамлар берилсин;

озиқ-овқат молларига давлат чакана нархларининг минтақа бўйича табақалаштирилиши бекор қилинсин, тўлов миқдорларини белгилашда иш ҳақига тўланадиган амалдаги ҳудудий коэффициентлар ҳисобга олинсин;

студентларга ва ўқувчиларга, пенсионерлар, болаларга ижтимоий пенсиялар ва нафақалар олувчи бошқа шахсларга дастлабки тўловлар олдиндан, 1991 йил 1 апрелига қадар тўлансин.

3. Жумҳуриятнинг ўзига хос томонларини, миллий хусусиятларини, ишлаб чиқариш ва истеъмол структурасини ҳисобга олиб нон ва нон-булка маҳсулотлари, ун, макарон маҳсулотларининг амалдаги чакана нархлари 1991 йилда ўзгаришсиз сақлаб қолинсин.

Дори-дармон ва тиббиёт буюмлари, кофе, сунъий ва синтетик толадан тўқилган газлама ва ундан тайёрланган буюмлар, синтетик материаллардан ишлаб чиқариладиган пойабзал, мўйна, трикотаж, пайпоқ ва ўйинчоқлар, аҳолига сотиладиган бензин, керосин, электр энергия, газ, кўмир, ёқилғи ва ўтин, шунингдек, арақнинг амалдаги давлат чакана нархлари оширилмасин.

(Давоми иккинчи бетда).

ДОЛЗАРБ МУАММОЛАР ТАШВИШИ

Иттифоқ парламентига гуркираб турган ҳаёт нафаси тўла маънода уфуриб киргандек бўлди. Бу ерда 25 март куни мамлакат деҳқончилик-саноат комплексида юзага келган вазиятдан ташвишланган халқ депутатларининг сўровлари муносабати билан қишлоқ хўжалигидаги аҳвол муҳокама қилинди.

СССР Олий Кенгаши сессиясининг эрталабки мажлиси СССР Бош вазирининг ўринбосари Ф. П. Сенькониг ахбороти билан бошланди. У ҳукуматнинг қишлоқ олдида турган ҳозирги муаммоларга нисбатан фикрини баён этди ва баҳорги дала ишларига тайёргарлик кўриш борасидаги долзарб тадбирлар тўғрисида гапириб берди. У вазият қийин ва ташвишли эканини айтди. Кескинлашган сиёсий вазият билан иқтисодий аҳвол ўртасида узвий алоқа бор, деди у. Озиқ-овқат маҳсулотлари билан боғлиқ аҳвол энг танг соҳаларимиздан бирйдир.

Ҳақиқатан ҳам қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш беш миллиард сўмликдан кўпроқ камайди. Бундай воқеа кейинги йилларда биринчи марта рўй берди. Табиийки, озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳам пасайиб кетди. Нотиқнинг таъкидлашича, баъзи кишилар бундай аҳволдан ўз сиёсий мақсадлари йўлида фойдаланишга уринмоқдалар, барча қийинчиликларни Иттифоқ идоралари гарданига ағдаришга ҳаракат қилмоқдалар. Қандай бўлмасин, қишлоқ иш ташлагани йўқ. Митинглар ўтказмаяпти. У ўз кучғайратини асосий муаммо — одамларнинг қорнини тўйдириш муаммосини ҳал этишга сарфламоқда.

Нотиқ қишлоқларда рўй бераётган салбий жараёнларнинг чуқур сабабларига батафсил тўхталди. Бунинг асосий сабаби, деди у, деҳқончилик соҳасини моддий-техникавий жиҳатдан таъминлаш ёмонлашиб бораётгани, «ҳукмрон корхоналарнинг» зўравонлиги кучаяётгани, хўжалик алоқаларининг узилиши, тобора кўпроқ намоён бўлаётган маҳаллий тамойиллар, маҳсулот етказиб бериш интизомининг пасайиши, шунингдек меҳнатга лаёқатли қишлоқ аҳолисининг шаҳарларга доимий равишда кетиб қолаётганидадир. Мана сизга қизиқ бир мисол: ўтган йили қишлоқ меҳнаткашларига етти миллиард сўмликдан кўпроқ моддий-техника ресурслари етказиб берилмади. Айниқса, бинокорлик материаллари етказиб беришдаги аҳвол қониқарсиз бўлиб қолмоқда.

Ҳукумат вазирликлар ҳамда идораларнинг, барча корхоналарнинг қишлоқ хўжалигига нисбатан муносабатни тубдан ўзгартириш вазифасини ўзининг асосий амалий фаолияти деб билмоқда. Деҳқончилик соҳасида қабул қилинган ҳужжатлар мажмуини тўла рўёбга чиқариш муҳимдир. Айни вақтда Ф. П. Сенько бу масалани ҳал этиш марказга, шунингдек жойлардаги ишларга боғлиқ эканини таъкидлади.

Ғалла муаммоси ҳали ҳам марказнинг диққат эътиборида турибди. Ҳукумат вакили яқин вақт ичида «Ғалла» Бутуниттифоқ дастурини кўриб чиқиш режалаштирилгани тўғрисида хабар берди.

Деҳқончилик-саноат комплексини ривожлантиришнинг асосий жиҳатларига тўхталган нотиқ қишлоқнинг ўзи барча муаммоларни ҳал эта олмаслигини уқтирди. Шаҳар билан қишлоқ ўртасида кўп жиҳатдан бузилган алоқаларни йўлга қўйиш керак. Қишлоқни ижтимоий қайта қуришга алоҳида эътибор бериш зарур. Бу вазифа анча илгари ўртага қўйилган эди, лекин ҳозирга қадар бу борада қатъий ҳаракат қилингани йўқ. Нотиқ қишлоқда мулкни хусусийлаштириш тўғрисидаги масалага пухта ўйлаб ёндашишга чақирди. Айни вақтда жамоа хўжаликлари ва давлат хўжаликлари билан бир қаторда хўжалик юритишнинг янги шаклларини вужудга келтириш зарур ва самарали жараён эканлигини ҳам айтди.

Бош вазир ўринбосари ўзи берган ахборотда ва депутатларнинг саволларига қайтарган жавобларида янги ҳукумат қишлоқ хўжалигини техникавий жиҳатдан қайта жиҳозлаш ҳамда қайта ишловчи тармоқларни реконструкциялаш ишини жиддий ўйлаш ниятида эканини таъкидлади.

(ТАСС).

СССР Олий Кенгашининг қарори

1991 йил 17 мартда ўтказилган СССР референдумининг якунлари тўғрисида

СССР Олий Кенгаши СССР Марказий референдум комиссиясининг Совет Социалистик Республикалари Иттифоқини ҳар қандай миллат кишисининг ҳуқуқлари ва эркинликларига тўла-тўкис кафолат бериладиган тенг ҳуқуқли мустақил республикаларнинг янгиланган федерацияси сифатида сақлаб қолиш тўғрисидаги масала юзасидан 1991 йил 17 мартда мамлакатимиз тарихида биринчи марта ўтказилган референдум якунлари тўғрисидаги ахборотни кўриб чиқиб, умумхалқ овоз бериш қатнашчиларининг юксак фаоллигини ва фуқароларча масъулиятини қайд этади.

Дастлабки маълумотларга қараганда, умуман мамлакатда референдумда 147 миллион киши қатнашди. 112 миллион киши, яъни овоз берганларининг 76 фоизи, Совет Социалистик Республикалари Иттифоқини сақлаб қолишни ёқлаб чиқди. Шундай қилиб, фуқароларнинг кўпчилиги мамлакат халқларининг тақдири ажралмаслигига, улар иқтисодий, ижтимоий ва маданий тараққиёт масалаларини биргаликдаги куч-ғайратлар билангина муваффақиятли ҳал эта олишларига асосланди. СССР халқ депутатлари IV съездининг ва СССР Олий Кенгашининг демократик ўзгартишлар асосида ССР Иттифоқини сақлаб қолиш тўғрисидаги масала хусусидаги позицияси қўллаб-қувватланди.

Бир қанча республикалар (Грузия, Литва, Молдова, Латвия, Арманистон ва Эстония)нинг ҳокимият идоралари СССР халқ депутатлари IV съездининг ва СССР Олий Кенгашининг референдум ўтказиш тўғрисидаги қарорларини бажармаганликларига қарамай, фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқлари бузилишига, уларга маънавий зуғум қилинишига, овоз бериш участкалари тўсиб қўйилишига қарамай, шу республикаларда яшовчи икки миллиондан кўпроқ СССР фуқаролари ўз хоҳиш-иродаларини изҳор этдилар ва ССР Иттифоқига «Ҳа» деб овоз бердилар. Фуқароликнинг бундай намоён бўлишини СССР Олий Кенгаши мардлик ва ватанпарварлик иши, деб баҳолайди.

СССР Олий Кенгаши шахс ҳуқуқларининг зарарига ҳокимият ваколатларидан фойдаланишни, миллий мустақиллик ва демократия шиорлари остида бу ҳуқуқлар оёқости қилинишини қоралайди.

СССР Олий Кенгаши **қарор қилади:**

(Давоми 6-бетда).

Граждан авиацияси Ўзбекистон бошқармасининг Тошкентдан Навоийга учган АН-24 самолёти билан 1991 йил 23 мартда юз берган авиаҳалокат сабабларини аниқлаш учун тузилган ҳукумат комиссияси ҳалокат юз берган жойга тезда етиб келди. Маҳаллий ҳокимият идоралари ва мутахассислар комиссия ишига жалб этилди. Жабрланганларга Тошкентдан ва республикамизнинг бошқа шаҳарларидан малакали тиббий ходимлар келиб ёрдам кўрсатишлари учун шошилинч чоралар кўрилди. Навоий шаҳри табобат муассасаларининг имкониятлари сафарбар қилинди.

ҲУКУМАТ КОМИССИЯСИНИНГ ХАБАРИ

7 жабрланувчи ҳозирнинг ўзидаёқ касалхонадан чиқди.

Комиссия биринчи навбатда авиаҳалокат натижасида ҳалок бўлганларнинг ва жабрланганларнинг оилаларига ёрдам берди.

Авария сабабларини аниқлаш учун ҳалокат юз берган жойга СССР Граждан авиацияси вазирлигининг мутахассислари гуруҳи келди.

Ҳукумат комиссияси ўз ишини давом эттирмоқда.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИ, ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, ЎЗБЕКИСТОН ССР ПРЕЗИДЕНТИ ҲУЗУРИДАГИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИДАН

Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, республика ҳукумати авиация ҳалокатида ҳалок бўлганларнинг оила аъзоларига ва ёр-биродарларига чуқур таъзия билдиради.

Ўзбекистон ССЖ Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасининг қарори

ЧАКАНА НАРХЛАРНИНГ ИСЛОҲ ҚИЛИНИШИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЎЗБЕКИСТОН ССЖ АҲОЛИСИНИ ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯЛАШ ТАДБИРЛАРИ ҲАҚИДА

(Давоми. Боши биринчи бетда).

4. Асосий озиқ-овқат молларига, болалар моллари, оммавий қурилиш материаллари турларига ва мебелларга янги давлат чакана нархлари оширилиши билан боғлиқ қўшимча харажатлар учун аҳолига тўла компенсация қилинсин ҳамда фуқароларнинг айрим тоифалари учун Ўзбекистон ССЖ Президентининг Фармонлари ва амалдаги қонунларда белгиланган шаҳар транспортидан бепул фойдаланиш имтиёзлари сақлаб қолинсин.

Аҳолининг барча тоифаларига дастлабки компенсация тўловлари қўшимча ҳужжатлар талаб қилинмасдан амалга оширилиши мумкин, зарур ҳолларда кейинчалик қайта ҳисоб-китоб қилиб чиқарилади.

АҲОЛИ ДАРОМАДЛАРИНИ ОШИРИШ ТАРТИБИ ВА УЛАРНИНГ ЭНГ КАМ ҚАФОЛАТЛАНГАН МИҚДОРИ ИШЛОВЧИ ФУҚАРОЛАРГА

5. Давлат корхоналари, ташкилотлари ва муассасалари ССЖИ ҳукумати ёки унинг топшириғига биноан бошқа органларнинг қарорлари билан тасдиқланган тариф ставкалари ва лавозим окладларини қайта кўриб чиқсинлар.

Иш ҳақи ставкалари ва окладлар корхона маъмурияти томонидан касаба қўмитаси билан келишилган тартиб ва миқдорлар асосида ҳамда мазкур қарорда белгиланган тўлов принциплари ҳисобга олинган ҳолда, лекин ойига 60 сўмдан кам бўлмаган миқдорда оширилади.

Нархлар оширилиши муносабати билан олдиндан компенсация беришни таъминлаш мақсадида дастлабки тўловлар шу йилнинг 1 апрелига қадар абсалют суммаларда алоҳида ведомость бўйича иш ҳақига махсус қўшимча тариқасида тўлансин ва кейинчалик бу суммалар улар қайта кўриб чиқилишига қараб иш ҳақи ставкалари ва окладларга қўшилсин.

Қуйидагилар тавсия этилсин:

давлат тариф ставкалари ва лавозим окладларини қўлловчи жамоа ва кооператив хўжаликлар, жамоат ташкилотлари ўз ишловчиларнинг иш ҳақларини давлат корхоналари ва ташкилотлари учун мазкур қарорда белгиланган принципларни эътиборга олган ҳолда оширсин;

мулкка эгалик қилиш шаклларидан қатъи назар, хўжалик ҳисобидаги корхоналар, ташкилотлар ва муассасалар озиқ-овқат маҳсулотларига чакана нархларнинг ошиши муносабати билан ишчилар ошхоналари ва буфетларининг қўшимча харажатларини ўз маблағлари ҳисобидан қопласинлар.

Ўзбекистон ССР Молия вазирлиги манфаатдор ташкилотлар билан биргаликда озиқ-овқат маҳсулотлари нархининг оширилиши муносабати билан бюджетдан маблағ билан таъминланадиган мактаблар ва болалар муассасалари ошхона ва буфетларининг қўшимча харажатлари ўрнини қоплаш учун зарур бўлган маблағларни қидириб топсин.

6. Белгилаб қўйилсинки, ставкалар ва окладлар мазкур қарорнинг 5-пунктига мувофиқ оширилгандан кейин корхоналар ишчилар ва хизматчиларга тариф ставкаларини, лавозим окладларини мустақил равишда белгилайдилар, бунда ходимлар тоифалари ичида ставкалар ва окладлар миқдорида амалдаги нисбатларни сақлаб қоладилар, шунингдек устама халқлар, қўшимча ҳақлар, мукофотлар ҳамда хизмат муддати учун бир йўла бериладиган мукофотни ҳам қўшганда рағбатлантирувчи бошқа тўловларнинг турлари ва миқдорларини белгилайдилар, шу мақсадларга илгари ажратилган маблағларни корхоналарда сақлаб қоладилар.

Тегишли касб-малакага эга бўлган ходимлар гуруҳлари учун ставкалар ва окладлар, устама ҳақлар, қўшимча ҳақларнинг аниқ миқдорлари корхоналарда коллектив шартномалар (тариф битимлари)га кўра белгиланади.

Юқорида кўрсатилган ҳуқуқлар «СССРда корхоналар тўғрисида»ги, «Корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотлардан олинадиган солиқлар тўғрисида» ва «1991 йилги Иттифоқ бюджети тўғрисида»ги СССР Қонунларига мувофиқ меҳнатга ҳақ тўлашга ажратиладиган маблағлар ҳисобидан ва унинг доирасида амалга оширилади. Бунда 1991 йилги истеъмол фондини ҳисоблаб чиқариш учун асос сифатида қабул қилинадиган меҳнатга ҳақ тўлаш фонди мазкур қарорнинг 5-пунктида назарда тутилган ставкалар ва окладларни энг кам даражада ошириш миқдорида кўпайтирилади.

Бюджетдан молиявий таъминланадиган корхоналар, ташкилотлар ва муассасалар бу ҳуқуқларни шу мақсадлар учун ажратилган маблағлар доирасида рўёбга чиқарадилар.

7. Белгилаб қўйилсинки, меҳнат ҳақининг минимал даражаларининг давлат кафолатлари ва мазкур қарорда назарда тутилган ставкалар ва окладларни ошириш тартиби мулкка эгалик қилишнинг ҳамма шаклларидаги корхоналар, ташкилотлар ва муассасалар билан ёлланиш шарти билан меҳнат қиладиган ходимларга ҳам тааллуқлидир.

8. Маълумот учун қабул қилинсинки, СССР Вазирлар Маҳкамаси томонидан юқорида қайд этилган қарор билан қуйидагилар юклатилди:

маориф, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот, маданият ва архив муассасаларининг етакчи ходимларининг иш ҳақи кўпайтирилсин ва ишлаб чиқариш тармоқлари ходимлари меҳнатига тўланадиган ҳақ даражасига яқинлаштирилсин;

нархлар ислоҳ қилиниши муносабати билан мазкур тармоқларнинг ходимларига (шунингдек, бошқа тармоқларнинг ходимларига) тариф ставкалари ва окладларига махсус қўшимча ҳақ тарзида алоҳида ведомость бўйича 60 сўм миқдорида - олдиндан компенсация тўлансин.

ЎзССР меҳнат ва ижтимоий масалалар давлат қўмитаси ходимларнинг мазкур тоифаларига тариф ставкалари ва окладларининг янги миқдорларини тасдиқласин, бунда уларни СССР ҳукумати ёки унинг топшириғига биноан бошқа органлар қарорлари билан белгиланганига нисбатан ўрта ҳисобда 1,6—1,7 баравар оширишни назарда тутсин (мазкур қарорнинг 5-пунктида назарда тутилган тадбирларни ҳисобга олган ҳолда).

9. Ўзбекистон ССР меҳнат ва ижтимоий масалалар бўйича давлат қўмитаси бир ой муддат ичида мамлакатнинг шимолий ва шарқий минтақалари тенглаштирилган шароитлардаги узлуксиз иш стажи учун иш ҳақига коэффициентлар (район, тоғли, чўл ва сувсиз районларда ишланганлиги учун коэффициентлар) процент устамаларини ҳисоблаш учун иш ҳақининг амалдаги миқдори чегараларини (300 сўм) нархларнинг ўсиши муносабати билан аҳоли даромадларининг ошишига кафолат берувчи миқдордаги суммага ошириш юзасидан таклифлар тайёрлансин ва Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасига киритилсин.

БОЛАЛИ ОИЛАЛАРГА

10. Болали оилаларнинг турмуш даражасини сақлаб қолиш мақсадида бундай оилаларга ижтимоий нафақаларнинг амалдаги миқдорлари ўрта ҳисобда 1,6—1,8 баравар кўпайтирилсин ҳамда илгари нафақа олмаган 16 ёшгача бўлган болаларга, стипендия олмайдиган ўқувчиларга эса — 18 ёшгача махсус компенсациялар жорий этилсин.

11. Ижтимоий тўловларнинг ҳозирги вақтда умуман мамлакат бўйича амал қилаётган кам иш ҳақининг белгиланган миқдорига нисбатан процент ҳисобидаги миқдорини ҳисоблаб чиқаришнинг ҳозирги тартибини сақлаб қолиш мақсадга мувофиқ деб топилсин. Энг кам иш ҳақининг янги даражаси тасдиқлангунга қадар болали оилаларга амалдаги нафақаларнинг энг кам миқдорларининг қуйидаги давлат кафолатлари белгилансин:

а) 250 сўм — ҳар бир бола туғилганда бир йўла бериладиган нафақа;

б) 110 сўм — ҳар ойлик нафақалар:

бир йиллик иш стажига эга бўлган ишловчи оналарга (иш стажидан қатъи назар, 18 ёшга етмаган аёлларга), шунингдек ишлаб чиқаришдан ажралган ҳолда ўқийдиган оналарга боласи бир ярим ёшга киргунга қадар уни тарбиялашга. Икки ва ундан кўп бола туғилганда нафақа ҳар бир бола учун тўланади;

муддатли хизматдаги ҳарбий хизматчиларнинг болаларига;

ҳомийликда (васийликда) бўлган болаларга;

болалар уйларининг (мактаб-интернатларнинг) собиқ тарбияланувчилари бўлган ёлғиз оналар (бевалар, бева эркаклар)нинг болаларига;

иммунодефицит вируси юққан ва СПИДга чалинган 16 ёшгача бўлган болаларга;

в) 90 сўм — ҳар ойлик нафақа:

6 ёшдан 16 ёшгача болалари бўлган (стипендия олмайдиган ўқувчилар — 18 ёшгача) ёлғиз оналарга;

ота-оналари алимент тўлашдан бўйин товлаган ёки қонунда назарда тутилган алимент ундириш мумкин бўлмаган бошқа ҳолларда 6 ёшдан 18 ёшгача бўлган болаларга;

г) 80 сўм — ҳар ойлик нафақа:

йиллик иш стажига эга бўлмаган ишлайдиган аёлларга ва ишламайдиган аёлларга боласини бир ярим ёшга киргунга қадар тарбиялашга. Икки ёки ундан кўп бола туғилганда нафақа ҳар бир бола учун тўланади;

бир ярим ёшдан 6 ёшгача бўлган болаларга. Бунда ҳар бир оила аъзосининг нафақа олиш ҳуқуқини берадиган умумий даромадининг чегараси икки баравар кўпайтирилсин, уни энг кам ойлик иш ҳақининг тўрт баравари миқдорида — 280 сўм қилиб белгилансин;

6 ёшгача болалари бўлган ёлғиз оналарга;

ота-оналари алимент тўлашдан бош тортган, ёхуд қонунда назарда тутилган алимент ундириш имкони бўлмаган бошқа ҳолларда 6 ёшгача бўлган болаларга.

12. Амалдаги ижтимоий таъминот системаси бўйича нафақа ва пенсиялар олмайдиган 16 ёшгача бўлган болаларга (стипендия олмайдиган ўқувчиларга —18 ёшгача) 40 сўм миқдорида ойлик тўловлар белгилансин.

13. Болаларга аталган молларнинг қимматлашуви муносабати билан вояга етмаган болали оилаларга бир йилга қуйидаги миқдорларда компенсация тўловлари жорий этилсин:

6 ёшгача бўлган болалар учун — камида 200 сўм;

6 ёшдан 13 ёшгача бўлган болалар учун — камида 240 сўм;

13 ёшдан 18 ёшгача бўлган болалар учун — камида 280 сўм.

Кўрсатилган бу компенсациялар ҳар кварталда баравар ҳиссада тўлансин.

14. Мазкур қарорнинг 11, 12 ва 13-пунктларида белгиланган компенсациялар онанинг асосий иш жойида, агар она ишламайдиган бўлса, отанинг ёки ота-онанинг ўрнидаги шахснинг асосий иш жойида тўланади. Бошқа ҳолларда компенсациялар ёш ота-она ёки ота-онанинг ўрнидаги шахснинг яшаш жойидаги ижтимоий таъминот органларида тўланади.

Мазкур қарорнинг 12 ва 13-пунктларида белгиланган тўловлар оиланинг ҳар бир аъзосининг жами даромади энг кам ойлик иш ҳақининг тўрт баравари — 280 сўмдан ошмайдиган болали оилаларга берилади.

Тегишли нафақалар ва компенсациялар бир вақтда тўланади.

Тўловлар қуйидаги маблағлар ҳисобидан берилади:

а) пенсия фондидан:

бир ярим ёшга етмаган ёш болаларни тарбиялаш учун ойлик нафақалар ва бир ярим ёшдан 6 ёшгача бўлган болаларга нафақалар;

муддатли хизматдаги ҳарбий хизматчиларнинг болаларига нафақалар;

иммунодефицит вируси юққан ва СПИДга чалинган 16 ёшгача бўлган болаларга нафақалар;

ЎзССР Молия вазирлиги ЎзССР Ижтимоий таъминот вазирлиги ва СССР пенсия фондининг Ўзбекистон жумҳурият бўлими билан биргаликда юқорида қайд этилган харажатларни қоплашга йўналтириладиган маблағларнинг аниқ манбаларини аниқласин;

б) ижтимоий суғурта фондидан — ҳар бир бола туғилгандан кейин бир йўла бериладиган нафақа;

в) жумҳурият бюджетларидан:

болалар уйлари (мактаб-интернатлар)нинг собиқ тарбияланувчиларидан бўлган ёлғиз оналар (бевалар, бева эркаклар)нинг болаларига ойлик нафақалар;

6 ёшдан ва 16 ёшгача болалари бўлган (стипендия олмайдиган ўқувчилар — 18 ёшгача), 6 ёшгача болалари бўлган ёлғиз оналарга;

амалдаги ижтимоий таъминот системаси бўйича нафақалар ва пенсиялар олмайдиган болаларга ойлик тўловлар;

болаларга аталган моллар анча қимматлашиши муносабати билан балоғатга етмаган болалари бўлган оилаларга тўловлар;

г) маҳаллий бюджетлардан — ҳомийликда (васийликда) бўлган болаларга ойлик нафақа. Нафақалар халқ таълими органлари томонидан тўланади.

ота-оналари алимент тўлашдан бўйин товлаган ёки қонунда назарда тутилган алимент ундириш имкони бўлмаган бошқа ҳолларда болаларга нафақалар балоғатга етмаган болалари вақтинча нафақалар тўлаш учун мўлжалланган маблағлар ҳисобидан бериладилар.

ЎҚУВЧИ ЁШЛАРГА

15. Чакана нархларнинг ошишига компенсация сифатида олий ўқув юртлари студентларнинг, ўрта махсус ва ҳунар-техника билим юртлари ўқувчиларининг стипендиялари миқдори кўпайтирилсин, бунда СССР Министрлар Совети, ВЦСПС ва ВЛКСМ Марказий Комитетининг 1990 йил 7 апрелдаги 330-сон ҳамда Ўзбекистон ССР Министрлар Совети, Ўзбекистон касаба уюшмалари жумҳурият кенгаши ва Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитетининг 1990 йил 31 майдаги 225-сон қарорларига мувофиқ белгиланган ўқишдаги муваффақиятлари учун стипендияларга тўланадиган устамаларнинг абсолют миқдорлари сақлаб қолинсин.

Олий ўқув юртларида стипендиялар қуйидагича белгилансин:

дарсларни ўзлаштирувчи студентларга ойига 120 сўм, шу жумладан, фақат яхши, шунингдек, фақат яхши ва аъло баҳолар олган студентларга ойига 135 сўм, фақат аъло баҳолар олган студентларга эса 150 сўм миқдорида;

ота-онасиз ва ота-она қаровисиз қолган студентларга ойига 160 сўм, шу жумладан, фақат яхши, шунингдек, фақат яхши ва аъло баҳолар олган студентларга ойига 185 сўм, фақат аъло баҳолар олган студентларга эса 210 сўм миқдорида;

ота-онасиз ва ота-она қаровисиз қолган давлат қарамоғидаги студентларга ойига 100 сўм, шу жумладан, фақат яхши, шунингдек, фақат яхши ва аъло баҳолар олган студентларга ойига 115 сўм, фақат аъло баҳолар олган студентларга эса 130 сўм миқдорида;

СССР ҳукуматининг қарорларига мувофиқ тўла давлат таъминотида бўлган студентларга ойига 50 сўм, шу жумладан фақат яхши, шунингдек фақат яхши ва аъло баҳолар олган студентларга ойига 65 сўм, фақат аъло баҳолар олган студентларга эса 80 сўм миқдорида;

собиқ ҳарбий хизматчилардан бўлган, байналмилал бурчини бажариш чоғида олган жароҳати, контузияси, шикастланиши ёки касаллиги оқибатида ногирон бўлиб қолган студентларга ойига 180 сўм, шу жумладан фақат яхши, шунингдек, фақат яхши ва аъло баҳолар олган студентларга ойига 195 сўм, фақат аъло баҳолар олган студентларга эса 210 сўм миқдорида;

тайёрлов бўлимларининг ўқувчиларига ойига 80 сўм миқдорида.

Олий ўқув юртларида запасдаги офицерлар дастури бўйича ҳарбий тайёргарликни ўтайдиган студентларнинг стипендияларига устамалар СССР Министрлар Совети, ВЦСПС ва ВЛКСМ Марказий Комитетининг 1990 йил 7 апрелдаги 330-сон ҳамда Ўзбекистон ССР Министрлар Совети, Ўзбекистон касаба уюшмалари жумҳурият кенгаши ва Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитетининг 1990 йил 31 майдаги 225-сон қарорларига мувофиқ белгиланган стипендиялар миқдорларидан келиб чиққан ҳолда тўланади.

Ўрта махсус ўқув юртларида стипендиялар қуйидагича белгилансин:

дарсларни ўзлаштирувчи ўқувчиларга ойига 100 сўм, шу жумладан, фақат яхши, шунингдек фақат яхши ва аъло баҳолар олган ўқувчиларга ойига 110 сўм, фақат аъло баҳолар олган ўқувчиларга эса ойига 125 сўм миқдорида;

етим ва ота-она қаровисиз қолган ўқувчиларга ойига 160 сўм, шу жумладан, фақат яхши, шунингдек, фақат яхши ва аъло баҳолар олган ўқувчиларга ойига 185 сўм, фақат аъло баҳолар олган ўқувчиларга эса 210 сўм миқдорида;

етим болалардан ва ота-она қаровисиз қолган болалардан бўлган давлат таъминотида турувчи ўқувчиларга ойига 80 сўм, шу жумладан, фақат яхши, шунингдек фақат яхши ва аъло баҳолар олган ўқувчиларга ойига 90 сўм, фақат аъло баҳолар олган ўқувчиларга эса 105 сўм миқдорида;

СССР ҳукуматининг қарорларига мувофиқ тўла давлат таъминотида бўлган ўқувчиларга ойига 40 сўм, шу жумладан, фақат яхши, шунингдек, фақат яхши ва аъло баҳолар олган ўқувчиларга ойига 50 сўм, фақат аъло баҳолар олган ўқувчиларга эса 65 сўм миқдорида;

собиқ ҳарбий хизматчилардан бўлган, байналмилал бурчини бажариш чоғида олган жароҳати, контузияси, шикастланиши ёки касаллиги оқибатида ногирон бўлиб қолган ўқувчиларга ойига 180 сўм, шу жумладан, фақат яхши, шунингдек, фақат яхши ва аъло баҳолар олган ўқувчиларга ойига 195 сўм, фақат аъло баҳолар олган ўқувчиларга эса 210 сўм миқдорида.

Ҳунар-техника билим юртларида стипендиялар қуйидагича белгилансин:

таълим муддати 10 ойдан ошмайдиган барча турдаги ҳунар-техника билим юртларининг ўзлаштирувчи ўқувчиларига (қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши, сув хўжалиги қурилиши ва ўрмон хўжалигида ишлаш учун тайёрланадиганлардан ташқари) ойига 80 сўм, шу жумладан, фақат яхши, шунингдек, фақат яхши ва аъло баҳолар олган ўқувчиларга ойига 90 сўм, фақат аъло баҳолар олган ўқувчиларга эса ойига 100 сўм; ҳалок бўлган ҳарбий хизматчиларнинг ҳамда Улуғ Ватан урушининг I ва II гуруҳ ногиронларига тенглаштирилган шахсларнинг болалари бўлган ўқувчиларга ойига 90 сўм, шу жумладан, фақат яхши, шунингдек фақат яхши ва аъло баҳолар олган ўқувчиларга ойига 100 сўм, фақат аъло баҳолар олган ўқувчиларга 110 сўм миқдорида;

таълим муддати 10 ойдан кам бўлмаган, СССР ҳукуматининг қарорларига мувофиқ кийим-кечак ва озиқ-овқат билан таъминланадиган барча турдаги ҳунар-техника билим юртларининг ўзлаштирувчи ўқувчиларига ойига 40 сўм, шу жумладан, фақат яхши, шунингдек, фақат яхши ва аъло баҳолар олган ўқувчиларга ойига 45 сўм, фақат аъло баҳолар олган ўқувчиларга эса 50 сўм миқдорида;

оилали ўқувчиларга ойига 50 сўм, шу жумладан фақат яхши, шунингдек, фақат яхши ва аъло баҳолар олган ўқувчиларга ойига 55 сўм, фақат аъло баҳолар олган ўқувчиларга эса 60 сўм миқдорида;

ҳалок бўлган ҳарбий хизматчиларнинг ва Улуғ Ватан урушининг I ва II гуруҳ ногиронларига тенглаштирилган шахсларнинг болалари бўлган ўқувчиларга ойига 60 сўм, шу жумладан, фақат яхши, шунингдек, фақат яхши ва аъло баҳолар олган ўқувчиларга ойига 70 сўм, фақат аъло баҳолар олган ўқувчиларга эса ойига 85 сўм миқдорида;

оилали ўқувчиларга ойига 70 сўм, шу жумладан, фақат яхши, шунингдек, фақат яхши ва аъло баҳолар олган ўқувчиларга ойига 80 сўм, фақат аъло баҳолар олган ўқувчиларга эса 95 сўм миқдорида;

етим болалар ва ота-она қаровисиз қолган болалар бўлган, давлат таъминотида турувчи ўқувчиларга ойига 80 сўм, шу жумладан, фақат яхши, шунингдек, фақат яхши ва аъло баҳолар олган ўқувчиларга ойига 90 сўм, фақат аъло баҳолар олган ўқувчиларга эса 105 сўм миқдорида;

аспирантлар ва докторантларнинг амалдаги стипендиялари миқдори ойига 60 сўмга оширилсин.

Белгилаб қўйилсинки, стипендияларнинг янги миқдорлари мазкур қарор билан аниқланмаган стипендия олувчи ўқувчи ёшларга қуйидагича компенсация тўланади:

олий ўқув юртларида — ойига 60 сўм ва ўрта махсус ўқув юртларида — ойига 55 сўм.

СССР Вазирлар Маҳкамаси ўзининг 1991 йил 19 мартдаги 105-сон қарорига мувофиқ СССР халқ таълими давлат қўмитасига, СССР меҳнат ва ижтимоий масалалар давлат қўмитасига ССЖИ Молия вазирлиги билан биргаликда ёшларнинг юқорида кўрсатилган тоифалари стипендиялари миқдорлари тўғрисидаги таклифни тайёрлашни ва бир ой муддат ичида СССР Вазирлар Маҳкамасига тақдим қилишни топширганлигини маълумот учун қабул қилинсин.

ПЕНСИОНЕРЛАРГА, НОГИРОНЛАРГА ВА БОҚУВЧИСИНИ ЙЎҚОТГАН ОИЛАЛАРНИНГ АЪЗОЛАРИГА

16. Нархларнинг ошишини компенсациялаш учун ишламайдиган пенсионерларга кексалиги бўйича, белгиланган муддат хизмат қилганлиги учун, ногиронлиги бўйича, боқувчисини йўқотганлиги муносабати билан бериладиган пенсиялар, ижтимоий пенсиялар, шунингдек, ишламайдиган пенсионерларнинг қарамоғида бўлган ва бошқа асослар бўйича компенсация олмайдиган меҳнатга яроқсиз оила аъзоларига устамалар ойига 65 сўмга оширилсин.

Ота-онасиз етим болаларнинг боқувчисини йўқотганлиги муносабати билан пенсиялари юқоридаги миқдорга нисбатан икки баравар оширилсин.

Чакана нархларни ислоҳ қилиш муносабати билан ишловчи пенсионерларга компенсация тўловлари ишчилар ва хизматчилар учун белгиланган тартибда амалга оширилсин.

СССР Вазирлар Маҳкамаси кўрсатилган қарори билан СССР Меҳнат ва ижтимоий масалалар давлат қўмитасига, СССР Молия вазирлигига СССР умумий касаба уюшмалари конфедерацияси, СССР Мудофаа вазирлиги, СССР Ички ишлар вазирлиги ва СССР Давлат хавфсизлиги қўмитаси иштирокида бир ой муддат ичида чакана нархларнинг ошишига бериладиган компенсация муносабати билан тариф ставкалари ва лавозим маошлари кўпайганлиги сабабли пенсия тайинлаш учун ўртача иш ҳақини ҳисоблаш тартиби, шунингдек компенсация тўловлари жорий қилинишини ҳисобга олиб, ҳарбий хизматчиларнинг ҳамда ички ишлар органлари оддий хизматчилари ва бошлиқлари таркибига кирувчи шахсларнинг пенсияларини ҳисоблаш тартиби тўғрисида таклифлар тақдим қилишни топширди.

17. ЎзССР ижтимоий таъминот вазирлиги ЎзССР молия вазирлиги ҳамда бошқа манфаатдор вазирликлар ва ташкилотлар билан биргаликда ижтимоий-маиший имтиёзларни, шу жумладан амалдаги қонунларда ногиронлар учун транспорт воситаларини сотиб олишда белгиланган имтиёзларни, шунингдек, уруш ва меҳнат фахрийлари, бошқа тоифадаги фуқароларнинг транспорт воситаларини капитал ремонт қилишни амалга оширишга доир даҳлдор бўлган сарф-харажатларини жумҳурият бюджети маблағлари ҳисобидан компенсациялаш миқдорлари ва тартиби тўғрисидаги, шунингдек, тегишли органлар (ташкилотлар) ўртасида бу ҳисоб-китоблар билан боғлиқ тартиб тўғрисидаги масалани кўриб чиқсин.

18. Қорақалпоғистон МССР Вазирлар Кенгаши, халқ депутатлари маҳаллий Советлари ижроия қўмиталарига ижтимоий ёрдамнинг (шу жумладан, натурал ёрдам) турли хиллари—солиқ солишда имтиёзлар бериш, коммунал ва ижтимоий хизматлар кўрсатишда, имтиёзли шартларда ер участкалари, боғ уйлари ажратиб бериш, қийматини қисман қоплаган ҳолда ёки бепул озиқ-овқатлар ва саноат моллари тўплами, айниқса, ногиронлар, пенсионерлар ва аҳолининг ижтимоий ҳимоя қилинмаган бошқа қатламлари учун бериш, ногиронлар ва қарияларга учун мўлжалланган товарлар ва дори-дармонлар ҳақини тўлаш, бепул овқатлантириш, шаҳардаги ва шаҳар атрофидаги транспортдан фойдаланишда имтиёзлар бериш ва бошқа ёрдам турлари воситасида аҳолининг кам таъминланган қатламларига бериладиган пул компенсацияларини тўлдириш тавсия қилинсин.

ҲАРБИЙ ХИЗМАТЧИЛАРГА

19. 1991 йил 1 майдан бошлаб ЎзССР Ички ишлар вазирлигининг оддий хизматчилари ва бошлиқлар таркибининг (республика бюджетидан маблағ билан таъминланадиган) лавозим маошлари миқдори ойига 60 сўм кўпайтирилсин.

Давлат чакана нархлари оширилган кундан бошлаб 1991 йилнинг 1 майигача бўлган даврда бу шахсларга пул компенсациясини тўлаш юқорида кўрсатилган миқдорлардан келиб чиққан ҳолда амалга оширилади.

ЎзССЖ Ички ишлар вазирлиги системасининг оддий хизматчилари ва бошлиқлари таркиби, ишчилари ва хизматчилари, пенсионерларнинг озиқ-овқат, мол-буюм, тиббий таъминоти ва моддий таъминотнинг бошқа турларига харажатлар бу моддий таъминот турларига нархларни оширишни компенсациялаш даражасида кўпайтирилсин.

20. ЎзССР Ички ишлар вазирлигининг ишчилари ва хизматчиларига, ишламайдиган ва ишлайдиган пенсионерларига компенсация тўловлари халқ хўжалиги ходимлари ва пенсионерлар учун белгиланган тартибда ва шартларда амалга оширилади.

21. ЎзССЖ Ички ишлар вазирлиги ЎЗССР Молия вазирлиги билан биргаликда бир ой муддат ичида ЎзССР Ички ишлар вазирлиги оддий хизматчилари ва бошлиқлари таркибининг пул таъминоти, ишчи ва хизматчиларнинг иш ҳақини, ишламайдиган пенсионерларнинг пенсияларини кўпайтириш, шунингдек, бу тоифаларнинг болали оилаларига нафақа тўлаш тўғрисида таклифларини тайёрласин ва Ўзбекистон ССЖ Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасига киритсин. Тақдим қилинган таклифларда компенсацияларни тўлаш тартиби, миқдори ва шартлари кўрсатилсин.

ИШ БИЛАН БАНД БЎЛМАГАН АҲОЛИГА

22. Янги чакана нархлар жорий этилиши ва уларга пул нафақалари тўланиши муносабати билан Ўзбекистон ССЖнинг иш билан банд бўлмаган аҳолисини ижтимоий ҳимоялаш тўғрисидаги вақтинчалик низом иловага мувофиқ тасдиқлансин.

«Аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисида»ги Ўзбекистон ССЖ Қонуни қабул қилингунга қадар иш билан таъминлаш органларида иш қидирувчи, меҳнат қилишга қобилиятли шахслар сифатида рўйхатга олинган ва бу органлар иш билан таъминлаш бўйича таклиф қилмаган вақтинча иш билан банд бўлмаган аҳолига ҳар ойда 60 сўм миқдорида нафақа берилади. Кўрсатиб ўтилган нафақани тўлаш халқ депутатлари вилоят Советлари Комиссиясининг рухсатидан кейин арзга берилгандан бошлаб вақтинча иш билан банд бўлмаган шахс ишга жойлаштирилгунгача, лекин 6 ойдан кўп бўлмаган муддатга амалга оширилади.

Халқ депутатлари маҳаллий Советлари ижроия қўмиталари иш билан вақтинча банд бўлмаган аҳолини ҳисобга олиш ва пул нафақалари бериш, нафақа расмийлаштирилган даврда уларнинг шахсий ҳужжатлари сақланиши, зарур бланкаларни кўпайтириш, бу ишни зудлик билан амалга ошириш учун қўшимча ходимлар ажратиш билан боғлиқ ташкилий масалаларни кўриб чиқсинлар ва ҳал этсинлар.

БОШҚА КОМПЕНСАЦИЯ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ

23. ЎзССЖ Молия вазирлиги, ЎзССЖ Халқ таълими вазирлиги, ЎзССЖ Соғлиқни сақлаш вазирлиги, ЎзССЖ Маданият вазирлиги ва бошқа манфаатдор вазирликлар ва идоралар билан биргаликда шифохоналар, поликлиникалар, мактабгача тарбия болалар муассасалари, мактаблар, болалар уйлари ва интернатларида, кексалар ва ногиронлар интернат уйларида ҳамда жумҳурият ихтиёрида бўлган бошқа ташкилотларда овқатланишга, юмшоқ инвентарь ва кийим-кечак, маданий-маиший ва хўжалик ҳамда ўқув мақсадларидаги буюмлар сотиб олишга сарфланадиган пул нормаларини оширсин. Бу муассаса ва ташкилотлар амалга оширилган нормаларга мувофиқ ўз вақтида маблағ билан таъминлансин.

Жумҳурият ҳукуматининг қарорига мувофиқ умумий таълим мактабларининг бошланғич синфларида бепул нонушта беришни ташкил этиш ва ҳомиладор аёлларни, кам қонлик касаллигига учраган беморларни озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш сақлаб қолинсин.

24. Ахлоқ тузатиш меҳнат системаси муассасаларида жазо муддатини ўтаётган шахсларга тариф ставкалари ва лавозим окладлари ойига камида 60 сўм миқдорида кўпайтирилсин. Кўрсатиб ўтилган шахслар иш ҳақининг оширилиши суммасидан бу муассасаларни сақлашга сарфланадиган харажатларни қисман қоплаш учун маблағ ушлаб қолинмасин.

25. 1991 йилнинг 1 апрелидан жорий этиладиган «Ўзбекистон ССЖ фуқароларидан, чет эл фуқароларидан ва фуқаролиги бўлмаган шахслардан олинадиган даромад солиғи тўғрисида»ги Ўзбекистон ССЖ Қонунига кўра нарх-навонинг ошиши муносабати билан аҳолига бериладиган компенсация тўловлари фуқароларнинг даромадлари ва корхоналарнинг фойдасига солиқ солиш системаси томонидан олиб қўйилмаслигидан келиб чиқиб, фуқароларнинг солиқ солинмайдиган ойлик иш ҳақи ва бошқа даромадлари миқдори ойига 160 сўмгача оширилди. ЎзССЖ Молия вазирлиги фуқароларнинг ойига 160 сўмдан ошадиган даромадларидан даромад солиғи олиш ставкалари миқдорларини камайтиришни ҳисобга олган ҳолда, фуқароларнинг даромадларига солиқ солиш тартибини солиқ ставкасининг 13 фоиздан ортиқ прогрессив шкаласини даромадларнинг илгари белгиланган 700 сўмдан эмас, балки 1000 сўмдан ошган қисмига қўллаш, корхоналар ва ташкилотларнинг фойдасидан 35 фоизгача солиқ ставкасини табақалаштириб пасайтириш, шунингдек, корхонанинг асосий фаолиятида иш билан банд бўлган ходимларнинг ўртача ойлик иш ҳақининг ўртача маҳсулот таннархига тегишли бўлган энг юқори даражасини 480 сўмгача ошириш ҳақида Ўзбекистон ССЖ Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасига таклиф тайёрласин ва киритсин.

26. Белгилаб қўйилсинки, оғир табиий иқлим шароитларида яшаганлик учун иш ҳақига коэффициент қўшиш қўлланиладиган районлар ва жойларда ушбу қарорга мувофиқ оширилган стипендиялар, пенсиялар, нафақалар ноишлаб чиқариш тармоқлари ходимлари учун қўлланиладиган коэффициентлар ҳисобга олган ҳолда тўланади.

27. Қорақалпоғистон МССЖ Вазирлар Кенгаши, вилоят ижроия қўмиталари ва Тошкент шаҳар ижроия қўмитаси аҳолига компенсация тўловларини бериш тадбирларини амалга оширишда аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишнинг турмушга қатъий жорий этилишини, эҳтимол тутилган суиистеъмолларнинг ўз вақтида олдини олишни таъминласинлар.

28. Чакана нархларнинг ислоҳ қилиниши муносабати билан бевосита ҳисоб-китоблар ва компенсация маблағларини беришни амалга оширувчи банк муассасалари ва алоқа корхоналари, социал таъминот органлари ходимлари меҳнатига ҳақ тўлаш иш вақтининг белгилангандан ортиқча давом этиши ва байрам кунлари ишлаганлик учун Ўзбекистон ССЖнинг меҳнат қонунлари кодексининг 76 ва 109-моддаларига мувофиқ амалга оширилсин.

29. Ўзбекистон ССЖ Меҳнат ва ижтимоий масалалар давлат қўмитаси ЎзССЖ Адлия вазирлиги ва ЎзССЖ Молия вазирлиги билан биргаликда Ўзбекистон ССЖ ҳукуматининг қарорларини ушбу қарорга мувофиқ келтириш тўғрисидаги таклифларни бир ой муддат ичида Вазирлар Маҳкамасига тақдим этсин.

(Давоми олтинчи бетда).

Истеъмол бозорини барқарорлаштириш, серунум меҳнатга қизиқишни кучайтириш, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни кўпайтириш, чайқовчиликка ва пинҳоний иқтисодиётга қарши курашиш мақсадида, СССР халқ депутатлари IV Съездининг қарорларини ижро этиб ҳамда ССР Иттифоқи билан республикаларнинг нарх белгилаш ва аҳолини ижтимоий ҳимоялаш соҳасида умумий сиёсат ўтказиш тўғрисида эришилган битимига асосланиб, **қарор қиламан:**

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Президентининг Фармони

ЧАКАНА НАРХЛАРНИ ИСЛОҲ ҚИЛИШ ВА АҲОЛИНИ ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯЛАШ ТЎҒРИСИДА

1. Нарх-наво асоссиз ошиб кетишининг олдини олиш, Умумиттифоқ бозорининг барқарорлигини сақлаш учун аҳолининг турмуш даражасини белгилайдиган асосий озиқ-овқат маҳсулотлари ва ашёвий молларнинг республикалар билан келишилган рўйхатларига биноан давлат чакана нархларини оширишнинг бутун мамлакат ҳудуди учун ягона чегаралари белгилаб қўйилсин.

СССР Вазирлар Кабинети билан иттифоқдош республикаларнинг ҳукуматлари мазкур молларнинг янги давлат чакана нархларини, шунингдек, темир йўл, авиация ва денгиз транспортида пассажир ташиш, аҳоли учун алоқа хизмати тарифлари уларни оширишнинг келишиб олинган охирги миқдорини эътиборга олиб, белгиланган тартибда таъминласинлар. Республикалар ўз ҳудудида ишлаб чиқариладиган ва истеъмол қилинадиган айрим молларга пастроқ нархлар белгилашлари мумкин.

Республика идоралари ва маҳаллий идоралар, корхона ва ташкилотлар ўзлари белгилаган ҳамда ушбу Фармонга мувофиқ тасдиқланган давлат чакана нарх белгиларидаги нархларнинг юқори даражасидан ортиқ бўлган ҳамма нархларнинг амал қилишини бекор этсинлар. Бундан буён давлат нарх белгиларидаги чакана нархларнинг даражасини оширишга йўл қўйилмасин.

Янги давлат чакана нархлари ва тарифлари 1991 йил 2 апрелдан кучга киритилсин.

Нон ва нон маҳсулотлари, ун, ёрма, макарон маҳсулотлари, сут ва сут маҳсулотлари, гўшт ва балиқ, сариёғ ва ўсимлик ёғи, тухум, қанд-шакар, чой, туз, болаларга аталган моллар, оммавий турдаги қурилиш материаллари ва мебеллар, шунингдек, аҳолининг турли ижтимоий табақалари ва гуруҳлари даромадлари даражасини эътиборга олиб, республикалар белгилаган рўйхатдаги бошқа ашёвий моллар давлат чакана нархларини оширишдан тушадиган маблағнинг ҳаммаси аҳолига компенсация тўлаш учун ишлатилсин.

Дори-дармонлар ва табобат буюмларининг, кофе, синтетик толадан тўқилган газлама ва ундан тайёрланган буюмлар, синтетик материаллардан ишлаб чиқариладиган пойабзал, мўйна, трикотаж, пайпоқ ва ўйинчоқларнинг, аҳолига сотиладиган бензин, керосин, электр энергия, газ, кўмир, печь ёқилғиси ва ўтиннинг, шунингдек, арақнинг амалдаги давлат чакана нархлари оширилмасин.

Нарх-навонинг ошишини тўхтатиб туриш учун дори-дармон, гўштли, сутли, балиқли маҳсулотларнинг ҳамда аҳоли истеъмол қиладиган бошқа ижтимоий аҳамиятга молик молларнинг нархларига берилаётган дотациялар қисман сақлаб қолинсин.

2. СССР Вазирлар Кабинети билан иттифоқдош республикаларнинг ҳукуматлари чакана нархларни либераллаштиришни изчиллик билан амалга ошириб, шартномавий (эркин) ва тартибга солинадиган нархлар бўйича сотиладиган халқ истеъмоли моллари рўйхатини келишилган ҳолда кенгайтиришни давом эттирсинлар ҳамда ортиқча фойдани олиб қўйиш ва нархлар кўтарилиши чегараларини жорий қилиш йўли билан нархларнинг монополия тарзида кўтарилишини тўхтатиб туришдан иборат умумий сиёсатни ўтказаверсинлар.

3. СССР Вазирлар Кабинети билан иттифоқдош республикаларнинг ҳокимият идоралари нарх белгилашнинг ўрнатилган тартибига риоя этилиши устидан назорат қилсинлар, нархлар интизомини бузадиган корхоналар, ташкилотларни ва мансабдор шахсларни жавобгарликка тортсинлар.

4. Аҳолининг чакана нархлар ва тарифлар ошиши муносабати билан қиладиган қўшимча харажатлари 1990 йилда аҳоли давлат ресурсларидан ҳақиқатан истеъмол қилган молларга ва хизматларга асосланиб, иш ҳақини, пенсияларни, нафақалар ва стипендияларни ошириш, шунингдек, болаларга ва меҳнатта лаёқатсиз бошқа боқимдагиларга компенсация тўловларини жорий қилиш йўли билан қоплансин. Бу тўловларга солиқ солинмайди. Нархлар ва тарифларни оширишдан тушган маблағнинг бир қисми таълим, соғлиқни сақлаш, ижтимоий таъминот, маданият ва ҳужжатхона муассасалари системасининг етакчи касб ходимлари иш ҳақини ошириш мақсадига сарфлансин.

Мазкур даромадларнинг энг оз миқдорлари ва уларни оширишнинг умумий тартиби давлат кафолотлари СССР Вазирлар Кабинети томонидан аҳоли гуруҳлари бўйича табақалаштириб белгиланади. Компенсация тўловларининг аниқ миқдорлари ва тартиби маҳаллий яшаш шароитларини ва истеъмол тартибини эътиборга олиб, иттифоқдош республикалар томонидан белгиланади.

Компенсация тўловлари олдинроқ, янги нархлар жорий этилгунча, шу йилнинг 20 мартидан берила бошлансин.

Шу мақсадда:

давлат корхоналари ва ташкилотлари ходимларининг иш ҳақи, колхозлардаги меҳнат ҳақи, шунингдек, пенсиялар, стипендиялар, нафақалар ва бошқа ижтимоий тўловлар фуқаролар тегишли тоифалари учун нархлар ошиши компенсацияси миқдорларига асосланиб оширилсин;

ишловчиларга компенсациялар бошланғич даврда иш ҳақига махсус қўшимчалар тарзида тўланиб, кейинчалик улар тариф ставкалари ва мансаб окладларига қўшилсин;

тариф ставкалари ва мансаб окладларини кўриб чиқиш билан айни бир вақтда фуқароларнинг солиқ солинмайдиган ойлик иш ҳақи ва бошқа даромадлари миқдори 160 сўмгача оширилсин ва фуқароларнинг ойига 60 сўмдан ортиқ даромадларидан олинадиган даромад солиғи ставкасининг миқдорлари камайтирилсин, шунингдек, корхоналар ва ташкилотларнинг фойдасига солинадиган солиқ ставкалари 35 фоизгача камайтирилсин;

давлат ставкалари ва окладларини қўлланувчи жамоа ва кооператив хўжаликларига, жамоат ташкилотларига ишловчиларнинг меҳнат ҳақини давлат корхоналари учун белгиланган тартибда ошириш тавсия қилинсин;

болаларга аталган моллар қимматлашувининг ўрнини қоплайдиган тўловлар болали оилаларга аниқ мақсадни кўзлаб бериб борилсин;

ижтимоий соҳа муассасаларида (касалхоналар, интернатларда, кексалар ва ногиронлар учун уйларда, мактабгача тарбия ва бошқа муассасаларда) фуқароларни боқиш учун пул билан қилинадиган харажат нормалари кўпайтирилиб, аҳоли шу тоифасининг зарур ижтимоий ҳимояланиши таъминлансин.

СССР Вазирлар Кабинети «СССР фуқароларидан, ажнабий фуқаролардан ва фуқаролиги бўлмаган шахслардан олинадиган даромад солиғи тўғрисида»ги СССР Қонунига, шунингдек, «Корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотлардан олинадиган солиқлар тўғрисида» ва «1991 йилги Иттифоқ бюджети тўғрисида»ги СССР қонунларига ўзгартишлар киритиш тўғрисидаги таклифларни ишлаб чиқиб, СССР Олий Кенгашига тақдим этсин.

Республикаларнинг ҳукуматларига ва халқ депутатлари маҳаллий Советларига аҳолининг кам даромадли табақалари пул компенсацияларини ижтимоий ёрдамнинг ҳар хил турлари — бепул овқатлантириш, кексалар ва ногиронлар учун дори-дармон ва уларга аталган моллар ҳақини тўлаш билан, шаҳар ва шаҳар атрофи транспортидан фойдаланиш учун енгилликлар бериш ва шу кабилар билан тўлдириш тавсия қилинсин.

5. СССР Вазирлар Кабинети билан республикаларнинг ҳукуматлари чакана нархлар ошишидан олинган маблағнинг бир қисми ҳисобига барча республикаларда аҳолига, шунингдек, ҳарбий хизматчиларга ва Иттифоқ бюджети маблағи ҳисобидан даромад оладиган бошқа фуқароларга белгиланган энг оз компенсация тўловларини таъминлаш учун аҳолига ижтимоий мадад бериш ягона Иттифоқ-республика молия жамғармасини ҳосил қилсинлар.

6. СССР Вазирлар Кабинети, Иттифоқ-республика валюта комитети, республикаларнинг ҳукуматлари чакана нархлар ислоҳотини ва аҳолининг ижтимоий ҳимояланишини муваффақиятли амалга ошириш учун шароит яратиш чора-тадбирларни сўзсиз амалга оширилишини таъминласинлар, бунда 1991 йилда озиқ-овқат ва бошқа моддий ресурслар етказиб бериш тўғрисидаги иқтисодий битимда кўзда тутилган чора-тадбирларни биринчи галда амалга ошириш назарда тутилсин. СССР Давлат банки билан республикаларнинг банклари аҳолига компенсация тўловлари учун зарур миқдордаги пул белгилари йиғилишини таъминласинлар.

7. Чакана нархлар бир йўла оширилишидан СССР Жамғарма банки омонатлари ва сертификатлари ҳамда давлат қоғоз пуллари эгалари кўрадиган зарарни қоплаш тадбирларини амалга ошириш зарур деб топилсин.

8. Давлат томонидан назорат қилинадиган чакана нархларни либераллаштириш муносабати билан аҳоли даромадларини индекслаш воситаси ишлаб чиқилсин.

Шу мақсадда СССР Вазирлар Кабинети аҳоли даромадларини индекслаш ва энг оз истеъмол бюджетини белгилашнинг умумий принциплари масаласига оид қонун ҳужжатлари лойиҳаларини бир ҳафта муддатда тақдим этсин.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Президенти М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль.
1991 йил 19 март.

ЧАКАНА НАРХЛАРНИ ИСЛОҲ ҚИЛИШ ВА АҲОЛИНИ ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯЛАШ МАСАЛАЛАРИ ЮЗАСИДАН ССР ИТТИФОҚИ БИЛАН РЕСПУБЛИКАЛАР УРТАСИДАГИ

БИТИМ

СССР Президенти ва республикалар ҳокимияти олий органларининг раҳбарлари истеъмол бозорини барқарорлаштириш, серунум меҳнатни асослаб беришни кучайтириш, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни ҳамда чайқовчиликка ва махфий иқтисодиётга қарши курашни авж олдириш заруратига асосланиб, нарх белгилаш ва аҳолини ижтимоий ҳимоялаш соҳасида умумий сиёсат ўтказиш тўғрисида илгари эришилган битимга қатъий амал қилиб, қуйидагилар тўғрисида келишиб олдилар:

1. Умумиттифоқ бозори барқарорлигини сақлаб туриш ва нарх-наво асоссиз оширилишига йўл қўймаслик мақсадида мамлакатнинг бутун ҳудуди учун аҳолининг турмуш даражасини белгиловчи асосий озиқ-овқат маҳсулотлари ва ашёвий молларга давлат чакана нархларини ошириш ягона чегаралари белгилансин.

1991 йилдан халқ истеъмоли молларига давлат чакана нархларини, шунингдек, йўловчиларни темир йўл, авиация ва денгиз транспортида ташиш ва аҳоли учун алоқа хизмати тарифларини оширишнинг энг юқори миқдорлари тўғрисида СССР Вазирлар Кабинети ва республикалар ҳукуматларининг келишиб олинган таклифлари 1-сон иловага мувофиқ қабул қилинсин.

Республикалар ўз ҳудудида ишлаб чиқариладиган ва истеъмол қилинадиган айрим молларга бирмунча пастроқ нархлар белгилашлари мумкин.

Дори-дармон ва тиббий буюмлар, қаҳва, синтетик толадан тайёрланган газлама ва улардан тикилган буюмлар, синтетик материаллардан тайёрланадиган пойабзал, мўйна, трикотаж, пайпоқ ва ўйинчоқлар, бензин, керосин, электр энергия, газ, кўмир, аҳолига сотиладиган ёқилғи ва ўтин, шунингдек, арақнинг аввалдаги чакана нархлари оширилмасин.

Нарх-наво ошишини тўхтатиб туриш учун 1991 йилда дори-дармон, гўшт, сут ва балиқ маҳсулотлари нархларига ҳамда ижтимоий аҳамиятга молик бошқа айрим халқ истеъмоли моллари нархларига бериладиган дотация қисман сақлаб қолинсин.

2. Чакана нархларни мувофиқлаштириш изчил амалга оширилсин, 1991 йилдан шартнома (эркин) нархларида ва бошқариладиган нархларда сотиладиган моллар рўйхати 2- ва 3-иловаларга мувофиқ кенгайтирилсин. Нарх-навонинг устун даражада ошишини тўхтатиб туришга доир умумий сиёсат ортиқча фойдани олиш ва нарх-наво оширилиши чегараларини жорий этиш йўли билан ўтказилсин.

Аҳоли даромадларини индекслаш системаси ишлаб чиқилсин ва жорий этилсин.

3. Компенсация тўлаш қуйидаги асосий қоидаларга риоя этиш йўли билан:

асосий озиқ-овқат моллари, бинокорлик материаллари ва мебелнинг оммавий турлари, шунингдек, бошқа ашёвий моллар қимматлашишидан тушган барча маблағлар аҳоли турли ижтимоий табақалари ва гуруҳларининг даромадлари даражасини ҳисобга олиб, республикалар белгилайдиган рўйхатлар асосида компенсация тўлашга ажратиш;

болаларга аталган моллар қимматлашувини тўла қоплаш учун балоғатга етмаган болалари бўлган оилаларга тегишли маблағларни бериш;

1990 йилда давлат ресурсларидан аҳоли амалда истеъмол қиладиган моллар ва хизматлар асосида компенсация тўловлари миқдорини белгилаш;

янги чакана нархлар жорий этилгунга қадар дастлабки компенсация тўловларини бериш;

нархлар ва тарифлар оширилишидан тушган маблағларнинг бир қисмини таълим, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот, маданият соҳаси ва ҳужжатхона муассасаларининг етакчи касбдаги ходимлари иш ҳақи даражасини қўшимча тарзда оширишга ажратиш;

аҳолининг кам таъминланган табақаларига жойларда кўрсатиладиган ёрдамнинг хилма-хил турлари, шу жумладан, натурада (бепул овқатланиш, ногиронлар ва қарияларга аталган махсус моллар учун ҳақ тўлаш, шаҳар ва шаҳар атрофи транспортидан фойдаланиш учун имтиёзлар бериш ва шу сингарилар)га қўшимча компенсация тўлаш;

фуқароларни ижтимоий соҳа муассасалари (касалхоналар, интернатлар, қариялар уйлари, мактабгача тарбия муассасалари ва бошқа муассасалар)да сақлашнинг оширилган нормативларини жорий этиш йўли билан амалга оширилади.

4. Юқоридаги қоидаларни рўёбга чиқариш мақсадида:

компенсациянинг дастлабки даврида ишлаб турган кишиларнинг тариф ставкалари ва мансаб маошларига кейинчалик қўшиш билан иш ҳақига махсус қўшимча ҳақ тўлансин;

стипендиялар, пенсиялар, нафақалар ва бошқа ижтимоий тўловлар оширилсин, болаларга ва қарамоғидаги меҳнатга яроқсиз бошқа кишиларга компенсация тўловлари жорий этилсин;

компенсация тўловлари солиқларнинг барча турларидан қопланмасин;

фуқароларнинг солиқ солинмайдиган даромадларининг энг кам даражаси, шунингдек, ошиб борадиган даромад солиғи олинадиган даромадлар даражаси оширилсин;

корхоналар ва ташкилотлардан фойда учун олинадиган солиқ ставкаси 35 фоизгача камайтирилсин, айни пайтда республика ва маҳаллий қонунлар билан бошқариб туриладиган фойдага солиқ солиш ставкалари аниқлансин.

Республикалар компенсация тўловларининг аниқ миқдори ва тартибини СССР ҳукумати белгилаган аҳоли тегишли гуруҳлари ва ижтимоий табақалари даромадларини оширишнинг кафолатланган энг кам миқдоридан паст бўлмаган даражада белгилайдилар.

СССР ҳукумати ССР Иттифоқи қонунларини ойдинлаштириш тўғрисидаги таклифларни тайёрлайди ва СССР Олий Кенгашига тақдим этади, ўз ваколатлари доирасида компенсация тўлашнинг юқорида баён этилган қоидаларини рўёбга чиқаришни ойдинлаштириб берадиган норматив ҳужжатлар юзасидан қарорлар қабул қилади; ҳарбий хизматчиларни, СССР Мудофаа вазирлиги, СССР Ички ишлар вазирлиги, СССР Давлат хавфсизлиги комитети ходимларини пул ва буюмлар билан таъминлаш ҳамда бошқа марказлаштирилган истеъмолчиларнинг пул даромадларини, шунингдек, темир йўл, авиация ва денгиз транспортида пассажир ташиш тарифлари оширилишидан компенсация тўлаш тартиби ва миқдорини белгилайди.

СССР Вазирлар Кабинети ва республикалар ҳукуматлари чакана нархларни оширишдан олинган маблағларнинг бир қисмини барча республикалардаги аҳолига белгиланган энг кам миқдордаги компенсация тўловларини таъминлаш учун аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаб, ягона Иттифоқ-республика молия фондини ташкил этсинлар.

СССР Давлат банки ва СССР Жамғарма банки нарх-наво бир пайтда оширилганлиги муносабати билан омонатчиларга компенсация тўлашга оид таклифларни ишлаб чиқсинлар ва СССР Вазирлар Кабинетига тақдим этсинлар.

5. ССР Иттифоқи ва республикаларнинг ҳокимият идоралари барча корхоналар ва ташкилотлар маҳсулот ишлаб чиқариш, ишлар ва хизматлар ҳажми ўзгарганлигини ҳисобга олиб, меҳнатта ҳақ тўлаш фондини ташкил этишнинг 1991 йилга белгиланган тартибига қатъий амал қилишларини таъминлайдилар.

1991 йилда аҳолининг нарх-наво оширилиши билан компенсация тўлашга боғлиқ бўлмаган пул даромадларини ошириш тўғрисида янги қарорлар қабул қилишдан тийилиб туриш мажбуриятини оладилар, шунингдек, нарх белгилашнинг белгиланган тартибига риоя этилишини назорат қилишни кучайтириш тадбирларини амалга оширадилар.

6. СССР Вазирлар Кабинети, Иттифоқ-республика валюта комитети, республикаларнинг ҳукуматлари чакана нархлар ва тарифлар ислоҳотини муваффақиятли амалга ошириш учун шарт-шароит яратишга оид тадбирлар сўзсиз рўёбга чиқарилишини таъминласинлар. Бунда, энг аввало, 1991 йилда озиқ-овқат маҳсулотлари ва бошқа моддий ресурслар етказиб бериш тўғрисидаги иқтисодий битимда кўзда тутилган тадбирларни бажариш назарда тутилади.

СССР Давлат банки ва республикаларнинг банклари аҳолига компенсация тўловлари учун зарур миқдорда пул бўлишини таъминласинлар.

7. Таклиф этилаётган чакана нархлар ислоҳоти бозорга ўтиш комплекс дастури тадбирларидан бири сифатида ўтказилиши зарурлигини ҳисобга олиб, бир ой муддат ичида дастурни биргаликда рўёбга чиқаришга оид амалий ҳаракатлар белгилансин.

СССР Президенти	**М. С. ГОРБАЧЕВ**
РСФСР Олий Кенгаши Раисининг биринчи ўринбосари	**Р. И. ХАСБУЛАТОВ**
Украина ССР Олий Кенгашининг Раиси	**Л. М. КРАВЧУК**
Белоруссия ССР Олий Кенгашининг Раиси	**Н. И. ДЕМЕНТЕЙ**
Ўзбекистон ССР Президенти	**И. А. КАРИМОВ**
Қозоғистон ССР Президенти	**Н. А. НАЗАРБОЕВ**
Грузия Республикаси ҳукуматининг раиси	**Т. И. СИГУА**
Озарбайжон ССР Президенти	**А. Н. МУТАЛИБОВ**
Молдова ССР Президенти	**М. И. СНЕГУР**
Қирғизистон Республикаси Президенти	**А. А. АҚАЕВ**
Тожикистон ССР Президенти	**Қ. М. МАҲКАМОВ**
Арманистон Республикаси Олий Кенгашининг Раиси	**Л. А. ТЕР-ПЕТРОСЯН**
Туркманистон ССР Президенти	**С. А. НИЁЗОВ**

ССР ИТТИФОҚИ ВА РЕСПУБЛИКАЛАР БИТИМИГА 1-ИЛОВА

Асосий халқ истеъмоли моллари давлат чакана нархини оширишнинг энг юқори даражаси.

	ўрта даражада (фоиз ҳисобида)
Гўшт ва гўшт маҳсулотлари	200
Сут ва сут маҳсулотлари	130
Тухум ва тухум маҳсулотлари	100
Нон, ун, ёрма, макарон маҳсулотлари	200
Қанд—шакар	135
Чой	100
Балиқ маҳсулотлари	130
Туз	240
Ўсимлик мойи, маргарин маҳсулоти ва майонез, кир совун ва атир совун	100
Озиқ-овқат концентратлари, бунга болалар овқати ҳам киради	200
Айрим тамаки маҳсулотлари Ватанимизда ишлаб чиқарилгани	50
Ички кийим, газлама, кийим-кечак, пойабзалнинг оммавий турлари	135
Болалар учун моллар	195
Маданий-маиший ва хўжалик моллари	75
Йўловчилар ташиш учун тарифлар:	
Темирйўл транспортида	70
Авиация транспортида	80
Денгиз транспортида	140
Аҳолига алоқа хизмати	20

ИЗОҲЛАР:

1. Чакана нархларнинг аниқ миқдорини СССР Давлат нарх комитети ва Иттифоқдош республикаларнинг нарх белгилаш идоралари ўзларининг ҳуқуқ доираларига мувофиқ белгилайдилар.

2. Тарифларнинг аниқ миқдори СССР Давлат нарх комитети билан, биноборин СССР Темирйўл вазирлиги, СССР Фуқаро авиацияси вазирлиги, СССР Денгиз Флоти вазирлиги ва СССР Алоқа вазирлиги билан келишган ҳолда белгиланади.

ССР ИТТИФОҚИ ВА РЕСПУБЛИКАЛАР БИТИМИГА 2-ИЛОВА

Бошқариладиган нархлар асосида аҳолига сотиладиган халқ истеъмоли молларининг рўйхати

ЕНГИЛ САНОАТ МАҲСУЛОТЛАРИ

Янги моделли газламалар, трикотаж полотнолари, шунингдек болалар учун юқори сифатли моллар

Катталар учун қуён, қўй териси, қоракўл ва мўйнанинг бошқа турларидан (қимматбаҳо турларидан ташқари) тикилган ёқалар

Катталар учун қуён ва қўй терисидан тикилган бош кийимлар

Маданий-маиший ва хўжалик моллари

Енгил автомобиллар

Ёғоч-тахта материаллари, қурилиш материаллари

Мактаб дафтари ва болалар учун ўқиш буюмлари

Ўсмирлар ва болалар велосипедлари

Болалар аравачалари

Болалар ўйинчоқлари

Гугуртлар

Қўл билан сиқиладиган кир ювиш машиналари

Сиғими 250 литргача бўлган холодильниклар

3-4 мураккаблик гуруҳига мансуб бўлган радио эшиттиришларини қабул қилиш, овоз ёзиш ва овоз чиқариш қурилмалари

Оқ-қора тасвирли телевизорлар

2-3 туркумга мансуб рангли тасвирли телевизорлар

Тўғри чокли тикиш машиналари

Синтетик кир ювиш воситалари

Газ ва электр плиталари

Фильмосковлар, диафильмлар ва болалар учун бошқа кино-фото буюмлари

Болалар учун грампластинкалар

Ток манбалари (ток билан таъминлаш элементлари)

Китоблар ва китоб маҳсулотлари

Мебель (унинг айрим буюмлари — столлар, стуллар, диванлар, кроватлар ва туркумга ҳамда йиғмага кирмайдиган бошқа ашёлар)

Гул қоғозлар

Сирланган алюмин идишлар

Тўқиш аппаратлари

Рангсиз шишадан тайёрланган пуфлаб ясалган ва пресланган идишлар

Чинни-фаянс идишлар туркуми

Бир андозада тайёрланган уйлар ва боғ ҳовли уйлари, деталь комплектлари

Қишлоқ хўжалигида ишлатиладиган кичик тракторлар, мотоблоклар ва мотокультиваторлар

хўжалик асбоблари

маҳаллий қурилиш материаллари

* * *

винолар, бунга шампань виноси ҳам киради

Оддий коньяклар

Ликёр-арақ маҳсулотлари

Пиво

Пардоз-андоз буюмлари

Карамель

Тропик мевалар, цитрус мевалари ва уларни қайта ишлашдан олинган маҳсулотлар

ИЗОҲ: Иттифоқдош республикаларнинг ҳукуматлари ушбу рўйхатни ўз ҳуқуқлари доирасида тўлдиришлари ва унга аниқлик киритишлари мумкин.

ССР ИТТИФОҚИ БИЛАН РЕСПУБЛИКАЛАР БИТИМИГА 3-ИЛОВА

Аҳолига шартнома (эркин) нархларда сотиладиган халқ истеъмоли моллари рўйхатига қўшимча равишда киритиладиган мамлакатимизда ва чет элларда ишлаб чиқарилган моллар

ЕНГИЛ САНОАТ МОЛЛАРИ

Зиғир толасидан тайёрланган газламалар ва улардан ишлаб чиқарилган буюмлар, шунингдек, дастурхонлар, ўрин ёпинғичлари ва бошқа доналаб сотиладиган буюмлар (ишлаб чиқариш-техника учун мўлжалланган маҳсулотдан ташқари)

Табиий шойидан ва бошқа толалар билан биргаликда тайёрланган газламалар ҳамда улардан тайёрланган буюмлар, мебелларга ишлатиладиган шойи газламалар, ўрин ёпинғичлари, ёпқичлар, дастурхонлар, пардалар, духоба (ишлаб чиқариш-техника учун мўлжалланган маҳсулотдан ташқари)

Тоза жун газламалар (махсус мўлжалланган газламалардан ташқари) ва улардан тайёрланган буюмлар, мебель газламалар, туя ва ангор эчкиси жунидан тайёрланган одеял, жун рўмоллар, ўрин ёпинғичлар, дастурхонлар, пардалар

Қўйлакбоп жаккард ва крепли ип газлама, маркизет, ҳарир газлама, батист, дока, вазни 400 г/квадрат метрдан ортиқ бўлган жинси газламалар, духоба ва улардан тайёрланган буюмлар, шунингдек, мебель газламалари, ўрин ёпинғичлари, ёпқичлар, дастурхонлар ва пардалар

Ип газлама, ярим жун ва кимёвий толадан тайёрланган янги замонавий буюмлар

юмшоқ ва ипли тикма полотноли, кўйлакбоп, манзарали нотўқима полотнолар

пардабоп полотнолар, энг оддий таркибдаги полотнолардан ташқари

тўқиш ва тикиш учун мўлжалланган иплар, табиий шойидан тайёрланган тикув иплари

катта ёшдагиларга мўлжалланган: моделли, спорт усталари, дам олиш учун мўлжалланган чарм пойабзал

катталар учун ва фаол дам олиш учун мўлжалланган полимердан тайёрланган спорт пойабзали

45, 52-номерли тоза жун калавадан, четдан келтирилган фасонли калавадан ва эчки момиғидан катта ёшдагилар учун тайёрланган трикотаж буюмлар

гиламлар ва гилам буюмлари

табиий ва сунъий чармдан тайёрланган чарм-атторлик буюмлари (махсус мўлжалланган ва болаларга аталган буюмлардан ташқари).

тўқимачилик-атторлик буюмлари (махсус мўлжалланган маҳсулотдан ташқари)

табиий мўйнанинг қимматбаҳо турларидан катталар учун ёқалар

четдан келтирилган юқори сифатли тикувчилик, трикотаж буюмлари, пойабзал, катталар учун чарм-атторлик буюмлари

каноп ва арқонлар

метанитдан фойдаланиб тайёрланган газламалар ва буюмлар

мамлакатимизда ишлаб чиқарилган табиий чармдан тайёрланган кийим-кечак

МАДАНИЙ-МАИШИЙ ВА ХЎЖАЛИК МОЛЛАРИ

соатлар

электрон-ҳисоблаш хусусий машиналари ва микрокалькуляторлар

250 литрдан ортиқ ҳажмли, 2-3-камерали холодильниклар, музлатгичлар

яримавтомат ва автомат кир ювиш машиналари

яримавтомат ва автомат «Зиг-Заг» тикув машиналари, тўқув машиналари

пилессослар, полотерлар ва бошқа электр рўзғор буюмлари

электр ва радиоўлчов асбоблари

шарикли ва пероли авторучкалар

грампластинкалар (болалар грампластинкаларидан ташқари)

телефон аппаратлари

кинофототоварлар (болаларга аталган шундай товарлардан ташқари)

сув иситиладиган иситиш аппаратлари ва қурилмалари

ёғоч ва металлдан тайёрланган хўжалик моллари

оқ қоғозлар (мактаб-ёзув товарлари ва болалар товарларидан ташқари)

кўзгулар

пластмасса буюмлари

зангламайдиган пўлатдан тайёрланган идиш-товоқлар

боғ-полиз асбоблари

майда-чуйда металл буюмлари, қулфлар

рўзғор кимёси моллари

спорт моллари

мусиқа асбоблари

радиоприёмниклар, овоз ёзиш ва овоз чиқариш асбоблари

иккинчи гуруҳдаги мураккаб қурилмалар (радиоприёмниклар, радиолалар ва бошқалар)

мотовелотоварлар, автомобиль буюмлари (болалар учун мўлжалланган товарлардан ташқари)

якка тартибда фойдаланиш учун мўлжалланган қурилиш машиналари

қилдан тайёрланган шчеткалар

бадиий ҳунармандчилик ва ёдгорлик буюмлари, значоклар

металлдан тайёрланган заргарлик буюмлари, маникюр туркумлари

несессерлар ва бошқа атторлик буюмлари

санитария-техника ускуналари

электр ва радиотоварларга ҳамда мураккаб техникавий маданий-маиший ва хўжалик молларига эҳтиёт қисмлар

ОЗИҚ-ОВҚАТ МОЛЛАРИ

пишлоқли колбасалар

музқаймоқ

оширилган нон-булка маҳсулотлари ва қотирма нонлар ҳамда бошқа маҳсулотлар

қуймоқбоп ун

қандолат маҳсулотлари (карамелдан ташқари)

спиртсиз ичимликлар ва минерал сувлар

қуён гўшти

тирик балиқ

роят тўйимли қийматга эга бўлган ёрмалар

крахмал

ўсимликлар қўшилган чой

четдан келтириладиган тамаки маҳсулотлари

ИЛОВА. Иттифоқдош республикаларнинг ҳукуматлари ўз ваколати доирасида юқоридаги рўйхатни тўлдиришлари ва аниқлик киритишлари мумкин.

ЧАКАНА НАРХЛАРНИ ИСЛОҲ ҚИЛИШ ВА АҲОЛИНИ ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯЛАШ МАСАЛАЛАРИ ЮЗАСИДАН ССР ИТТИФОҚИ ВА РЕСПУБЛИКАЛАР БИТИМИНИ АМАЛГА ОШИРИШ БОРАСИДАГИ БАЪЗИ ТАДБИРЛАР ТЎҒРИСИДА

ПРОТОКОЛ

1991 йил 12 март

СССР Бош вазири ва республикалар ҳукуматларининг бошлиқлари ССР Иттифоқи билан жумҳуриятларнинг чакана нархларни ислоҳ қилиш ва аҳолини ижтимоий ҳимоялаш масалалари юзасидан битимни рўёбга чиқариш мақсадида қарор қилдилар:

1. СССРнинг бутун ҳудудида 1991 йил 2 апрелдан янги чакана нархлар ва тарифлар улар нархини оширишнинг келишиб олинган миқдорида жорий этилсин. Аҳолига олдиндан компенсация тўлаш 1991 йилнинг 20 мартидан бошлансин.

2. Республикалар 1991 йилда энг кам миқдорда белгилаб қўйилган компенсация тўловларини таъминлаш учун аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш ягона Иттифоқ-республика молия жамғармасини вужудга келтиришга қуйидаги миқдорда маблағ берадилар:

	(млрд. сўм)
Россия Совет Федератив Социалистик Республикаси	56,5*
Украина Совет Социалистик Республикаси	12,1*
Белоруссия Совет Социалистик Республикаси	4,2*
Грузия Республикаси	0,5
Литва Республикаси	2,3
Молдова Совет Социалистик Республикаси	1,1
Латвия Республикаси	2,2
Арманистон Республикаси	1,3
Эстония Республикаси	1,7

Республикалар бу маблағларни ҳар ойда тенг миқдорда юбориб турадилар.

3. Аҳолини ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилиш ягона Иттифоқ-жумҳурият молия жамғармаси ҳисобидан энг кам белгиланган компенсация тўловларини таъминлаш учун қуйидаги республикалар маблағ ажратсинлар (млрд. сўм):

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси	6,8
Қозоғистон Совет Социалистик Республикаси	2,46*
Озарбайжон Совет Социалистик Республикаси	1,15
Қирғизистон Республикаси	1,11
Тожикистон Совет Социалистик Республикаси	2,08
Туркманистон Совет Социалистик Республикаси	2,04
Умумдавлат истеъмолчиларига	66,4*

4. Ўз маҳсулотини асосан белгилаб қўйилган нархларда сотадиган айрим корхоналарга зарур бўлган тақдирда иқтисодиётни барқарорлаштириш умумиттифоқ ва республика жамғармаларидан молиявий ёрдам кўрсатиш мақсадга мувофиқ, деб топилсин.

(*—РСФСР, Украина, Белоруссия, Қозоғистон, СССР Молия вазирлиги ва СССР Давлат режа комитетининг вакиллари бу рақамларни уч кунлик муддат ичида аниқлашлари керак).

СССР Бош вазири	**В. ПАВЛОВ**
РСФСР Вазирлар Кенгашининг Раиси	**И. СИЛАЕВ**
Украина ССР Вазирлар Кенгаши Раисининг ўринбосари	**А. СТАТИНОВ**
Белоруссия ССР Вазирлар Кенгашининг Раиси	**В. КЕБИЧ**
Ўзбекистон ССР Вице-президенти	**Ш. МИРСАИДОВ**
Қозоғистон ССР Вазирлар Кенгашининг Раиси	**У. КАРАМАНОВ**
Қирғизистон Республикасининг Бош вазири	**Н. ИСАНОВ**
Тожикистон ССР Президенти	**Қ. МАҲКАМОВ**
Туркманистон ССР Бош вазирининг биринчи ўринбосари	**А. ЧЕРИЕВ**

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг қонуни

СОВЕТ МИЛИЦИЯСИ ТЎҒРИСИДА

I БЎЛИМ. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1-модда. **СССРда милиция**

Совет милицияси фуқароларни, уларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини, совет жамиятини ва давлатини жиноий ҳамда бошқа ғайриқонуний тажовузлардан ҳимоя қилишга қаратилган ҳуқуқни муҳофаза қилувчи қуролли давлат ташкилотидир.

2-модда. **Милициянинг асосий вазифалари**

Милициянинг асосий вазифалари:

фуқароларнинг шахсий хавфсизлигини, жамоат хавфсизлигини таъминлашдан ва жамоат тартибини сақлашдан;

жиноятларнинг ва бошқа тарзда ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишдан;

жиноятларни тез ва тўла очишдан;

мол-мулкни ғайриқонуний тажовузлардан ҳимоя қилишдан;

аҳолига ижтимоий ва ҳуқуқий ёрдам беришда қатнашишдан;

жиноий жазоларни ва маъмурий таъзир беришни ижро этишдан иборат.

Милицияни қонун билан унинг зиммасига юклатилмаган вазифаларни бажариш учун жалб қилиш ман этилади. Қонун билан бевосита ваколат берилган идоралар ва мансабдор шахслардан бошқа ҳеч ким милициянинг фаолиятига аралашишга ҳақли эмас.

3-модда. **Милиция фаолиятининг принциплари**

Милициянинг фаолияти қонунийлик, шахсни ҳурмат қилиш, ижтимоий адолат, халқчиллик, байналмилалчилик, инсонпарварлик, меҳнат жамоалари ва аҳоли билан баҳамжиҳат иш тутиш, жамоатчилик фикрини доимо эътиборга олиш принципларига мувофиқ қурилади.

4-модда. **Милиция фаолиятида ошкоралик**

Милициянинг фаолияти фуқаролар, жамоатчилик ва оммавий ахборот воситалари учун ошкора, очиқ бўлади.

Милиция ҳуқуқ-тартиботнинг ҳолати ва уни мустаҳкамлаш чора-тадбирлари ҳақида давлат идораларини, жамоат бирлашмаларини, меҳнат жамоаларини, аҳолини ва оммавий ахборот воситаларини хабардор қилиб туради.

Давлат, хизмат ва тижорат сирини ташкил этадиган ахборот, шунингдек фуқароларнинг шахсий турмушига, ор-номуси ва қадр-қимматига дахлдор бўлган, хизмат фаолияти жараёнида олинган ахборот ошкор этилмайди, қонунда кўзда тутилган ҳоллар бундан мустаснодир.

5-модда. **Милиция фаолиятининг ҳуқуқий негизи**

Милиция фаолиятининг ҳуқуқий негизини: СССР Конституцияси, республикаларнинг Конституциялари; ушбу қонун ҳамда ССР Иттифоқи ва республикаларнинг бошқа қонун ҳужжатлари; СССР Президентининг Фармонлари; СССР Вазирлар Кабинетининг меъёрий ҳужжатлари ва республикалар ҳукуматларининг меъёрий ҳужжатлари; халқ депутатлари маҳаллий Советларининг қарорлари; СССР Ички ишлар вазирлигининг ва республикалар Ички ишлар вазирликларининг меъёрий ҳужжатлари ташкил этади.

6-модда. **Милицияда хизмат қилиш ва уни ўташ хусусиятлари**

Милиция хизматига ўзларининг шахсий, маънавий ва ишчанлик фазилатлари, маълумоти ва сиҳат-саломатлиги жиҳатидан милиция зиммасига юклатилган вазифаларни бажаришга қодир бўлган СССР фуқаролари ихтиёрийлик асосида қабул қилинади.

Милиция ходимлари қасам ичадилар.

Милиция ходимларига амалдаги қонунларга мувофиқ махсус унвонлар берилади, белгиланган нусхадаги хизмат гувоҳномалари ва хизмат либоси берилади.

Жиноят қилиш, фуқароларнинг ор-номусини ва қадр-қимматини камситадиган шафқатсиз ҳаракатлар қилиш милицияда хизмат қилишга номуносибдир.

Милиция ходимини лавозимга тайинлаш, хизмат мансабини ўзгартириш, ишдан бўшатиш унинг жамоат ташкилотлари фаолиятида қатнашиши ёки қатнашмаслиги билан, шунингдек диний муносабати билан боғлиқ бўлиши мумкин эмас.

Милиция ходимларининг соҳибкорлик фаолияти ҳар қандай турлари билан шуғулланиши; иш ташлашлар уюштириш ва уларни ўтказишда қатнашиши; корхоналарда, муассаса ва ташкилотларда ўриндошлик юзасидан ишлаши ман этилади, илмий, ижодий ва муаллимлик фаолияти бундан мустаснодир.

Милицияда хизмат қилиш шартлари ва тартиби ССР Иттифоқи ва республикаларнинг қонунларида белгилаб қўйилади.

7-модда. **Милициянинг ташкил этилиши**

Милиция Иттифоқ ва республика милицияларига бўлинади.

Милиция СССР Ички ишлар вазирлиги системасига киради.

Иттифоқ милициясининг ташкилий тузилиши, штатдаги ходимлар сони ва жойлашиши СССР Вазирлар Кабинети томонидан ўрнатиладиган тартибда, республика милициясининг ташкилий тузилиши, штатдаги ходимлар сони ва жойлашиши эса республикаларнинг ҳукуматлари томонидан ўрнатиладиган тартибда белгиланади.

Республикаларнинг қонунларида халқ депутатлари Советлари томонидан маҳаллий милиция тузилиши кўзда тутилиши мумкин.

Халқ депутатлари Советлари милициянинг иши устидан назорат қилиб турадилар, жиноий-процессуал, маъмурий-суд қилиш ва милициянинг тезкорлик-қидирув фаолияти бундан мустаснодир.

8-модда. **Милициянинг вазифаларини бажаришда давлат идораларининг, жамоат бирлашмаларининг, меҳнат жамоалари ва фуқароларнинг иштироки**

Милиция ўз зиммасига юклатилган вазифаларни давлат идоралари, жамоат бирлашмалари, меҳнат жамоалари билан, шунингдек жамоат тартибини сақлашда милицияга кўмаклашиш учун тузилган жамоатчилик тузилмалари билан ҳамжиҳатликда бажаради.

Давлат идоралари, меҳнат жамоалари, мансабдор шахслар, жамоат бирлашмалари жамоат тартибини сақлашда ва жиноятчиликка қарши курашда милицияга ёрдам беришлари шарт.

Жамоат тартибини сақлашда милицияга ҳар томонлама кўмаклашиш — СССР фуқаросининг бурчидир.

СССР фуқаролари ихтиёрий равишда милициянинг штатдан ташқари ходимлари сифатида ишлашлари мумкин. Милиция штатдан ташқари ходимларининг вазифалари ва ҳуқуқлари қонунларда белгилаб берилади.

9-модда. **Ички ишлар идораларининг бошқа ходимларини ва ҳарбий хизматчиларни милиция вазифаларини бажаришга жалб этиш**

Ички ишлар идораларининг ходимлари, СССР Ички ишлар вазирлиги, республикалар Ички ишлар вазирликлари ўқув юртларининг курсантлари ва тингловчилари милиция ходимлари бўлмасаларда, амалдаги қонунларга биноан жамоат тартибини, жамоат хавфсизлигини сақлашга ва жиноятчиликка қарши курашга жалб этилган ҳолларда уларнинг зиммасига милиция ходимлари учун белгиланган вазифалар юклатилади ҳамда улар учун белгиланган ҳуқуқлар, ҳуқуқий ва ижтимоий ҳимояланиш кафолотлари жорий этилади. Мазкур шахслар милиция ходимлари билан баббаравар жавоб берадилар.

Қонунда кўзда тутилган ҳолларда жамоат тартибини ва жамоат хавфсизлигини сақлаш юзасидан республикалар билан келишилган чора-тадбирларни амалга ошириш учун ҳарбий хизматчилар жалб этилиши мумкин.

Жамоат тартибини ва жамоат хавфсизлигини сақлашга жалб этилган ҳарбий хизматчилар зиммасига ушбу қонун 11-моддасининг 3, 11, 12, 25-бандларида кўзда тутилган мажбуриятлар юклатилади, 12-модданинг 1, 2, 17, 18, 23, 24, 25-бандларида ҳамда 13, 14, 15-моддаларида қайд этилган ҳуқуқлар, шунингдек милиция ходимлари учун ўрнатилган ҳуқуқий ва ижтимоий ҳимояланиш кафолотлари ҳамда жавобгарлик тўғрисидаги қоидалар жорий этилади.

II БЎЛИМ. МИЛИЦИЯНИНГ ВАКОЛАТЛАРИ

10-модда. **Иттифоқ ва республика милицияси ўртасидаги вазифаларнинг фарқлаб қўйилиши**

I. Иттифоқ милицияси ваколатига:

жиноятчиликка қарши кураш стратегиясини белгилаш;

жиноятчиликка қарши кураш ва жамоат тартибини сақлаш соҳасидаги умумиттифоқ дастурларини ишлаб чиқиш ва уларни амалга оширишга раҳбарлик қилиш;

жиноятчиликка қарши кураш ва жамоат тартибини сақлаш соҳасидаги республикалараро дастурларни ишлаб чиқиш ва уларнинг бажарилишини мувофиқлаштириб туриш;

милициянинг фаолиятига ва қонунийликни, фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини, мол-мулк, жамоат хавфсизлиги ва жамоат тартиби сақланишини, жиноятчиликка қарши курашни таъминлаш юзасидан республикалар билан келишилган чора-тадбирларни амалга оширишга умумий раҳбарлик (бу фаолиятни мувофиқлаштириб туриш);

мамлакатнинг транспорт системаларидаги милицияга раҳбарлик қилиш;

жиноятчиликка қарши кураш ва жамоат тартибини сақлаш соҳасидаги умумиттифоқ ва республикалараро тадбирларни ўтказиш чоғида милициянинг кучлари ва воситаларини бошқариш;

энг хавфли жиноятларга, уюшган жиноятчиликка, порахўрликка ва бангфурушликка, миллий ёки ирқий адоват ёхуд менсимаслик негизидаги жиноятларга, республикалараро, умумиттифоқ ва халқаро тусдаги жиноятларга қарши кураш;

қонунларда кўзда тутилган ҳолларда фуқароларни умумиттифоқ миқёсида қидиришни ташкил этиш ва амалга ошириш;

Иттифоқ қарамоғидаги махсус ва алоҳида тартибли объектларни қўриқлаш, шу объектларда жиноятчиликка қарши кураш ва жамоат тартибини таъминлаш;

милициянинг назорат ва ахборот таҳлил фаолияти ягона системасини таъминлаш; умумиттифоқ маълумот-ахборот фондларини оператив ва криминалистик ҳисобга олишни шакллантириш;

умумиттифоқ йўл ҳаракатининг қоидаларини, шунингдек унинг хавфсизлигига оид давлат стандартларини ишлаб чиқиш;

ўқотар қурол, ўқ-дори, портловчи моддалар, ССР Иттифоқи қонунларида белгиланган рўйхатга мувофиқ бошқа буюмлар, моддалар ва материалларни сотиб олиш, сақлаш ва ташиш масалаларига оид қонунларнинг бажарилиши устидан назорат қилишни уюштириш;

паспорт системаси тўғрисидаги ССР Иттифоқи қонунлари, фуқаролик тўғрисидаги, ажнабий фуқароларнинг ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг СССРга келиши, бўлиши, СССР орқали ўтиши ва СССРдан чиқиб кетиши тўғрисидаги, СССР фуқароларининг СССРдан чиқиб кетиши ва СССРга кириши ҳақидаги ССР Иттифоқи қонунлари ва халқаро битимлар бажарилишини уюштириш;

халқаро жиноят полицияси ташкилоти (Интерпол) билан ўзаро алоқада бўлиб туриш; жиноятчиликка қарши кураш соҳасида республикалар милициясининг халқаро ҳамкорлигини мувофиқлаштириб бориш вазифалари киради.

Иттифоқ милицияси ваколатига ССР Иттифоқи билан республикалар ўртасидаги битимларга мувофиқ бошқа вазифалар ҳам ўтказилиши мумкин.

II. Республика милицияси ваколатига:

жиноятларнинг ва бошқа қонунбузарликларнинг олдини олиш, жиноятларни аниқлаш, пайини қирқиш ва фош қилиш;

жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш;

республика транспорт системаларидаги милицияни бошқариш;

жиноятчиларни, бедарак йўқолган шахсларни ва қонунларда кўзда тутилган ҳолларда бошқа шахсларни қидириш;

милициянинг ваколати доирасида жиноий жазоларни ва маъмурий таъзир чораларини ижро этиш;

паспорт системаси тўғрисидаги, ажнабий фуқароларнинг ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг СССРга кириши, бўлиши, СССР орқали қатнаши ва СССРдан чиқиб кетиши ҳақидаги, СССР фуқароларининг СССРдан чиқиб кетиши ва СССРга келиши тўғрисидаги, шунингдек фуқаролик масалалари ҳақидаги қонунларни бажариш;

йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш, автомототранспортни ҳисобга олиш ва қайд этишни ташкил қилиш;

ўқотар қуролни, ўқ-дориларни, портловчи моддаларни, ССР Иттифоқи қонунларида белгиланган рўйхатга мувофиқ бошқа буюмлар, моддалар ва материалларни сотиб олиш, сақлаш ва ташиш устидан, мазкур рўйхатга мувофиқ объектларнинг очилиши ва ишлатилиши устидан назорат қилиш;

аҳолига ижтимоий ва ҳуқуқий ёрдам беришда қатнашиш;

шартномалар асосида мол-мулкнинг қўриқланишини ташкил этиш ва амалга ошириш вазифалари киради.

Республикаларнинг қонунларига биноан ушбу қонунда кўзда тутилмаган ва Иттифоқ милицияси ихтиёрига ўтказилмаган бошқа вазифалар ҳам республика милицияси ваколатига ўтказилиши мумкин.

III. Республика милициясининг куч ва маблағларини бошқа республикалар ҳудудида ҳуқуқ-тартиботни сақлаш ва жиноятчиликка қарши кураш вазифаларини ҳал қилиш учун ажратиш тартиби ҳуқуматлараро битимлар билан белгиланади.

11-модда. **Милициянинг мажбуриятлари**

1. Милициянинг мажбуриятлари:

1) жиноятларнинг ва бошқа ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш; жиноятлар ва бошқа ҳуқуқбузарликлар содир этилиш сабабларини ва имкон берувчи шароитларни аниқлаш, уларни тугатиш чораларини кўриш; ҳуқуқбузарлар билан якка тартибда профилактика ишларини амалга ошириш; фуқароларни ҳуқуқий жиҳатдан тарбиялашда қатнашишдан;

2) жиноятларни аниқлаш, уларга чек қўйиш ва уларни фош қилишдан;

3) кўчаларда, майдонларда, истироҳат боғларида, транспорт шоҳ кўчаларида, аэропортларда ва бошқа жамоат жойларида жамоат тартибини сақлашдан;

4) давлатнинг бошқа идоралари ва жамоат бирлашмалари билан биргаликда болалар назоратсизлигининг олдини олишдан;

5) жиноятлар ва бошқа ҳуқуқбузарликлар тўғрисида, шунингдек бу хил қилмишларни қилган шахслар ҳақида тушган ахборотни қабул қилиб, қайд этишдан;

6) жиноятлар тўғрисидаги аризалар ва хабарларга ҳозиржавоб бўлишдан; қонуний асослар бўлган тақдирда жиноий иш қўзғатишдан ёки бундай ишларни қўзғатишдан воз кечишдан; суриштирув ўтказишдан; материалларни судгача протокол шаклида тайёрлашдан;

7) қидирув ва тергов ҳаракатларини ўтказиш тўғрисида прокурор топшириғи ва кўрсатмасини, терговчининг топшириғини бажариш, шунингдек тергов ҳаракатлари ўтказишда уларга кўмаклашишдан;

8) жиноятларнинг олдини олишда ва очишда ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига ёрдам бериши муносабати билан ҳаёти, сиҳат-саломатлиги ва мол-мулки хавф остида қолган гувоҳлар, жабрдийда ва бошқа кишиларнинг шахсини ҳамда мол-мулкини ҳимоя қилиш чораларини кўришдан;

9) жиноят содир этиб, тергов, суриштирув ва суддан яшириниб юрган, жиноий жазони ўташдан бош тортган, бедарак йўқолган шахсларни, шунингдек қонунларда кўзда тутилган ҳолларда бошқа шахсларни аниқлаш ва қидириб топишдан;

10) давлат ҳокимияти ва бошқарув идораларининг жамоат тартибини сақлаш ва жиноятчиликка қарши кураш масалаларига оид қарорларининг фуқаролар ва мансабдор шахслар томонидан ижро этилишини ўз ваколати доирасида назорат қилишдан;

11) фалокатлар, ёнғинлар, ҳалокатлар, табиий офатлар ва бошқа фавқулодда ҳодисаларнинг оқибатларини тугатиш, одамларни қутқариш ва уларга ёрдам бериш, назоратсиз қолган мол-мулкни қўриқлаш юзасидан шошилинч чора-тадбирлар кўришдан;

12) ҳуқуқбузарликлар ва бахтсиз ҳодисалар оқибатида азият чеккан ночор аҳволдагиларга, шунингдек маст ҳолатдагиларга, агар улар мустақил ҳаракат қилиш қобилиятини йўқотган ёки атрофдагиларга ёхуд ўзларига зарар етказиши мумкин бўлса шошилинч ёрдам беришдан;

13) йўл ҳаракати хавфсизлигини ўз ваколати доирасида таъминлашдан, бу борадаги қоидалар, меъёрлар ва стандартларга риоя этилишини назорат қилишдан, автомототранспорт воситаларини қайд этиш ва ҳисобга олиш ҳамда ҳайдовчи гувоҳномаларини беришдан;

14) табиатни муҳофаза қилиш ва экологик хавфсизлик юзасидан қонунда кўзда тутилган чора-тадбирларни амалга оширишда қатнашишдан;

15) қурол-яроғ, ўқ-дори, портловчи моддалар, кучли таъсир қилувчи кимёвий, заҳарли ва бошқа ашёлар, моддалар ва материалларни сотиб олиш, сақлаш, ташиш қоидаларига, ССР Иттифоқи қонунларида белгиланган рўйхатларга мувофиқ иншоотларни очиш ва ишлатиш қоидаларига риоя этилишини таъминлашдан;

16) паспортлар бериш, шунингдек чегара минтақасига кириш учун рухсатномалар бериш, фуқароларни истиқомат рўйхатидан ўтказиш ва ундан ўчириш; фуқаролар ва мансабдор шахсларнинг қонунда белгиланган паспорт системаси қоидаларига риоя этишлари устидан назорат қилишдан;

17) ажнабий фуқароларнинг ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг СССРга кириши, бўлиши, СССР орқали қатнаши ва СССРдан чиқиб кетиши, СССР фуқароларининг СССРдан чиқиб кетиши ва СССРга келиши тўғрисида қонунларда белгиланган қоидалар бажарилишини таъминлашдан, шунингдек ССР Иттифоқи ва республикаларнинг фуқаролик масалаларига оид қонунларини бажаришдан;

18) шартномалар асосида мол-мулкни қўриқлашдан;

19) судлар, прокурорлар, терговчиларнинг, балоғатга етмаганлар ишлари билан шуғулланувчи комиссияларнинг чақирувига биноан келишдан бош тортган шахсларни олиб келиш тўғрисидаги суд ажримларини, прокурорлар ва терговчиларнинг қарорларини, балоғатга етмаганлар ишлари билан шуғулланувчи комиссияларнинг қарорларини, шунингдек қамоққа олиш, даволаш-меҳнат ёки меҳнат тарбияси профилакторийларига юбориш тўғрисида прокурорларнинг қарорларини ва уларнинг рухсати билан терговчиларнинг қарорларини, судларнинг ҳукмлари, ажримлари ва қарорларини ижро этишдан;

20) маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни юритишдан;

21) озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод бўлган шахслар устидан қонунларда кўзда тутилган ҳолларда маъмурий назорат ўрнатишдан; шартли равишда ҳукм қилинган ва меҳнатга мажбурий жалб этиш шарти билан озод қилинган, шунингдек озодликдан маҳрум этиш тўғрисидаги ҳукмнинг ижроси кечиктирилган шахсларнинг хулқини текшириб туришдан; жиноий жазони ўтаб бўлган ёки даволаш-меҳнат ва даволаш-тарбия профилакторийларида мажбурий даволаниб чиққан шахсларнинг, шунингдек илгари дайдилик ва тиланчилик билан шуғулланиб юрган шахсларнинг ишга жойлашишига ва маиший турмушига кўмаклашишдан;

22) топиб олинган ва милицияга топширилган ҳужжатлар, буюмлар, қимматбаҳо нарсалар ва бошқа мол-мулкларнинг сақланишини таъминлаш, уларни қонуний эгаларига қайтариш чораларини кўришдан;

23) ваколати доирасида жиноий жазо ва маъмурий таъзир чораларини ижро этишдан;

24) ушланган ва қамоққа олинган шахсларни қўриқлаш ва уларни кузатиб боришдан;

25) милицияга олиб келинган, ушланган ва қамоққа олинган шахсларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонуний манфаатларини таъминлашдан, зарурат бўлган тақдирда уларга дарҳол тиббий ёки бошқа хил ёрдам бериш тадбирларини кўришдан, шунингдек фуқаронинг ҳуқуқлари ва эркинликлари чекланганлиги асослари ва сабабларини унга тушунтириб беришдан иборат.

II. Милиция ўз ваколати доирасида, ССР Иттифоқи ва республикаларнинг қонунларида кўзда тутилган ҳолларда халқ депутатларига ва халқ депутатлигига номзодларга, давлат идораларига, мансабдор шахсларга, шунингдек жамоат бирлашмаларига, уларнинг идораларига ва вакилларига уларга юклатилган вазифаларни бажаришда ёрдам беради.

12-модда. **Милициянинг ҳуқуқлари**

Милиция ўз зиммасига юкланган вазифаларни бажариши учун унга қуйидаги ҳуқуқлар берилади:

1) фуқаролардан ва мансабдор шахслардан жамоат тартибига риоя этишни, ҳуқуқбузарликларга ва милиция ваколатини амалга оширишга йўлида тўсқинлик қилувчи ҳаракатларга чек қўйишни талаб қилиш, шу талаблар бажарилмаган тақдирда эса қонунда кўзда тутилган мажбурий чораларни қўллаш;

2) жиноят қилишда асосли шубҳа бўлган ёки жиноят ёки ва бошқа ҳуқуқбузарлик содир этган чоғда фуқаролардан уларнинг шахси тўғрисида гувоҳлик берувчи ҳужжатларни, шунингдек бажарилиши устидан назорат ва контрол қилиш милиция зиммасига юклатилган қоидаларга риоя этилишини текшириш учун зарур бўлган бошқа ҳужжатларни текшириш;

3) маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисида протоколлар тузиш, ҳуқуқбузарликларнинг пайини қирқиш мақсадида бошқа таъсир чоралари қолмаганда маъмурий ҳуқуқбузарликлар содир этган шахсларни милицияга ёки бошқа хизмат биноларига олиб келиш ва уларни қонунда бошқа муддат белгиланмаган бўлса, уч соатгача ушлаб туриш, уларни шахсан кўздан кечириш, буюмларини кўздан кечириш ҳамда буюмларини ва ҳужжатларини олиб қўйиш; маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишлар юзасидан текширувни таъминлашнинг қонунда кўзда тутилган бошқа чораларини қўллаш;

4) қонунда кўзда тутилган ҳолларда маъмурий таъзир бериш ёки маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги материалларни ўртоқлик суди, жамоат ташкилоти ёки меҳнат жамоаси муҳокамасига топшириш;

5) озодликдан маҳрум этиш жойларидан халос бўлиб келган ва маъмурий назорат остида бўлган шахсларни рўйхатга олиш, куннинг исталган вақтида улар яшаб турган хоналарга кириб текшириш, назорат остидагиларни рўйхатга олишни таъминлаш, уларга нисбатан ССР Иттифоқи ва республикаларнинг қонунларида кўзда тутилган бошқа чеклашларни қўллаш;

6) дайдилик, тиланчилик учун ушланган, мажбурий равишда меҳнатга жалб қилиш билан озодликдан маҳрум этишга шартли ҳукм қилинган ва мажбурий равишда меҳнатга жалб қилиш билан озодликдан маҳрум этиш жойларидан шартли бўшатилган, махсус комендатура маъмуриятининг рухсатисиз маъмурий район доирасидан ўзбошимчалик билан чиқиб кетганлик учун ушланган шахсларни қонунда белгиланган тартибда махсус ажратилган биноларда сақлаш;

7) васийликсиз қолган ёки жамият учун хавфли қилмишлар содир этган балоғатга етмаган ёшларни дарҳол яккалаб қўйиш зарур бўлса, шунингдек, махсус ўқув-тарбия муассасаларига ва даволаш-тарбия профилакторийларига юбориладиган балоғатга етмаган ёшларни қонунда кўзда тутилган ҳолларда ушлаш ва тақсимлаш-қабулхоналарида сақлаш;

8) ҳарбий соқчилар бўлмаган ҳолларда, жамоат тартибини бузган ҳарбий хизматчиларни ушлаш ва уларни ҳарбий комендантларга ёки ҳарбий қисмларнинг командирларига топшириш;

9) жиноят содир этишда шубҳа қилинган шахсларни ССР Иттифоқи ва иттифоқдош жумҳуриятларнинг жиноий-процессуал қонунларига мувофиқ ушлаш ва қамоқда сақлаш;

10) ўз текширувида бўлган ишлар ва материаллар юзасидан фуқароларни милицияга чақириш;

11) жамоат жойларида маст ҳолда бўлиб, ўз қиёфаси билан инсоний қадр-қимматни ва жамоат ахлоқини таҳқирлаётган ёки мустақил юриш қобилиятини йўқотган ёхуд атрофдагиларга ёки ўзига зарар етказиш эҳтимоли бўлган шахсларни ҳушига келгунча тиббий ҳушёрхоналарда, бундай ҳушёрхоналар бўлмаганда эса милиция навбатчи қисмларининг махсус жиҳозланган хоналарида сақлаш;

12) қонунларда белгилаб қўйилган асосда ва тартибда профилактика таъсири ўтказиш лозим бўлган шахсларни аниқлаш ва ҳисобга олиш;

13) қонунда кўзда тутилган ҳолларда фуқароларни милицияга келтириш, шунингдек уларни тиббий муассасаларга олиб бориш;

14) қонунда кўзда тутилган ҳолларда жамиятга қарши хулқ-атворга йўл қўйиб бўлмаслиги тўғрисида шахсларни расмий огоҳлантириш ва ана шундай шахсларни рўйхатга олиш;

15) жиноят содир этишда гумон қилинган ёки дайдилик ва тиланчилик учун ушланган, қамоққа олинган, қасддан қилинган жиноятда айбланган, маъмурий қамоқ жазосига ҳукм қилинган шахсларни фотосуратга, товуш ёзиш, кино ва видеосуратга олиш, бармоқ изларини олиш ва рўйхатга олиш;

16) жиноятларнинг олдини олиш, уларни аниқлаш, уларга чек қўйиш ва очиб ташлаш мақсадида ошкора ва яширин тезкорлик-қидирув тадбирларини, шу жумладан, техникавий воситалар ишлатиб амалга ошириш; олинган маълумотлардан қонунда кўзда тутилган ҳолларда ва тартибда фойдаланиш;

17) жамоат тартибини, жамоат хавфсизлигини, фуқароларнинг ҳаётини ва саломатлигини сақлашни таъминлаш мақсадида, шунингдек, айрим тергов ҳаракатларини бажариш учун жойларнинг айрим участкаларига ёки иншоотларига фуқароларнинг киришини вақтинча чеклаб қўйиш ёки ман қилиш;

18) жиноятларга йўл қўймаслик, жиноят содир этишда шубҳа қилинган шахсларни таъқиб қилиш мақсадида, табиий офат юз берганда ҳамда жамоат тартибига ёки фуқароларнинг шахсий хавфсизлигига таҳдид қилувчи бошқа фавқулодда вазиятларда фуқароларнинг уйларига ҳамда уларга тегишли ўзга биноларга, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг ҳудудига ҳамда биноларига куннинг исталган вақтида ҳеч қандай тўсқинликсиз кириш ва кўздан кечириш;

19) иқтисодиёт соҳасидаги жиноятларни аниқлаш тадбирларини ўтказишда:

корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг (ажнабий дипломатик ваколатхоналардан ташқари) ҳудудига ва биноларига, фуқаролар якка тартибда ва бошқа тарзда меҳнат фаолияти билан ва ўзга турдаги соҳибкорлик билан шуғулланиш учун фойдаланиладиган ишлаб чиқариш биноларига ҳеч қандай тўсқинликсиз кириш, мулкдорнинг ёки унинг вакилини ёхуд у ваколат берган шахснинг иштироки билан ишлаб чиқариш, омбор, савдо, хизмат биноларини, транспорт воситаларини, мол-мулк сақланадиган ва фойдаланиладиган бошқа жойларни кўздан кечириш (мулкдор ёки унинг вакили кўздан кечиришни ўтказишда, намуналар олишда қатнашишдан бўйин товлаган тақдирда бу иш уларнинг иштирокисиз, жамоат ташкилотларининг, халқ депутатлари маҳаллий Советлари ижроия комитетларининг вакилларини жалб қилиб ўтказилиши мумкин ва қилинган ҳаракатлар ҳақида, бир кеча-кундуз муддатда прокурорга хабар қилинади);

корхоналар, муассасалар, ташкилотларнинг, улар кимга бўйсунишидан ва асосланган мулкчилик шаклларидан қатъи назар, раҳбарларидан, мансабдор шахслари ва бошқа ходимларидан, шунингдек якка тартибда ва ўзгача меҳнат фаолияти билан ҳамда бошқа турдаги соҳибкорлик билан шуғулланувчи шахслардан текширилаётган фаолиятга тааллуқли зарур маълумотлар, ҳужжатлар ва ёзма тушунчаларни талаб қилиш ва олиш;

мавжуд давлат, кооператив, жамоат мол-мулкининг корхоналар, муассасалар, ташкилотларнинг ҳисобидаги ва ҳисоботдаги маълумотлари билан таққослаш; текширув, инвентаризация ва тафтишлар ўтказишни, талаб қилиш; ўтказилаётган тадбирларда қатнашиш учун қонунда белгиланган тартибда мутахассислар таклиф қилиш;

банкларда, бошқа молия-кредит муассасаларида кредит-пул операциялари ва ташқи иқтисодий битимлар тўғрисида оператив ҳамда ҳисобот маълумотини олиш; кассаларни пул, товар, материал бойликлари ва ҳужжатлар сақланадиган бошқа жойларни муҳрлаб қўйиш, уларнинг сақланишини таъминлайдиган бошқа чораларни кўриш; назорат тарзида харид қилиш, хом ашё, чала ва тайёр маҳсулотларнинг нусхаларини олиб қўйиш;

халқ истеъмоли молларини, озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқариш, асраш, ташиш ва сотиш пайтида ҳамда аҳолига хизмат кўрсатишда истеъмолчининг ҳуқуқлари ҳимоя қилинишини таъминлайдиган меъёрлар ва қоидаларга риоя этилишини текшириш;

қонунларни бузишга йўл қўймаслик ҳақида корхоналар, муассасалар, ташкилотларнинг раҳбарларини, мансабдор шахсларини, бошқа ходимларни, шунингдек, якка тартибда ва ўзгача меҳнат фаолияти билан ҳамда бошқа турдаги соҳибкорлик билан шуғулланувчи шахсларни қонунларнинг бузилишига барҳам бериш тўғрисида огоҳлантириб, бу ҳақда кейинчалик прокурорга хабар бериш;

20) зарур бўлган тақдирда кўчаларда ва автомобиль йўлларида транспорт ва пиёдалар қатновини чеклаб ёки тақиқлаб қўйиш; корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш соҳасидаги фаолиятини назорат қилиш, техникавий ҳолати йўл ҳаракати хавфсизлигига таҳдид соладиган ёки ишлатиб чиқарадиган газлари таркибидаги зарарли моддалар йўл қўйиш мумкин бўлган меъёридан ошадиган транспорт воситаларидан фойдаланишни тақиқлаб қўйиш; зарур ҳолларда транспорт воситаларини тўхтатиб, ҳайдовчиларнинг транспортдан фойдаланиш ва бошқариш ҳуқуқини берадиган ҳужжатларини, йўл варақаларини ҳамда ташилаётган юкнинг товар-транспорт ҳужжатларига мувофиқлигини текшириш; транспорт воситаларидан ғайриқонуний мақсадларда фойдаланилаётганлиги хусусида шубҳа бўлган тақдирда уларни кўздан кечириш, маст ҳолатдаги шахсларни, шунингдек транспорт воситасини бошқариш ёки ундан фойдаланиш ҳуқуқини берувчи ҳужжатлари бўлмаган шахсларни транспорт воситасини бошқаришдан четлаштириш; қонунларда кўзда тутилган ҳолларда ҳайдовчиларни транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан маҳрум этиш;

21) фуқаролик масалалари бўйича СССР фуқароларининг, хорижий фуқароларнинг ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг СССРдан кетиши ва СССРга келиши, хорижий фуқароларнинг ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг СССРда бўлиши масалалари юзасидан қонунга мувофиқ ҳужжатлар расмийлаштириш ва бериш;

22) корхоналар, муассасалар ва ташкилотларга ўқ отар қуролларни ва ўқ-дориларни, портловчи моддаларни, кучли таъсир қиладиган кимёвий, заҳарли моддаларни, ССР Иттифоқи қонунларида белгиланган рўйхатлардаги буюмлар, моддалар ва материалларни сотиб олиш, сақлаш ва ташишга, фуқароларга эса ўқотар қуролларни ва жанговар ўқ-дориларни сотиб олиш, олиб юриш ва сақлашга рухсат бериш, шунингдек ана шу рухсатномаларни бекор қилиш; корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва фуқаролардан улар қурол-яроғ ва ўқ-дориларни сақлаш, улардан фойдаланиш қоидаларини бузган тақдирда, шунингдек, қонунда кўзда тутилган бошқа ҳолларда ана шу қурол-яроғ ва ўқ-дориларни тортиб олиш; қурол-яроғларни ремонт қиладиган, мушакбозлик техникаси, муҳр-тамға тайёрлайдиган корхоналар, ўқотар қурол билан савдо қиладиган магазинлар, ўқ отиш тирлари ва стендлари очишга рухсатнома бериш, улар фаолиятининг белгиланган тартиби бузилган тақдирда ана шу рухсатномаларни бекор қилиш;

23) шаҳар, шаҳар атрофи ва маҳаллий қатнов жамоат транспортининг барча турларидан (таксидан ташқари), қишлоқ жойларда эса — йўл-йўлакай дуч келадиган транспортдан ҳам текин фойдаланиш. Транспортдаги милиция бўлинмаларининг ходимлари (ўзлари хизмат қиладиган участкалар доирасида) бундан ташқари поездларда, дарё ва денгиз кемаларида текин юриш ҳуқуқига эгадирлар;

24) табиий офат содир бўлган жойга етиб олиш, шошилинч тиббий ёрдамга муҳтож фуқароларни шифохоналарга олиб бориш, жиноят содир этган шахсларни таъқиб қилиш ва уларни милицияга олиб бориш учун, шунингдек кечиктириб бўлмайдиган ҳолларда ҳодиса содир бўлган жойга етиб олиш учун корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, жамоат бирлашмаларига ёки фуқароларга тегишли транспорт воситаларидан (ажнабий давлатларнинг дипломатия, консуллик ҳамда ўзга ваколатхоналари, халқаро ташкилотларнинг транспорт воситаларидан ташқари) тўсқинликсиз фойдаланиш;

25) корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, жамоат бирлашмаларига тегишли бўлган, кечиктириб бўлмайдиган ҳолларда эса фуқароларга қарашли бўлган алоқа воситаларидан хизмат мақсадларида тўсқинликсиз фойдаланиш;

26) қонунларда белгиланган тартибда корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, жамоат бирлашмаларидан милициянинг зиммасига юклатилган вазифаларни бажариш учун зарур маълумотларни олиш;

27) жиноятлар ва бошқа ҳуқуқбузарликлар содир бўлишининг сабабларини ва уларга имкон берувчи шароитларни тугатиш юзасидан тегишли давлат идораларига, жамоат бирлашмаларига ёки мансабдор шахсларга тақдимномалар бериш;

28) жиноятларнинг ва бошқа ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, жамоат тартибини мустаҳкамлаш, жиноятлар юз берган ҳолатларини ва уларни содир этган шахсларни аниқлаш, яширинган жиноятчиларни, бедарак йўқолганларни аниқлаш учун оммавий ахборот воситаларидан фойдаланиш;

29) жамоат тартибини сақлашда ва жиноятчиликка қарши курашда жонбозлик кўрсатган фуқароларни рағбатлантириш.

(Давоми 5-бетда).

СОВЕТ МИЛИЦИЯСИ ТЎҒРИСИДА

(Боши 4-бетда).

Милиция ходимларининг милиция ҳуқуқларини рўёбга чиқариш тартиби ва шартлари ССР Иттифоқи ва республикаларнинг қонунларига мувофиқ белгиланади.

13-модда. **Милиция ходимларининг қурол-яроғ ва махсус воситалар сақлаш, олиб юриш ва қўллаш ҳуқуқи. Милиция ходимларининг якка ҳимоя воситалари**

Милиция ходимлари қурол-яроғ ва махсус воситалар сақлаш, олиб юриш ва қўллаш ҳуқуқига эгадирлар.

Шахсий хавфсизликни таъминлаш учун милиция ходимлари темир қалпоқлар, қалқонлар, зирҳли камзуллар ва бошқа якка ҳимоя воситаларидан фойдаланишлари мумкин.

III БЎЛИМ. ҚУРОЛ ВА МАХСУС ВОСИТАЛАРНИ ИШЛАТИШ

14-модда. **Махсус воситаларни ишлатиш**

Милиция ходимлари қуйидаги ҳолларда қўл кишанлари, резина таёқлар, кўзни ёшлантирувчи моддалар, чалғитувчи нур ва товуш қурилмаларини, биноларни очадиган, транспортни мажбуран тўхтатадиган қурилмаларни, сув пуркайдиган машиналарни, бошқа махсус воситаларни ишлатиш, жанговар кураш усулларидан, ўргатилган итлар ва отлардан, шунингдек зирҳли машиналар ва бошқа транспорт воситаларидан фойдаланиш ҳуқуқига эгадирлар:

1) жамоат тартибини сақлаш ва жиноятчиликка қарши кураш соҳасидаги хизмат вазифасини ёки жамоат бурчини бажараётган фуқароларга, милиция ходимларига, бошқа шахсларга ҳужумни қайтариш учун, шунингдек гаровга олинган кишиларни озод қилиш учун;

2) оммавий тартибсизликларни ва гуруҳ бўлиб жамоат тартибини бузиш ҳолларини тўхтатиш учун;

3) фуқароларга, давлат ва жамоат идораларига, корхоналар, муассасалар, ташкилотларга қарашли биноларга, иморатларга, иншоотларга ва транспорт воситаларига ҳужумни қайтариш учун; босиб олинган бинолар, иморатлар, иншоотлар ва транспорт воситаларини қайтариб олиш учун;

4) ҳуқуқбузарларни қўлга олиш, уларни милицияга ёки бошқа хизмат биносига олиб бориш, қўлга туширилганларни, маъмурий қамоққа олинганларни, қамаб қўйилганларни кузатиб бориш ва қўриқлаш учун, агар улар милиция ходимларига, жамоат тартибини сақлаш ва жиноятчиликка қарши кураш соҳасидаги хизмат вазифасини ёки жамоат бурчини бажараётган бошқа шахсларга итоат қилмасалар ёки қаршилик кўрсатсалар ёхуд улар қочиши ёки атрофдагиларга ёхуд ўзига зиён етказиши эҳтимол деб тахмин қилиш учун етарли асослар бўлса, шунингдек милиция ходимларининг қонун билан зиммасига юклатилган вазифаларни амалга оширишларига қасддан тўсқинлик қилганлик учун;

қўққисдан бўлган ҳужумни қайтариш, шунингдек, қасддан жиноят содир этишда гумон қилинган шахсларни қўлга тушириш, гаровга ушланганларни озод қилиш заруратидан бошқа ҳолларда мана шундай воситаларни қўллашдан аввал мазкур воситалар ишлатилмоқчи экани ҳақида огоҳлантириш ва вазият имкон берса, ҳуқуқбузарликни тўхтатиш учун етарли вақт бериш лозим.

Махсус воситанинг тури ва уни ишлатиш жадаллиги вужудга келаётган вазиятни, ҳуқуқбузарликнинг турини ва ҳуқуқ бузувчининг шахсини ҳисобга олиб белгиланади. Махсус воситаларни қўллашда фуқароларнинг соғлиғига зиён етказиш эҳтимоли имкони борича камайтирилиши лозим.

Ҳомиладорлик нишоналари сезилиб турган аёлларга, ногиронлиги равшан кўриниб турган шахсларга ва ёш болаларга нисбатан махсус воситаларни ишлатиш ман қилинади, улар гуруҳ бўлиб фуқароларнинг ҳаётига хавф солган ёки қуролли қаршилик қилган ҳоллар бундан мустаснодир. Махсус воситалар рўйхатини ўзгартиш, шунингдек уларни ишлатиш қоидалари ССР Иттифоқи қонунлари билан белгиланади.

15-модда. **Қурол ишлатиш ва ундан фойдаланиш**

Милиция ходимлари охирги чора сифатида қуйидаги ҳолатларда қурол ишлатиш ҳуқуқига эгадирлар:

1) фуқароларни улар ҳаётига ва соғлиғига хавф соладиган ҳужумдан ҳимоя қилиш, шунингдек гаровга ушланганларни озод қилиш учун;

2) жамоат тартибини сақлаш ва жиноятчиликка қарши кураш соҳасидаги хизмат вазифасини ёки жамоат бурчини бажараётган милиция ходимларига, бошқа шахсларга нисбатан гуруҳ бўлиб ёки қуролли ҳужумни, шунингдек уларнинг ҳаёти ва соғлиғини хавф остида қолдирадиган тарздаги бошқа ҳужумни қайтариш учун;

3) фуқароларнинг турар жой биноларига, муҳим ва қўриқланадиган иншоотларга, давлат ва жамоат идораларининг, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг биноларига гуруҳ бўлиб ёки қуролли ҳужумни қайтариш; ички ишлар органларининг қўшин ёки хизмат нарядига қилинган ҳужумни қайтариш учун;

4) қуролли қаршилик кўрсатаётган шахсни ёки оғир жиноят содир этиб турган шахсни ёхуд ҳибсдан қочган жиноятчини, шунингдек, қуролни топшириш тўғрисидаги қонуний талабни бажаришдан бош тортган қуролли шахсни қўлга тушириш учун.

Қурол ишлатишдан аввал қурол ишлатилиши ҳақида огоҳлантириш лозим. Кўққисдан ёки қуролли ҳужум қилинганида, жанговар техникадан, транспорт воситаларидан, учувчи аппаратлардан, денгиз ва дарё кемаларидан фойдаланиб ҳужум қилинганида қурол билан ёки транспорт воситалари ёрдамида ҳибсдан, ҳаракатдаги транспорт воситаларида олиб кетилаётганда қочилганда, шунингдек гаровга ушланганларни озод қилиш учун огоҳлантирмай қурол ишлатиш мумкин.

Аёлларга ва балоғатга етмаганларга нисбатан қурол ишлатиш ман этилади, улар қуролли ҳужум қилган, қуролли қаршилик кўрсатган ёки фуқароларнинг ҳаётига хавф соладиган тарзда гуруҳ бўлиб ҳужум қилган ҳоллар бундан мустаснодир.

Милиция ходимлари қуйидаги ҳолларда қурол ишлатиш ҳуқуқига эгадирлар:

1) агар ҳайдовчи фуқароларнинг ҳаёти ва соғлиғига ҳақиқий хавф солаётган ва милиция ходимларининг тўхтатиш тўғрисидаги бир неча марта қилган талабларига бўйсунмаётган бўлса, транспорт воситаларини шикастлантириш йўли билан уларни тўхтатиш учун;

2) фуқароларнинг ҳаёти ва соғлиғига таҳлика солаётган ҳайвонни зарарсизлантириш учун;

3) ташвиш сигнали бериш ёки ёрдамга чақириш учун.

Милиция ходими қурол ишлатган ва ундан фойдаланган ҳамма ҳолларда атрофдаги фуқароларнинг хавфсизлигини таъминлаш, шикаст етганларга шошилинч тиббий ёрдам кўрсатиш, шунингдек уларнинг қариндошларини ёки қонуний вакилларини хабардор қилиш учун имкони борича ҳамма чораларни кўришга мажбурдир.

Қурол ишлатилган ҳар бир ҳолат ҳақида рапорт тузилади ва дарҳол прокурорга маълум қилинади. Ушбу модданинг биринчи қисми учинчи бандида кўрсатилган муҳим ва қўриқланадиган иншоотлар рўйхати СССР Вазирлар Кабинети белгилайдиган тартибда тасдиқланади.

IV БЎЛИМ. МИЛИЦИЯ ХОДИМЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ҲОЛАТИ, ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯЛАНИШИ ВА МАСЪУЛИЯТИ

16-модда. **Милиция ходимларининг ҳуқуқий ҳолати**

Милиция ходимлари давлат ҳокимиятининг вакилидирлар ва давлат ҳимоясида бўладилар.

Милиция ходимларининг қонуний талабларини фуқаролар ва мансабдор шахсларнинг бажариши мажбурийдир.

Милиция ходимининг қонуний талабларига итоатсизлик, милиция ходимини ҳақорат қилиш, унга қаршилик кўрсатиш, дўқ-пўписа қилиш, зўравонлик қилиш ёки унинг ҳаётига, соғлиғига, мол-мулкига тажовуз қилиш, шунингдек милициянинг зиммасига юклатилган вазифаларни бажаришга халақит берувчи бошқа хатти-ҳаракатлар қилиш қонунда белгиланган жавобгарликка сабаб бўлади.

Милиция ходимлари ўз хизмат бурчини бажариш муносабати билан улар оила аъзоларининг ҳаётини, соғлиғини, шон-шарафини, қадр-қимматини ва мол-мулкини жиноий тажовузлардан ҳимоя қилиш ССР Иттифоқи ва республикаларнинг қонунларида кўзда тутилади.

Милиция ходимлари ички ишлар идоралари мансабдор шахсларнинг ўзларига нисбатан қабул қилган қарорлари хусусида қонун кўзда тутган масалалар юзасидан ва унда белгиланган тартибда судга шикоят қилиш ҳуқуқига эгадирлар.

17-модда. **Милиция ходимларининг ижтимоий ҳимояланиши**

Давлат милиция ходимларининг ижтимоий ҳимояланишини кафолатлайди.

Милиция ходимлари тегишли бюджет маблағи ҳисобидан, шунингдек шартномалар асосида вазирликлар, идоралар, корхоналар, муассасалар, ташкилотлардан тушган маблағ ҳисобига давлат йўли билан мажбурий шахсий суғурта қилинадилар.

Милиция ходимининг хизмат вазифасини ёки хизмат бурчини бажариши муносабати билан унинг мол-мулкига етказилган зарар тегишли сақлаш манбалари ҳисобидан тўла ҳажмда тўланади.

Милиция ходими хизмат вазифасини ёки хизмат бурчини бажариши пайтида унинг соғлиғига шикаст етказилиши оқибатида кўрган зарар учун мазкур асосга биноан тайинланган пенсия миқдоридан ошадиган қисми тегишли бюджет маблағи ёхуд милиция билан шартномалар тузган вазирликлар, идоралар, корхоналар, муассасалар, ташкилотларнинг маблағи ҳисобидан тўла ҳажмда тўланади.

Милиция ходимлари, шунингдек хизмат вазифасини бажариш вақтида ҳалок бўлган милиция ходимларининг оилалари уй-жой тақсимлашда, квартира телефонлари ўрнатишда, мактабгача тарбия муассасаларидан жой олишда, ижтимоий-маиший таъминотнинг бошқа масалаларини ҳал этишда республикаларнинг қонунларида кўзда тутилган тартибда имтиёзлардан фойдаланадилар.

Ички ишлар идораларидан бўшатилган милиция ходимлари ССР Иттифоқи ва республикаларнинг қонунларида кўзда тутилган шартлар асосида ва тартибда нафақа олиш ҳуқуқига эгадирлар.

Милиция ходимлари қонунда белгиланган иш вақтидан ортиқча, шунингдек, ҳар ҳафталик дам олиш кунларида ва байрам кунларида хизмат қилганликлари учун қонунларга мувофиқ ҳақ оладилар ёки бошқа кунларда уларга дам берилади.

Милиция ходимлари ўзларининг касб-кор, меҳнат, ижтимоий-иқтисодий ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя қилиш учун уюшмаларга бирлашишлари мумкин.

18-модда. **Милиция ходимларининг масъулияти**

Милиция ходимлари ўз ваколатлари доирасида мустақил қарорлар қабул қиладилар ва ўзларининг ғайриқонуний хатти-ҳаракатлари ёки ҳаракатсизлиги учун жавоб берадилар.

Фуқаро ўз ҳуқуқлари, эркинликлари чекланганлиги хусусида милиция ходимларидан изоҳ олиш ҳуқуқига эгадир.

Милиция ходими фуқароларнинг ҳуқуқларини ва қонуний манфаатларини бузган тақдирда милиция ушбу ҳуқуқларни тиклаш, етказилган зарарни тўлаш чораларини кўришга ва фуқаронинг талабига кўра ошкора кечирим сўрашга мажбурдир.

Милиция ходимларининг хатти-ҳаракатлари хусусида қонунларда белгиланган тартибда ички ишлар идораларига, давлат ҳокимияти ва бошқарув идораларига, прокурорга, судга шикоят қилиш мумкин.

19-модда. **Милициянинг молиявий, моддий-техникавий ва ижтимоий-маиший таъминланиши**

Иттифоқ ва республика милициясининг молиявий, моддий-техникавий ва ижтимоий-маиший таъминланиши тегишли равишда Иттифоқ ва республика бюджетларининг маблағлари ҳисобидан, шартномалар асосида вазирликлар, идоралар, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, кооперативлардан ва фуқаролардан тушган маблағ ҳисобидан СССР Вазирлар Кабинети ва республикаларнинг ҳукуматлари томонидан белгиланадиган тартибда амалга оширилади.

V БЎЛИМ. МИЛИЦИЯ ФАОЛИЯТИДА ҚОНУНИЙЛИККА РИОЯ ЭТИЛИШИ УСТИДАН НАЗОРАТ

20-модда. **Милиция фаолиятида қонунийликка риоя этилиши устидан назорат**

Милиция фаолиятида қонунларнинг аниқ ва бир хил тарзда ижро этилиши устидан назоратни СССР Бош прокурори, Иттифоқдош республикаларнинг прокурорлари ва уларга бўйсунувчи прокурорлар амалга оширадилар.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Президенти
М. ГОРБАЧЕВ.
Москва, Кремль. 1991 йил 6 март.

СССР Олий Кенгашининг қарори

«Совет милицияси тўғрисида»ги СССР қонунини кучга киритиш ҳақида

СССР Олий Кенгаши **қарор қилади:**

1. «Совет милицияси тўғрисида»ги СССР Қонуни матбуотда эълон қилинган пайтдан бошлаб кучга киритилсин.

2. «Совет милицияси тўғрисида»ги СССР Қонуни кучга киритилган пайтдан бошлаб қуйидагилар ўз кучини йўқотган, деб ҳисоблансин:

СССР Олий Кенгаши Раёсатининг «Жамоат тартибини сақлаш ва жиноятчиликка қарши кураш соҳасида совет милициясининг асосий вазифалари ва ҳуқуқлари тўғрисида»ги 1973 йил 8 июнь фармони (СССР Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1973 йил, 24-сон, 309-модда);

«Жамоат тартибини сақлаш ва жиноятчиликка қарши кураш соҳасида совет милициясининг асосий вазифалари ва ҳуқуқлари тўғрисида»ги СССР Олий Кенгаши Раёсатининг фармонини тасдиқлаш ҳақида»ги 1973 йил 19 июль СССР Қонуни (СССР Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1973 йил, 30-сон, 398-модда);

СССР Олий Кенгаши Раёсатининг «Ички ишлар идоралари оддий ва бошлиқ составининг махсус унвонлари тўғрисида»ги 1973 йил 23 октябрь фармонининг 5-моддаси (СССР Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1973 йил, 43-сон, 603-модда);

СССР Олий Кенгаши Раёсатининг «СССРнинг баъзи қонун ҳужжатларига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги 1982 йил 15 октябрь фармонининг VI бўлими (СССР Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1982 йил, 42-сон, 793-модда);

СССР Олий Кенгаши Раёсатининг «Жамоат тартибини сақлаш ва жиноятчиликка қарши кураш соҳасида совет милициясининг асосий вазифалари ва ҳуқуқлари тўғрисида»ги СССР Олий Кенгаши Раёсатининг фармонига баъзи қўшимчалар киритиш ҳақида»ги 1988 йил 7 январь фармони (СССР Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1988 йил, 2-сон, 20-модда) ва «СССР Олий Кенгаши Раёсатининг СССР қонун ҳужжатларига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги фармонларини тасдиқлаш ҳақида»ги 1988 йил 26 май СССР қонунининг мазкур фармонни тасдиқлаш қисми (СССР Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1988 йил, 22-сон, 361-модда);

СССР Олий Кенгаши Раёсатининг «СССР баъзи қонун ҳужжатларига ўзгартишлар киритиш тўғрисида»ги 1988 йил 28 июль фармонининг 4-моддаси (СССР Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1988 йил, 31-сон, 506-модда).

3. Республикаларнинг Олий Кенгашларига республикаларнинг қонунларини «Совет милицияси тўғрисида»ги СССР қонунига мувофиқ ҳолга келтириб олиш, республикаларда милициянинг фаолиятини тартибга соладиган қонун ҳужжатлари ишлаб чиқилиши ва қабул этилишини таъминлаш тавсия қилинсин.

4. СССР Вазирлар Кабинети 1991 йил 1 июлигача:

СССР ҳукуматининг қарорларини ва фармойишларини мазкур қонунга кўра бекор қилсин ёки мувофиқ ҳолга келтирсин;

СССР Ички ишлар вазирлиги ушбу қонунга зид бўлган идоравий меъёрий ҳужжатларни, шу жумладан йўриқномаларни қайта кўриб чиқишини ва бекор қилишини таъминласин;

Милициянинг молиявий, моддий-техникавий ва ижтимоий-маиший таъминланиши, шунингдек милиция ходимларининг қонунларда белгиланган иш вақтидан ортиқча, ҳар ҳафтадаги дам олиш кунларида ва байрам кунларида хизмат қилганлиги учун ҳақ ҳамда ички ишлар идораларидан бўшаган тақдирда нафақа тўлаш тартибини белгиласин.

СССР Олий Кенгашининг Раиси
А. ЛУКЬЯНОВ.
Москва, Кремль.
1991 йил 6 март.

Бугун Ўзбекистон касаба уюшмалари XIV съездининг иккинчи босқичи очилади

МАШАҚҚАТЛИ ЭРСА-ДА... ҚИСМАТ

ЖУМҲУРИЯТИМИЗ КАСАБА УЮШМАЛАРИНИНГ СИЁСИЙ МАҚСАДЛАРДАН УСТУН ТУРУВЧИ, МУТЛАҚО МУСТАҚИЛ ФЕДЕРАЦИЯСИ УНИ ЕНГИЛЛАШТИРИШ САЪЙ-ҲАРАКАТИДА

Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерацияси кенгашининг раиси, СССР халқ депутати Бўри АЛЛАМУРОДОВ билан жамоатчи мухбиримиз халқ хўжалигида иқтисодий ислоҳот, бозор иқтисодиёти муносабатларига ўтиш палласида бу оммавий ташкилотнинг амалий ишлари ва саъй-ҳаракатлари ҳақида суҳбатлашди.

— Жумҳуриятимизнинг бугунги ижтимоий-иқтисодий ва маданий қиёфасини шакллантиришда касаба уюшмаларининг ўрни катта. У халқимизнинг фахрига айланган ютуқларга ҳам, бугунги аччиқ қисматимизга ҳам даҳлдор. Бўри Алламуродович, касаба уюшмаларининг қайта қуришдаги ўрни ҳақида гапириб берсангиз.

— Партиянинг касаба уюшмаларига буйруқ беришдан иборат иш услуби яқин-яқинларгача мақталиб келинди. Касаба уюшмаларининг ҳаракат доираси торайиб, ҳуқуқ ва имкониятлари чеклаб қўйилди. Ҳатто улар қайта қуриш жараёнларидан анча орқада қолиб кетишди. Аслида меҳнаткашларнинг иқтисодий-ижтимоий ва ҳуқуқий манфаатларини муҳофаза қилиши лозим бўлган касаба уюшмалари кенгашлари ва комитетлари кузатувчига айланиб қолган эди. Буларнинг ҳаммаси меҳнаткашларнинг унга бўлган ишончига путур етказди.

Ҳозир ўша салбий ҳолатлар бартараф этилдими? Касаба уюшмаларининг барча бўғинлари янгиланиб, қайта қуриш жараёнида ўзининг асл мавқеини эгаллаяптими? Ўзбекистон касаба уюшмалари XIV съездининг биринчи босқичидаги чуқур танқидий таҳлил шуни кўрсатдики, бу сингари саволларга биз ҳали тўла маънода жавоб бера олмаймиз. Касаба уюшмаларида ўзликни англаш, куч-қудрат ва имкониятни намоён этиш учун инқилобий шижоат ҳалигача етишмаяпти. Тадбирбозлик, кўр-кўрона ҳайбаракаллачилик, хўжакўрсин учун фаоллик барҳам топгани йўқ. Одамларда яқинлик, уларнинг хоҳиш-иродасида ҳамоҳанглик етишмайди.

Тўғри, бутун фаолиятни қайта қуриш йўлида муайян ишлар қилинаяпти. Бошқарувнинг демократик омилларини қарор топтиришда касаба уюшмалари барча бўғинларининг роли ошмоқда. Эндиликда ижтимоий-иқтисодий ҳаётнинг бирор соҳаси йўқки, долзарб муаммоларни ҳал этишга улар баракали таъсир кўрсатмаётган бўлса. Хўжалик юритишнинг янги иқтисодий усулларини жорий этиш ва такомиллаштириш, маҳсулот, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни кўпайтириш ва сифатини яхшилаш, меҳнатни ташкил этиш ва унга ҳақ тўлашни такомиллаштириш жабҳаларида улар айниқса фаол. Ҳозирги кунда жумҳуриятда бирор режа, дастур, қонун касаба уюшмаларининг бевосита иштирокисиз қабул қилинмаяпти. Жамоа шартномаларининг бажарилиши устидан назорат кучайтирилди, хўжалик раҳбарларига нисбатан талабчанлик ортди, меҳнаткашларнинг ижтимоий фаоллиги ошаётир.

— Биз давр тамойилига тоб бера оламизми? Бозор иқтисодиёти муносабатлари усиз ҳам юпун ва қашшоқ халқимизни бамисоли аждаҳо каби ўз домига тортиб юбормайдими? Бу хуруждан ҳимояланиб, жумҳуриятимизни «хитой девори» билан ўраб олишимиз мушкул. Айтинг-чи, шундай шароитда касаба уюшмалари эл-юрт қисматини енгиллаштиришнинг муайян дастурига эгами?

— Маълумки, XIV съезд бизнинг оммавий ҳаракатимизда туб бурилиш ясади. Буни Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерацияси тузилганлиги билан қисқача изоҳлаш мумкин. Ҳозир жамиятимизда юз бераётган жараёнлар — иқтисодий турғунлик, нарх-навонинг осмони фалакка сакраши, ижтимоий ҳимояланиш чораларининг мукаммал эмаслиги бизни шундай қатъий қадам қўйишга мажбур қилди.

Ҳозирги кунда Федерация таркиби шаклланмоқда. Тармоқ касаба уюшмалари мустақил уставлар қабул қилиб, Марказий комитетларни сайладилар. Вилоят касаба уюшмалари ҳаётида ҳам ўзгариш катта. Маъмурий-буйруқбозлик услубига асосланган муносабатлар барҳам топмоқда. Демократик асосдаги шартномалар ўзаро манфаатдорликни, ҳаракат бирлигини таъминлай бошлади. Ҳар қандай ислоҳот, туб ўзгартишлар замирида, аввало, меҳнаткашларнинг иқтисодий-ҳуқуқий манфаатлари туришини биз ўз фаолиятимизда ҳисобга олмоқдамиз. Съездимизнинг биринчи босқичида қабул қилинган қарорда бозор иқтисодиётига ўтиш босқичи ва шундай муносабатлар шароитида касаба уюшмалари фаолиятининг йўналишлари белгилаб берилган. Биз бугунги муаммоларни ўз ҳолимизча ҳал эта олмаймиз, албатта. Бунинг учун барча жумҳуриятлар ҳаракат дастури устида иш олиб бормоқда. Дастур съездимизнинг иккинчи босқичида қабул қилиниши мўлжалланмоқда.

— Турмуш кечириш қийинлашиб кетаяпти. Ҳатто эртанги кунга умидсизлик билан қараш ҳоллари ҳам учраяпти. Меҳнаткашларнинг ҳаёт тарзини яхшилаш учун нималар қилиш керак, деб ўйлайсиз?

— Ҳақиқатдан нарх-навонинг кескин ўсиши, ишсизлик, коммунал хизматларнинг қимматлашуви аҳолини ҳақли равишда ташвишга солаяпти. Биз меҳнаткаш етиштирган маҳсулотининг озгина қисми унга маош сифатида берилишига кўникиб қолгандик. Ҳозирда меҳнат ҳақи ишнинг мураккаблиги, оғирлиги ва тиғизлиги билан мутлақо боғланмаган. Қарангки, битта кўйлак тикканни учун чевар бор-йўғи 45 тийин, костюм тикканн учун 2 сўм ҳақ олади. Бу ишчини эзиш, унинг меҳнатидан ҳаддан зиёд фойдаланишдан бошқа нарса эмас. Меҳнатга ҳақ тўлашнинг биздаги тартиб-қоидалари ҳали мутлақо такомилига етмаган. Халқ хўжалигининг ҳамма соҳаларида нормативлар қайта кўриб чиқилиши, иш ҳақи бозор иқтисодиёти муносабатларига мутаносиб равишда белгиланиши керак.

Биз ҳозир жумҳурият Президенти ва ҳукуматдан ишсизлик кучайишининг олдини олувчи, моддий ва ижтимоий кафолатлар берувчи қонунлар қабул қилинишини талаб этаётирмиз. Иккинчидан, бозор иқтисодиёти шароитида меҳнаткашларнинг иш ҳақлари ва нафақалари бажарилган ишга мутаносиб тарзда изчил ўсиб боришини таъминлаш зарур. Учинчидан, мулкчиликдаги хилма-хиллик шароитида иш вақтининг асоссиз оширилиши кузатилиши ҳам мумкин. Шу муносабат билан меҳнаткашларнинг дам олиш вақтлари қисқариб боришига асло йўл қўймаслигимиз, қонуний йиллик дам олиш муддатини кўпайтириш йўлидан боришимиз зарур. Тўртинчидан, кундалик эҳтиёж моллари тақчиллиги тобора кескин тус олаётир. Ҳукумат йўли билан ҳам, касаба уюшмаларининг назорат ҳуқуқини кучайтириш орқали ҳам магазин пештахталарида бундай моллар кўпайишини таъминлаш зарур. Социалистик қонунчиликни мустаҳкамлаб, савдо ва тақсимотдаги жиноятчиликнинг олдини олиш учун ҳамма чоралар кўрилиши керак, деб ҳисоблайман.

Касаба уюшмалари Федерацияси кенгаши Ўзбекистон Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасига меҳнаткашларнинг турмуш даражаларини сақлаб қолиш кафолатини берадиган муҳим қонунлар қабул қилишни тезлаштириш таклифи билан мурожаат қилди. Касаба уюшмаларининг меҳнаткашларни ижтимоий муҳофаза қилинишини кенгроқ назарда тутадиган ва ҳукуматнинг муқобил ҳужжатларидан жиддий фарқ қиладиган кўпгина таклифларини парламент аъзолари қўллаб-қувватлаяптилар.

Сўнгги вақтда касаба уюшмаларининг ташаббуси асосида меҳнаткашлар айрим табақаларининг маошлари, кексаларнинг нафақаси, шунингдек, болаларга бериладиган нафақалар миқдори ортди, унинг янги шакллари юзага келди. Мазкур тадбирлар учун тўланадиган маблағларнинг бир қисми СССР Ижтимоий суғурта фондидан тўланаяпти. Масалан, 1990 йилнинг 1 декабридан эътиборан фарзанд кўрганлик учун бир йўла тўланадиган нафақа ҳажми 210 сўмга етказилди. 1991 йилда фақатгина шундай нафақалар учун 111 миллион сўм сарфланади. 1990 йил 1 декабридан бошлаб ҳомиладорлик ва фарзанд кўрганликдан кейин тўланадиган нафақалар миқдори 126 кунгача етказилганлиги учун 263 миллион сўмдан зиёд маблағ ажратилди. 1991 йил 1 январидан бошлаб санаторий-профилакторийлардаги таомлар учун сарфланадиган маблағлар икки мартадан ортиб, 3 сўм 50 тийинга, парҳез таомларга кетадиган харажат 1 сўм 40 тийиндан 2 сўмга етказилди. Бу мақсадлар учун 30 миллион сўмлик маблағ сарф этилади.

— Ўзбекистон касаба уюшмалари XIV съездининг иккинчи босқичида қандай масалаларни кўришни мўлжаллаяпсизлар?

— Жумҳурият касаба уюшмалари Федерациясининг яқин келгусида ва истиқболда қиладиган амалий ишларининг дастури, Ўзбекистон касаба уюшмаларининг Устави тўғрисидаги масалалар муҳокама қилинади. Шунингдек, «Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерацияси кенгашининг тафтиш комиссияси тўғрисида»ги Низомни тасдиқлашимиз ва унинг таркибини тузишимиз керак.

Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерацияси барча ижтимоий-сиёсий, ёшлар ташкилотлари, шунингдек бошқа демократик ташкилотлар ва ҳаракатлар билан тенг ҳуқуқли асосда эркин ҳамкорликни йўлга қўя бошлади. Давлат ва хўжалик идоралари билан ихтиёрий ҳамкорлик — шерикчилик йўлга қўйилади. Бинобарин, Федерация чинакам эркин ва мустақил ташкилот мақомига эга бўлади. Ҳаракат дастури лойиҳасида меҳнаткашларнинг, аҳоли барча тоифаларининг ижтимоий-иқтисодий, ҳуқуқий ва маънавий манфаатларини ҳимоя қилиш юзасидан биринчи навбатдаги вазифалар ўз ифодасини топган.

Меҳнаткашларнинг турли ижтимоий-иқтисодий манфаатларини ҳимоя қилиш масалалари халқнинг маънавий ва маданий турмуш даражаси изчил ўсиб боришига бевосита боғлиқдир. Федерациянинг ҳаракат дастури касаба уюшмалари фаолиятининг шу жиҳатини ҳам қамраб олади. Жумҳурият Олий Кенгаши олдига маданият тўғрисида ҳамда жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида Қонунлар қабул қилиш, маориф ва маданий соҳада хизмат қилаётган ходимларнинг ҳаммасига халқ хўжалиги бўйича ўртача иш ҳақидан кам бўлмаган маош белгилаш, барча маданий ва маърифий, спорт-соғломлаштириш ва санаторий-курорт муассасалари, шу жумладан, ердан, меҳнат ва табиий бойликлардан фойдаланганлик учун солиқ миқдорини инсоф даражасида белгилаш юзасидан қонун қабул қилиш талаби қўйилди.

— Эшитишимизча, жумҳурият ҳукумати билан касаба уюшмалари ўртасида ҳамкорлик тўғрисида шартнома тузилаётган экан...

— Тўғри. Меҳнаткашларни ташвишлантираётган кескин ижтимоий-иқтисодий муаммоларни ҳал қилишнинг, уларнинг қонуний ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя этишнинг амалий омилларидан бири — жумҳурият касаба уюшмалари Федерацияси кенгаши билан Ўзбекистон Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси ўртасида шартнома тузишдан иборат, деб ҳисобламоқдамиз. Касаба уюшмалари Федерацияси кенгаши 1991 йил учун тайёрлаган икки томонлама шартнома лойиҳасини Ўзбекистон Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси яқинда кўриб чиқди. Ҳозир бу ҳужжат янада пишитилаяпти.

Унда меҳнаткашлар ҳуқуқ ва манфаатларини самарали муҳофаза қилиш, бозор иқтисодиёти муносабатларининг нохуш оқибатларига барҳам бериш имконини берадиган социал-иқтисодий масалалар комплексини амалга ошириш юзасидан тенг ҳуқуқларда ҳамкорлик қилиш, республикадаги ижтимоий-сиёсий муҳитни мўътадиллаштириш масалалари акс этган.

Касаба уюшмаларининг марказий, жумҳурият комитетлари, ҳамда кенгашлари тегишли вазирликлар ва идоралар билан, вилоят касаба бирлашмалари эса Қорақалпоғистон Вазирлар кенгаши, халқ депутатлари кенгашлари билан шундай шартномалар тузишмоқда.

Меҳнаткашларни, уларнинг оилаларини ижтимоий муҳофаза қилиш масаласи кескин бўлиб турган ҳозирги мураккаб вазиятда жамоа шартномаларининг аҳамияти янада ортади. Биз уларни тузишни тезлаштираяпмиз. Бу шартномалар бозор иқтисодиётининг салбий таъсирини енгиллаштирадиган қўшимча омиллар ва корхоналар, ишчилар, ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан кам таъминланган кишилар, фахрийлар ва ногиронларни таъминлаш тадбирларини ўз ичига олади.

— Жамиятимиз муқаррар кўп партиявийлик босқичига қадам қўйяпти. Айтингчи, Бўри Алламуродович, касаба уюшмалари шундай шароитда ишлашга тайёрми?

— Касаба уюшмалари узоқ йиллар КПСС раҳбарлигида иш олиб борди. Лекин бугунги кунда ана шу мўътабар партия барча ижтимоий-сиёсий ташкилотлар билан тенг шерикчилигини эълон қилаётир. СССР ва Ўзбекистон ССР Конституцияларида ҳам кўп партиялилик шароити Асосий Қонунига айланганлиги маълум.

Шуни айтиш керакки, касаба уюшмаларининг ҳаракат йўриғи ҳар хил сиёсий оқимлар, гуруҳларнинг қарашларидан холидир. Сиёсий, диний қарашлар, миллий мансубликдан қатъий назар, касаба уюшмалари меҳнаткашларнинг иқтисодий манфаатларини қонуний ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилади. Янгиланган Федерациямиз таркиби бунинг учун барча омиллар ва воситаларга эга. Ҳозирнинг ўзида бир қатор вилоят кенгашлари ўз матбуот нашрларини чоп этмоқдалар. Федерация кенгашининг бош нашри — «Ишонч» рўзномаси ҳам ўз ўқувчиларига етиб борди. Биз қонунда кўзда тутилган асосларда турли партиялар, бошқа жамоат ташкилотлари ва оммавий ҳаракатлар, хўжалик идоралари билан тенг ҳуқуқлилик, шерикчилик қоидалари асосида иш олиб боришга тайёрмиз.

— Ҳозирги пайтда ёшлар муаммолари кескин тус олди. Касаба уюшмалари ўзларининг бу борадаги вазифалари нималардан иборат, деб ҳисоблайдилар?

— Жумҳуриятимиздаги ўзига хослик ёшлар муаммоларини долзарб қилиб қўймоқда. Бугунги кунда ҳар уч меҳнатчининг бири, ишсизларнинг деярли кўпчилиги ёшлар эканлиги бу муаммолар кескинлигини кучайтираётир.

Ёшларнинг иқтисодий, маънавий, ҳуқуқий муаммолари ҳал этилмай қолаётганлиги уларда социал ҳафсаласизликни, бефарқликни кучайтирди. Шуни айтиш кифояки, ҳозирда ёш ишчиларнинг ўртача иш ҳақи 120—140 сўм. Бу мамлакатдаги ўртача даражадан ҳам бир ярим баробар кам. Ёшларнинг кўпчилиги йиллаб ётоқхоналарда қолиб кетади. Фарзанд кўриш ёш оила учун молиявий фожиага айлангани ҳақидаги мисоллар қанча...

Касаба уюшмалари бу масалаларга комплекс ёндашув тарафдоридир. Биз ёшларни ҳаётга ва меҳнатга тайёрлашнинг илмий асосларини, уларни энг аввало ишлаб чиқаришга жалб этишни, маънавий тарбияга эътиборни кучайтиришни кўзда тутаётирмиз. Жумҳуриятимизнинг турли минтақаларида рўй берган воқеалар бу борада сусткашлик ҳам, шошма-шошарлик ҳам ноўрин эканлигини кўрсатади.

Касаба уюшмаларининг туб янгиланиши, биринчидан, ёшлар муаммоларига аниқ ёндашувларсиз, иккинчидан, бу янгиланишда ёшлар иштирокисиз асло кўнгилдагидек бормайди. Ёшлар манфаатларини ҳимоя қилиш билан касаба уюшмалари истиқболни ҳам жумҳурият, ҳам Иттифоқ келажагини, тузумимиз келажагини ҳимоя қилмоқдалар. Бу шунчаки шиор эмас, балки амалий қадамларда намоён бўлаётган ҳақиқат. Биз турмушда, ўқишда, ишда ёшларга зарур шароитлар яратилиши учун собит турамиз. Олий ўқув юртлари ва техникумлар талабаларига санаторий-профилакторийларга бепул йўлланмалар тарқатиш ҳақида қарор қабул қилдик. Бунинг учун ҳар йили 3 миллион сўмга яқин маблағ сарфлаймиз. Ёшлар тўғрисидаги Қонун тезроқ қабул қилиниши учун саъй-ҳаракатдамиз.

Хулоса қилиб айтиш мумкинки, бугунги инқилобий янгиланиш жараёнида ижтимоий тузумимизнинг ҳаёт-мамоти ҳал этилаяпти. Ижтимоий барқарорликка эришишнинг ягона йўли бозор иқтисодиёти орқали ўтиши аниқ. Касаба уюшмалари Федерацияси кўп партиялилик, иқтисодиётдаги серқатламлилик, тенг ҳуқуқли Иттифоқ сари қадам қўйилаётган, айни пайтда ижтимоий-иқтисодий танглик енгиллашмаётган бир шароитда меҳнаткашлар ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя қилувчи ягона, уюшган, жипс оммавий ҳаракат бўлиб қолаверади.

Суҳбатдош:
Жўра САЪДУЛЛАЕВ.

Ўзбекистон ССЖ Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасининг қарори

ЧАКАНА НАРХЛАРНИНГ ИСЛОҲ ҚИЛИНИШИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЎЗБЕКИСТОН ССЖ АҲОЛИСИНИ ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯЛАШ ТАДБИРЛАРИ ҲАҚИДА

(Давоми. Боши иккинчи бетда).

30. Ўзбекистон ССЖ Давлат статистика қўмитаси ва Ўзбекистон ССЖ Молия вазирлиги ЎзССЖ Давлат нархлар қўмитаси билан биргаликда ЎзССЖ Давлат банки, ЎзССЖ Ижтимоий таъминот вазирлиги, Ўзбекистон касаба уюшмалари федерацияси кенгашини жалб қилган ҳолда икки ҳафта муддат ичида аҳолига компенсация тўловлари бериш ҳисоб-китоби системасини ишлаб чиқсинлар ҳамда у ҳақдаги ахборотни тўплашни ташкил этсинлар.

Жумҳурият ҳудудида жойлашган корхоналар ва ташкилотлар, муассасалар ва хўжаликларга, қайси идорага бўйсунишлари ва мулкчилик шаклидан қатъи назар, статистика ҳисоботининг белгиланган шаклидан ортиқча зарур ахборотни бериш мажбурияти юклатилсин.

31. ЎзССЖ Молия вазирлиги бир ой муддат ичида жумҳуриятнинг 1991 йилги даромадлари ва харажатлари бюджетини аниқлаштириш юзасидан таклифларни Ўзбекистон ССЖ Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасига тақдим этсин.

32. Паст рентабелли ва режали зарар кўрувчи корхоналар, ташкилотлар ва хўжаликлар ходимларига компенсация тўлаш нарх-навони ислоҳ қилиш ва аҳолини ижтимоий ҳимоялаш бўйича тадбирларни амалга оширувчи ноҳия, шаҳар, вилоят комиссиялари қарорлари асосида янги чакана нархлар жорий этилиши натижаларидан келиб чиқиб компенсация тўлаш харажатлари ва уларни қоплаш манбалари кейинчалик аниқлаштирилган ҳолда ЎзССЖ Молия вазирлигининг кафолати билан банк муассасалари томонидан процентсиз мақсадли кредитлар бериш ҳисобидан амалга оширилади.

33. Ўзбекистон ССЖ нарх-наво ислоҳоти ва аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишни тайёрлаш ва амалга ошириш жумҳурият комиссияси, Ўзбекистон ССЖ Давлат нархлар қўмитаси, Ўзбекистон ССЖ Давлат меҳнат ва ижтимоий масалалар қўмитаси, Ўзбекистон ССЖ Иқтисодиёт қўмитаси ва ЎзССЖ Молия вазирлиги зарур ҳолларда ушбу қарорни қўллаш тартиби тўғрисида тушунтиришлар берсинлар.

34. Оммавий ахборот органлари, халқ депутатлари маҳаллий Советлари ижроия қўмиталари, вазирликлар ва идоралар, корхоналар ва бирлашмалар чакана нархларнинг ислоҳ қилиниши муносабати билан ижтимоий ҳимоя қилиш борасида олиб борилаётган тадбирлар, компенсация ва нафақаларни бериш шакллари ва муддатлари тўғрисида аҳолининг кенг қатламлари ўртасида доимий равишда тушунтириш ишлари олиб борсинлар.

35. ССЖИ Вазирлар Маҳкамасининг 1991 йил 19 мартдаги 105-сон қарорида қуйидагилар кўзда тутилганлиги маълумот ва амал қилиш учун қабул қилинсин:

Барча жумҳуриятлардаги аҳолини, шунингдек ҳарбий хизматчиларни ва Иттифоқ бюджети ҳисобидан даромад олувчи барча фуқароларни белгиланган энг кам компенсация тўловлари билан таъминлаш учун чакана нархларнинг оширилишидан олинган маблағларнинг бир қисми ҳисобидан аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш ягона иттифоқ — жумҳурият молия фонди ташкил этиш ҳақида қарор қабул қилинди. ССЖИ Молия вазирлигига, ССЖИ Давлат план қўмитасига, ССЖИ Давлат нархлар қўмитаси ва ССЖИ Давлат меҳнат ва ижтимоий масалалар қўмитасига жумҳуриятлар ҳукуматлари билан биргаликда икки ҳафта муддат ичида шу фонд маблағларининг ҳажмлари ҳамда уларни ҳосил қилиш ва сарфлаш тартиби ҳақида таклиф киритиш топширилди;

Барча пенсиялар ва нафақалар миқдорининг оширилиши муносабати билан ССЖИ Молия вазирлигига ССЖИ пенсия фонди ва ССЖИ ижтимоий суғурта фонди билан биргаликда бу фондларга кўрсатиб ўтилган мақсадларга қўшимча харажатларнинг ўрнини тўлдириш тартибини белгилаш топширилди;

ССЖИ Олий Кенгаши томонидан энг кам иш ҳақининг янги даражасини белгилаш ҳақида қонун ҳужжатлари қабул қилингунга, меҳнатга ҳақ тўлаш ислоҳ қилингунга ҳамда 1992 йилга корхона маъмурияти билан касаба уюшмалари (ёки меҳнат жамоаси томонидан вакил қилинган бошқа орган билан) тариф шартномалари тузилгунга қадар ССЖИ ҳукумати ёки унинг топшириғи билан бошқа органнинг қарори билан тасдиқланган ҳамда ушбу қарорнинг 5-пунктига мувофиқ 60 сўмга ошган тариф ставкалари ва лавозим окладлари меҳнат қонуни томонидан белгиланган иш вақтининг давом этишига риоя қилинган ва ходим томонидан меҳнат мажбуриятлари (меҳнат нормалари) бажарилган тақдирда аниқ касб-малака гуруҳлари учун меҳнат ҳақи энг кам даражасининг давлат кафолотлари ҳисобланиши белгиланди;

Иш билан таъминлаш имконияти мавжуд бўлмаган чекка гарнизонлар ва жойлардаги ҳарбий хизматчиларнинг, ички ишлар органлари оддий ва бошлиқлар таркибининг ишламайдиган хотинларига компенсация тўловлари жорий этилди (ҳарбий қисмларни, ички ишлар органлари муассасаларини чекка гарнизонлар ва жойларда ўрнашган деб ҳисоблашнинг тартиби ва шартлари ССЖИ Мудофаа вазирлиги, ССЖИ Ички ишлар вазирлиги ва ССЖИ Давлат хавфсизлиги қўмитаси томонидан ССЖИ Давлат меҳнат ва ижтимоий масалалар қўмитаси ва ССЖИ Молия вазирлиги билан келишилган ҳолда белгиланади).

Кўрсатиб ўтилган шахсларнинг ишламайдиган хотинларига компенсация тўловлари эри хизмат қилаётган жойдан ойига 60 сўм миқдорида берилади.

ССЖИ Давлат банки ва ССЖИ Жамғармалар банки томонидан ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси билан келишилган ҳолда 1991 йил 1 мартдаги ҳолатига кўра омонатлар ва сертификатлар эгаларига, ССЖИ Молия вазирлиги томонидан эса аҳоли ўртасида тарқатиладиган давлат қимматбаҳо қоғозлари эгаларига чакана нархларнинг бир вақтда ошиши муносабати билан кўриладиган зарарларнинг компенсациясини бериш тадбирлари амалга оширилади.

36. КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Советининг «Кам таъминланган болали оилаларга моддий ёрдам беришни янада кўпайтириш тўғрисида» 1974 йил 12 сентябрдаги 748-сон қарори юзасидан Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитет ва Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг 1974 йил 12 октябрдаги 473-сон қарори ҳамда СССР Министрлар Советининг «Айрим нафақаларни тайинлаш ва уларни бериш тартиби ва болалари бўлган оилаларга давлат ёрдами бериш тўғрисидаги СССР ҳукумати қарорига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида» 1990 йил 24 ноябрдаги 1177-сон қарори юзасидан Ўзбекистон ССЖ Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасининг 1990 йил 29 декабрдаги 394-сон қарори билан тасдиқланган ҳамда болалик оилаларга давлат ёрдами бериш ҳақида Ўзбекистон ССЖ ҳукумати қарорига киритилаётган ўзгартиш ва қўшимчаларнинг 2-пункти ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

37. Ушбу қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон ССЖ Вице-президенти ўртоқ Ш. Р. Мирсаидов зиммасига юклансин.

Вазирлар Маҳкамасининг Раиси

И. КАРИМОВ.

ЎзССЖ Вазирлар Маҳкамасининг 1991 йил 25 мартдаги 65-сон қарорига илова

Янги чакана нархларнинг жорий қилиниши муносабати билаи Ўзбекистон ССЖниig иш билан банд бўлмаган аҳолисини ижтимоий ҳимоя қилиш ҳамда уларни ҳисобга олиш ва пул нафақалари тўлаш тартиби тўғрисида вақтинчалик

НИЗОМ

Вақтинча иш билан банд бўлмаган аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш мақсадида, аҳолини иш билан таъминлаш ҳақидаги Ўзбекистон ССЖ қонуни қабул қилингунга қадар, жумҳурият ҳудудида иш билан банд бўлмаган аҳолини рўйхатдан ўтказиш ва ҳисобга олиш тартиби, истеъмол буюмларига янги нарх-наволар жорий қилиниши муносабати билан нафақа тарзидаги пул компенсацияларни белгилаш ва тўлаш шартлари мазкур низомга кўра белгиланади.

I. ПУЛ НАФАҚАЛАРИНИ ТАЙИНЛАШНИ БЕЛГИЛОВЧИ ПРИНЦИПЛАР

Ўзларига боғлиқ бўлмаган сабабларга кўра иш жойига эга бўлмаган ва иш ҳақи (меҳнат даромади) олмайдиган иш билан банд қилиш (ишга жойлаштириш)* органлари томонидан меҳнатга лаёқатли бўлган ўзига иш қидирувчи шахслар сифатида рўйхатга олинган ва мазкур органлар томонидан ишга жойлаштириш тўғрисида таклиф этилмаган фуқароларга нафақа тайинланади.

Шулардан келиб чиққан ҳолда нафақа қуйидаги шахсларга белгиланади:

корхоналар, муассасалар, ташкилотларнинг қайта ташкил қилиниши ва тугатилиши, ходимлар сони (штатлар) қисқартилиши натижасида ишдан маҳрум бўлганларга;

ўзига биринчи бор иш қидирувчиларга;

3 ойдан ортиқ ишламаётганларга;

ўқув юртларининг кундузги бўлимларида умумтаълим ва профессионал тайёргарликни ниҳоясига етказганларга;

қуролли кучлар сафларидан, чегара, ички қўшин ва темир йўл қисмларидан, давлат хавфсизлиги органларидан запасга бўшатилганларга;

суд ҳукми билан жиноий жазони, мажбурий равишда даволашни амалга оширувчи муассасалардан озод этилганларга;

мустақил меҳнат фаолиятидан даромад олишни йўқотган шахсларга;

бошқа ҳолларда — халқ депутатлари Совети ижроия қўмитаси аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш комиссиясининг қарорига биноан амалга оширилади.

* бундан кейин меҳнат органлари деб аталади.

II. НАФАҚАЛАРНИ ТУЛАШ ШАРТЛАРИ ВА МУДДАТЛАРИ

1. Ўзбекистон ССЖнинг аҳолини иш билан таъминлаш ҳақидаги қонуни қабул қилингунга қадар, нафақа олиш ҳуқуқини олган фуқароларга 6 ойдан ортиқ бўлмаган давр мобайнида ҳар ойда 60 сўмдан бериб борилади;

Нафақа миқдоридан солиқлар олинмайди.

2. Корхоналарнинг, муассасаларнинг, ташкилотларнинг қайта ташкил этилиши ва тугатилиши ёки ходимлар сонини (штатларни) қисқартириш чора-тадбирларининг амалга оширилиши муносабати билан ишлаб чиқаришдан бўшаган фуқаролар, агар улар, ишдан бўшатилгандан кейин 10 календарь кун ичида меҳнат органларида иш қидирувчи шахс сифатида рўйхатдан ўтган ҳолда янги иш жойини қидириш билан боғлиқ муддат давомида, аммо уч ойдан ошмаган вақт мобайнида, ўртача иш ҳақи билан бир қаторда пул нафақаси оладилар.

Нафақа ва сақлаб қолинган иш ҳақининг ўртача миқдори илгариги иш жойидан тўланади.

Агар ишдан бўшатилган ходим уч ой давомида икки маротаба ишга таклифни рад қилган тақдирда у маҳаллий бюджет ҳисобидан нафақа олиш ҳуқуқидан маҳрум этилади.

3. Қолган барча ҳолларда нафақа олиш ҳуқуқи фуқаронинг нафақалар тўлаш билан шуғулланувчи меҳнат органларига, улар томонидан янги иш жойи таклиф қилинмаган тақдирда, мурожаат қилган вақтдан бошлаб кучга киради.

4. Меҳнат органлари ишга жойлаштириш масалалари билан мурожаат қилган фуқароларга иш жойларини топиб беришда актив фаолият кўрсатади. Фуқарони ишга жойлаштириш бўйича барча имкониятлар амалга оширилгандан кейингина унга пул нафақасини тўлаш ҳақида қарор қабул қилинади.

5. Тўлиқсиз ой учун нафақа тўланганда унинг миқдори тегишли календарь кунлардан келиб чиққан ҳолда ҳисобланади.

III. ПУЛ НАФАҚАЛАРИНИ ТУЛАШНИ ВАҚТИНЧА ТУХТАТИШ ВА БЕКОР ҚИЛИШ

Нафақа тўланиши уч ойгача тўхтатиб қўйилиши ва қуйидаги ҳолларда тўланмаслиги мумкин:

корхоналар, муассасалар, ташкилотлардан ишдан бўшатилган фуқароларга, улар томонидан йўқотилган иш ҳақини қисман ва вақтинчалик ўрнини қоплайдиган даражада, белгиланган тартибда ишдан бўшаш нафақаси ва бошқа хил тўловлар берилганда;

меҳнат органлари томонидан ишга жойлаштириш бўйича қилинган иккита таклиф рад этилган тақдирда;

нафақа олиш даврида меҳнат органларини хабардор қилмасдан вақтинчалик ишга жойлашилганда;

фуқаронинг доимий турар жойида йўқлигида;

алдамчилик йўли билан нафақа олишга уринишларда.

IV. НАФАҚА ОЛИШ УЧУН МУРОЖААТ ҚИЛИШ ТАРТИБИ

1. Меҳнат билан банд бўлмаган аҳолига пул нафақаларини тўлаш Қорақалпоғистон МССЖ Вазирлар Кенгашининг, халқ депутатлари вилоят ва Тошкент шаҳар Советининг аҳолини ижтимоий меҳнатдан муҳофаза қилиш бўйича комиссияларининг қарорларига биноан амалга оширилади.

2. Комиссиялар халқ депутатлари Советлари ижроия қўмиталарининг қарори билан барча даражаларда (қишлоқ, овул, посёлка, шаҳар, ноҳия, вилоят, жумҳурият) камида 5 кишидан иборат қилиб тузилади.

Комиссиялар таркибига халқ депутатлари, жамоат активлари, ижроия қўмиталарининг молия ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари, меҳнат, статистика, ижтимоий таъминот органлари, касаба уюшмалари, маҳалла қўмиталарининг масъул ходимлари киритилади. Барча даражадаги комиссияларга халқ депутатлари Советлари ижроия қўмиталарининг раислари ёки уларнинг биринчи ўринбосарлари бошчилик қилишлари мажбурий шарт ҳисобланади.

3. Аҳолини ижтимоий ҳимоялаш комиссиясининг нормал ишлашини таъминлаш мақсадида ижроия қўмиталар томонидан уларга ҳужжатларни сақлаш, кўпайтириш ва бланкаларни ижрочиларга етказиш учун хоналар, асбоб-ускуналар ажратилади.

4. Халқ депутатлари Советлари ижроия қўмиталарининг аҳолини ижтимоий ҳимоялаш масалаларини кўриб чиқиш комиссияларига қуйидаги ҳуқуқлар берилган:

иш билан банд бўлмаган фуқароларни ўз ҳудудида ва қўшни ҳудудда ишга жойлаштириш имкониятларини кўриб чиқиш;

меҳнат органлари томонидан берилган ҳужжатлар асосида пул нафақасини олишга меҳнат билан банд бўлмаган аҳолининг контингентини белгилаш;

пул нафақаларини тўлаш учун жамғарма банклари бўлинмаларига юбориладиган тўлов ҳужжатларини тасдиқлаш.

мазкур низомнинг 3-бўлимига биноан нафақа тўлашни тўхтатиб қўйиш.

V. ПУЛ НАФАҚАСИ ТУЛАШНИ РУЙХАТДАН УТКАЗИШ ВА ҲИСОБГА ОЛИШ ОРГАНЛАРИ

Ҳисобга олиш ва рўйхатдан қайта ўтказиш турар жойларда амалга оширилади:

қишлоқ жойларда — қишлоқ (посёлка) Советининг аҳолининг меҳнат билан бандлигини ҳисобга олиш бўйича инспектори томонидан;

шаҳарларда — меҳнат органларида амалга оширилади.

Кейинчалик нафақа олишга фуқароларни ҳисобга олиш учун қайта рўйхатдан ўтказиш комиссия томонидан ҳар кварталда бир марта амалга оширилади.

VI. НАФАҚА ТАЙИНЛАШ ТАРТИБИ

Рўйхатга олиш ва рўйхатдан қайта ўтказиш ва шунингдек нафақа тайинлаш учун ҳисобга олишда қуйидаги ҳужжатлар тақдим қилинади:

1. Руйхатдан ўтганлик тўғрисида белгиси бўлган паспорт.

2. Меҳнат дафтарчаси (ёки сўнгги иш жойидан маълумотнома).

3. Ўқув юртини тугатганлиги тўғрисида ҳужжат ёки ўқув юртидан чиқариб юборилганлиги тўғрисида маълумотнома (биринчи маротаба иш қидирувчилар учун).

4. Пул нафақасини тўлаш тўғрисида белгиланган нусхадаги ариза.

Нафақа олиш учун мурожаат қилувчининг аризаси, иш жойи йўқлиги тўғрисида масъул шахснинг хулосаси юқорида қайд этилган ҳужжатлар билан биргаликда турар жойдаги аҳолини ижтимоий ҳимоялаш комиссиясига кўриб чиқиш учун тақдим этилади. Комиссия мурожаат қилган конкрет шахсни иш билан таъминлаш имконияти йўқлиги ҳақидаги аҳолини иш билан таъминлаш бўйича масъул шахс томонидан берилган хулосанинг холислигини кўриб чиқади ва уч кун ичида унга пул нафақаси тўланиши тўғрисида ўзининг таклифини чиқаради.

Банд бўлмаган контингентлар бўйича материаллар овул, посёлка, қишлоқ Советлари комиссияларининг хулосаси билан бирга кўриб чиқиш учун ноҳия (шаҳар), шундан кейин вилоят комиссиясига оширилади.

Агар вилоят комиссияси ишга жойлаштириш илтимоси билан мурожаат қилган шахсга турар жойи ёки унга яқин ноҳияларда аниқ таклифлар мавжуд эмаслигини тасдиқласа, пул нафақаси беришни ҳал этиш бўйича узил-кесил ҳуқуқ мана шу комиссияга берилади.

Вилоят комиссияси раиси ва унинг аъзолари томонидан тасдиқланган вилоят комиссиясининг хулосаси иш билан банд бўлмаган иш қидирувчи шахснинг шахсий варақасини расмийлаштириш, посёлка, қишлоқ, овул Советлари инспекторлари ва меҳнат органлари ходимлари томонидан пул нафақаси тўлаш мақсадидаги ҳужжатларни расмийлаштириш учун асос бўлиб ҳисобланади.

Пул нафақаси тайинлаш мазкур ҳолда ариза берилган вақтдан бошлаб амалга оширилади.

Пул нафақаси тўлашни ҳал қилишда низоли ҳоллар юз берганда, материаллар узил-кесил қарор қабул қилиш учун жумҳурият комиссиясига берилади.

Қишлоқдаги қишлоқ (посёлка) Советининг инспектори ва шаҳарлардаги меҳнат органлари вилоят комиссиясининг қарори асосида 4 нусхада тўлов ведомости тузади.

Ведомость вилоят комиссиясининг хулосаси асосида ҳудудий комиссия раиси томонидан, меҳнат органининг масъул шахси ёки қишлоқ (посёлка) Советининг инспектори томонидан имзоланади ва тегишли ижроқўмнинг гербли муҳри билан тасдиқланади.

Икки нусхада тасдиқланган ведомостлар жамғармалар банкининг ноҳия (шаҳар) бўлимига берилади, бир нусхаси — ноҳия (шаҳар) комиссиясида ва бир нусхаси қишлоқдаги қишлоқ (посёлка) Совети инспекторида ва шаҳарлардаги меҳнат органида қолади.

Нафақа олиш ҳуқуқига эга бўлган фуқаро нафақани турар жой бўйича жамғармалар банкининг ноҳия (шаҳар) бўлимидан паспортини кўрсатиб олади.

Пул нафақаси берилганлиги тўғрисида белгиси бўлган, тегишли жамғармалар банкининг имзоси ва муҳри билан тасдиқланган ведомостнинг бир нусхаси ноҳия ва шаҳар меҳнат органларига қайтарилади.

Компенсация нафақасини тўлаш ҳар ойда бир марта амалга оширилади.

Корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар пул нафақаси олувчи шахсии ишга қабул қилаётганларида уни ишга қабул қилганлик тўғрисида қишлоқ жойдаги қишлоқ (посёлка) Советининг инспекторига ва турар жой бўйича шаҳарлардаги меҳнат органларига тезлик билан хабар қилишга мажбурдирлар. Мазкур шарт бажарилмаган ҳолларда пул нафақаси юзасидан қайта тўловлар мансабдор шахсдан ундирилади.

VII. ПУЛ НАФАҚАЛАРИ ТУЛОВЛАРИНИ МАБЛАҒ БИЛАН ТАЪМИНЛАШ ТАРТИБИ

1. Иш билан банд бўлмаган аҳолига пул нафақалари тўлаш жумҳурият ва маҳаллий бюджет маблағлари ҳисобидан амалга оширилади.

2. ЎзССЖ Молия вазирлиги ЎзССЖ Давлат меҳнат ва ижтимоий масалалар қўмитаси томонидан тақдим этилган «Қорақалпоғистон МССЖ, вилоятлар ва Тошкент шаҳри миқёсида ишламайдиган аҳоли учун пул нафақалари йиғиндиси ҳисоби» бўйича Қорақалпоғистон МССЖ Молия вазирлиги, вилоят молия органлари ва Тошкент шаҳар молия бошқармаси бюджетининг тегишли бўлими бўйича кредитлар очади.

3. Қорақалпоғистон МССЖ Молия вазирлиги, вилоят молия бўлими ва Тошкент шаҳар молия бўлими Қорақалпоғистон МССЖ Давлат меҳнат ва ижтимоий масалалар қўмитасининг, вилоят ижроқўмлари ва Тошкент шаҳар ижроқўмининг меҳнат ва ижтимоий масалалар бўйича бошқармаларининг талабномаларига кўра шаҳарлар ва ноҳиялар миқёсида олинган маблағларни нафақа тўлаш учун Ўзбекистон жамғармалар банкининг тегишли бўлимларига тўлов топшириғига мувофиқ ўтказадилар.

4. Жамғармалар банкининг бўлимлари қишлоқдаги қишлоқ (посёлка) Советлари инспекторлари ва шаҳарлардаги меҳнат органлари томонидан тақдим этиладиган тўлов ведомостига мувофиқ иш билан банд бўлмаган аҳолига компенсация нафақалари тўлашни амалга оширадилар. Бунда нафақа олувчи ўз паспортини кўрсатиши шарт.

5. Нафақа сифатида олинмаган пуллар 15 кун мобайнида пул олувчининг жамғармалар бўйича шахсий счётига ўтказилади.

VIII. ТОМОНЛАРНИНГ ЖАВОБГАРЛИГИ

1. Компенсация нафақаларининг тўғри тайинланганлиги учун ижроқўм комиссиялари, ҳужжатларнинг тўғри тўлдирилганлиги учун қишлоқ жойларда ҳисобга олишни ва иш билан банд бўлишни ташкил этиш бўйича қишлоқ (посёлка) Советлари ижроқўмининг инспектори, шаҳарлардаги меҳнат органлари жавоб берадилар.

2. Компенсация нафақаси ўз вақтида тўланиши учун жойлардаги молия органлари ва жамғармалар банкининг бўлимлари жавоб берадилар.

3. Компенсация нафақалари олувчи фуқаролар ишга жойлашаётганларида ўзлари ҳисобда турган органни тезда хабардор қилишга мажбурдирлар.

4. Иш билан банд бўлмаган аҳолини рўйхатга олиш учун маълумотномалар ва бошқа далолатловчи ҳужжатларни берувчи органлар ҳужжатларида ёритилган маълумотлар амалдаги қонунга мувофиқ эканлиги учун жавоб берадилар.

5. Алдаш йўли билан нафақа олинганда тўланган пул фуқаролардан амалдаги қонунга мувофиқ ундириб олинади.

6. Корхоналар, ташкилотлар, муассасалар, кооперативлар ўзлари жойлашган ердаги меҳнат органларига ҳар ойда бўш ишчи ва лавозим ўринлари тўғрисидаги маълумотларни тақдим этадилар.

7. Меҳнат органлари ҳар кварталда амалда ўтказилган нафақалар тўғрисида, жамғарма банклари органлари берилган пул маблағларининг йиғиндиси ва хизмат кўрсатилган фуқароларнинг сони ҳақида молия органларига ҳисобот тақдим этадилар.

СССР Олий Кенгашининг қарори

1991 йил 17 мартда ўтказилган СССР референдумининг якунлари тўғрисида

(Боши 1-бетда).

1. ССР Иттифоқи ва республикаларнинг давлат идоралари ўзларининг амалий фаолиятида Совет Социалистик Республикаларининг янгиланган иттифоқини қўллаб-қувватлаб, референдум йўли билан қабул қилинган халқ қарорига амал қилсинлар, бу қарор узил-кесил ва СССРнинг бутун ҳудудида мажбурий кучга эга эканлигига асосланиб иш тутсинлар.

2. СССР Президентига ва Федерация Кенгашига, республикаларнинг Олий Кенгашларига бўлиб ўтган референдум якунларига асосланиб, янги Иттифоқ шартномаси устидаги ишни якунлаб, уни қисқа муддатларда имзолаш мақсадида зўр ғайрат билан иш олиб бориш тавсия этилсин. Айни вақтда ССР Иттифоқининг янги Конституцияси лойиҳасини ишлаб чиқиш жадаллаштирилсин.

3. СССР Олий Кенгашининг раёсати, СССР Олий Кенгашининг комитетлари ва унинг палаталари доимий комиссиялари қонун чиқариш жараёнида ва назорат қилиш фаолиятида республикаларнинг Олий Кенгашларн билан ўзаро ҳамжиҳатликка алоҳида эътибор берсинлар, давлат ҳокимияти ва бошқаруви барча идораларнинг фаолиятини яхшилашга ҳар томонлама кўмаклашсинлар.

4. СССР Президенти, Федерация кенгаши ва СССР Вазирлар маҳкамаси аҳолининг СССР референдуми жараёнида билдирган ҳавотирлигини эътиборга олиб, хўжалик алоқаларини қайта тиклаш чораларини кўрсинлар, бу алоқаларнинг издан чиқиши кўпгина корхона ва қурилишларнинг ишини қийинлаштирмоқда, аҳолини озиқ-овқат ва бошқа кундалик эҳтиёж моллари билан таъминлашни кескин ёмонлаштирмоқда.

Давлат бошқаруви идоралари ҳамма жойда интизом, уюшқоқлик ва тартибни мустаҳкамлаш, халқ хўжалиги дастурларини сўзсиз бажариш, биринчи галда қишлоқ хўжалигидаги кўкламги дала ишларига уюшқоқлик билан тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш манфаатларини кўзлаб, республикаларнинг ўзаро самарали ҳамжиҳатлигини таъминласинлар.

СССР халқ депутатларининг СССР Олий Кенгаши сессиясида референдум якунларини муҳокама қилиш пайтида айтган таклифлари ва мулоҳазалари СССР Вазирлар маҳкамасининг муҳокамасига топширилсин.

5. Жойлардаги халқ депутатлари советлари, барча давлат идоралари қайси миллатга мансублигидан қатъий назар фуқаронинг ҳуқуқлари камситилишига қатъият билан барҳам берсинлар, миллий адоват ва нафратни авж олдиришга йўл қўймаслик учун қонуннинг бутун кучидан фойдалансинлар, фуқароларнинг уй-жой, меҳнат, пенсия ва бошқа ҳуқуқлари ҳамда эркинликларини бузишни тугатиш чораларини кўрсинлр.

6. СССР Конституциявий назорат комитетига республикалар давлат ҳокимияти олий органларининг референдум ўтказилиши муносабати билан қабул қилган ва СССР фуқароларининг ҳуқуқларини чеклайдиган ҳужжатлари СССР Конституциясига ва СССР қонунларига мувофиқлиги тўғрисида хулоса бериш таклиф қилинсин.

7. СССР Бош прокурори СССР референдумини ўтказиш давомида фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқлари бузилганлиги фактларини икки ой муддатда кўриб чиқсин ва кўрилган чоралар ҳақида СССР Олий Кенгашига маълумот берсин.

8. Давлат идораларига, муассасалари ва ташкилотларига, сиёсий партияларга, бошқа жамоат бирлашмаларига, шунингдек оммавий ахборот воситаларига ўз фаолиятида халқнинг иттифоқ давлатимизни сақлаб қолишга бўлган ҳоҳиш иродасини тўлиқроқ эътиборга олиш тавсия этилсин.

ССР Иттифоқи қонунларига қатъий риоя этилишини таъминлаш, иттифоқ ва республика қонунларининг ўзаро курашига йўл қўймаслик, жамиятни демократия руҳида янгилаш йўлида уни бирлаштириш ва жипслаштириш чора-тадбирларини кўриш зарур, деб ҳисоблансин.

СССР Олий Кенгашининг раиси

А. ЛУКЬЯНОВ.

Москва, Кремль.
1991 йил 21 март.

1991—Алишер Навоий йили

Икки буюк аллома — Абдураҳмон Жомий ва Алишер Навоий даҳоларининг муштараклигию муқаддаслиги асрлар кечган сайин ўзининг олмос қирраларн билан тарихимиз осмонида ярақлаб, авлодларни, дилларни, тилларин бир-бирига боғлаб, илҳом булоғи сифатида ташна лабларга жон бағишлаб келмоқда. Мен ўрта аср — шеъриятимиз олтин асри — салтанати саналмиш форсигўй ва туркигўй бу шаҳаншоҳлар дўстлиги, биродарлиги, устозу шогирдлиги, дилбанду дилкашлигини эслаб кўзим ўнгига келтирганимда руҳим тиниқлашади, вужудим ларзага келади, мамнуният ҳисларига тўлиб тошаман. Нақадар улуғлик, мусаффолик, самимият ва садоқат жо бўлган бу қадрдонликка! Башарият таълим олса арзийди бунақа беназирликдан!

Мозийдан бугунга қайтадиган бўлсам, ҳаёти гуллаб, ижоди яшнаб турган бир пайтда ажали муаллақ чангалига тушиб оламдан бевақт кетган дўстим Жонибек Қувноқни эслайман. Уни буюк боболаримиз экиб кетган боқий дарахтнинг сермева шоҳига ўхшатгим келади. У Жомий ва Навоий асос солган форсу турк, тожигу ўзбек қардошлиги боғининг дурсухан боғбони, чинакам байналмилалчи журналист, шоир, таржимон эди. Унинг забонидан, нигоҳидан, шеъриятидан, туриш-турмушидан шундайгина бол томарди. Жомийхонлик, навоийхонлик, бедилхонлик ва умуман Шарқ шеърияти билимдонлигида бетакрор эди.

Жонибек Қувноқ Навоийни тожикларга, Жомийни ўзбекларга жону тан каби яқинлаштириш саъй-ҳаракатининг ташаббускорларидан ҳисобланарди. У Алишер Навоий «Хамса»сини тожикчага таржима қилишдек машаққатли, аммо шарафли заҳматни елкасига олганди. Сўнгги учрашувларимиздан бирида (1990 йил август) «Лайли ва Мажнун»нинг таржимаси ниҳоясига етганини қувониб айтганди. Афсуски, умидлари юрагининг қатида қолиб кетди.

Бугун Абдураҳмон Жомийнинг Навоийга нисбатан яқинлиги, меҳру муҳаббатини ифодаловчи мактублар, шеърлар, достонлардан парчаларни рўзномада берар эканмиз, ҳар иккала пиримиз руҳлари қаторида бисотига мурожаат қилганимиз — ЖОНИБЕК ҚУВНОҚ руҳи ҳам «Халқ сўзи»дан шодмон бўлар, деган умиддамиз.

А. МУХТОРОВ,
Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган маданият ходими.

Жомий юрагида Навоий меҳри

Устоз мактубларидан

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, Амир Қосим ахтачи муҳтожлиги ва аёлмандлиги туфайли деҳқончилик ва зироат билан шуғулланишга мойилдир. Шуни илтимос қиладики шафқат кўрсатиб, бир йўл билан уни лашкар хизмати ва бошқа ишлардан озод ва маъзур тутсалар, токи хотиржам ўз иши ва дуойи давлат билан машғул бўла олса. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, мавлоно Алоуддин Али қаерга борсалар, (одамлар) унга нисбатан ҳурмат ва эҳтиром кўрсатишни ўзларига вожиб деб билишлари, унинг хеш-ақраболарига ҳеч бир аждан тўсқинлик қилмасликлари ва уловларини тортиб олмасликлари ҳақида бир нишон чиқарилишини илтимос қиладилар. Умидимиз шулки, ўзлари иноят кўрсатиб, бу борада бир ҳаракат қилсалар. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин. Вассалом!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, жаноб мавлоно Мир Али камбағал, аёлманд кишидурлар ва илм таҳсил қилиш билан машғулдурлар. Чунончи, унга иноят кўрсатиб, тинч ва осойишта илм таҳсил қила олиши учун бирор ёрдам кўрсатилса, (бу Сиз учун) икки оламда давлат ва саодатнинг ошишига сабаб бўлади, деган умиддаман. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин. Вассалом!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, бир неча аёлларнинг дарди дил ва шикоятларига қараганда жаноб Амир Музаффарнинг навкарлари Амир Халил жарчининг хотинини олиб кетишибди. Амир Халил ҳибсда бўлгани учун, илтимос шулки, ўзлари бирор илож қилсалар, токи ўша заифа озод бўлса, чунки уни олиб кетиш ва ушлаб туриш муносиб кўринмайди. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, жаноб мавлоно Шамсуддин ташриф буюрганларида «Нафаҳот-ал-унс» китобидан бир неча жуза (қисм) ёзилган, аммо ҳали солиштирилмаган эди, шул сабаб уни юбориш кечикиб қолди. Ўйлайманки, тез орада солиштирилиб, Сизга етқизилади. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, мавлоно Шайх Абу Саъид муқовачи «Зафарнома» (китоби)га бир муқова ясаган эканлар ва келишилган ҳақдан бирозгинаси (тўланмай) қолган экан. Улар шуни илтимос қиладиларки, Сиз иноят кўрсатиб, илтифот қилсангиз, токи ўша қолган ҳақни олсалар, чунки улар (шунга) жуда муҳтожлар. Вассалом!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Ҳожатмандлик баёнидан сўнг арзимиз шулки, (бу хат) эгаси Мавлоно Лутфуллоҳ толиби илм, яхши ва фақир кишидир. Бирор илож билан унинг ҳожатига яраша вақфдан баҳраманд қилинса, шафқат ва марҳамат шевасига лойиқ иш бўлур эди. Муваффақият ёр бўлсин! Вассалом!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, Дарвиш Атторқули бу шаҳарда паришонхотирлик ила кун кечирмоқда. Илтимос, иноят кўрсатиб, бирор тадбир кўрсангиз, у тезроқ бола-чақаларига қўшилса!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, жаноби мавлоно Алоуддин Али Қушчи илгари арз қилганмиз ижозат сўраш борасида (бизни) жуда қийин-қистовга олаяптилар ва кўнгиллари ранжиганини кўп изҳор қилаяптилар. Илтимос шулки, иноят кўрсатиб, шундай қилсангизки, токи унга ижозат тезроқ берилса! Вассалом!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Жаноби қори Дарвеш Муҳаммад анча ёшга бориб қолганлар, заифлик ва турли нуқсонлар у кишининг вужудига йўл топган. Бир илтимос билан арзнома юборибдилар. Сиздан илтимос шулки, иноят қилиб, илтифот кўрсатсангиз, шояд уларнинг илтимоси бажарилса ва хотиржамлик билан дуогўйликка машғул бўлсалар. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, ушбу ихлос мактубини элтувчи жаноби Хожа Қосим яхши одам кўринади, унга нисбатан бир зулм ўтказилмоқдаки, чунончи, унинг қўлидаги ҳужжат шунга гувоҳ бўлади. Илтимос шулки, иноят кўрсатиб, илтифоти шарифингизни дариғ тутмасангиз ва бу ишнинг тагига чуқур етсангиз. Ўша зулм ўтказган шахс ҳозир шу шаҳарда экан, агар улар орасидаги муомалани ҳал этиш учун бирор йўл тутилса, мақсадга мувофиқ бўларди. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин! Вассалом!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, мазкур (хат) соҳибаси бўлмиш аёлнинг айтишича, унинг эрини бир муҳим ишга юборган эканлар, касал бўлиб қолибди. Шу сабабли ўша муҳим (ишнинг бажарилишида) нуқсон юз берибди. Ҳозир ўша нуқсон учун уни қамаб қўйишибди. Илтимос шулки, агар иш ростдан ҳам шундай бўлса, иноят кўрсатиб, илтифот қилсалар, токи ўша мусулмонга халослик ҳосил бўлса. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин! Вассалом!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, Дарвеш Ҳожи Идгоҳ ободончилиги билан доимо машғулдирлар ва дарахтлар ўтқазиш ҳамда уларни парвариш қилишга қаттиқ ҳаракатдалар. Олий девон ҳамда вақф девонидан маошга эга. У шуни илтимос қиладики, Сиз азиз хотирингизни унинг ҳолидан дариғ тутмасангиз, токи унинг бўйнидаги ишларга нуқсон ва зарар етмаса. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, жаноб Дарвеш Сўфи Самиъ ҳожилар аҳлидан ҳамда софдил кишидурлар. Айтишларича, Амир Жунайд унга нисбатан беадаблик қилган ва беадабона сўзлар айтган. Илтимос шулки, иноят кўрсатиб, маъқул кўрган ҳар қандай йўл билан бу воқеани текшириб кўрсалар ва Дарвеш Сўфининг кўнглини рози қилсалар. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, жаноб мавлоно Алоуддин Али Қушчининг аҳли оиласи Самарқанддан (Ҳиротга) етиб келдилар ва унинг орқасидан бормоқчилар. (Улар) йўл нишонига муҳтождирлар. Сиздан илтимос шулки, иноят кўрсатиб, бир ҳаракат қилсангиз, чунки улар тезроқ (оталарига) етиб олишни истайдилар. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

(ЖОМИЙ дастхати).

* * *

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, жаноби Амир Алоуддавла айтадиларки, мен бир фақир кишиман, диёнатсиз ҳам эмасман, ноқобил ҳам. Шуни илтимос қиладиларки, Сиз иноят кўрсатиб, у кишига тегишли нишон тезроқ имзоланишига ҳаракат қилсангиз, чунки унинг оиласи солиқ йиғувчининг қўлида (гаровда)дирлар. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин! Вассалом!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Ҳожатмандлик изҳоридан сўнг арзимиз шулки, жаноби Мавлонозодаи Шаҳрисабзий ва мавлоно Абу Юсуф кекса, донишманд ва фақир кишидурлар ҳамда тўлиқ қаноат эгаларидурлар, озгина нарса билан маишатлари ўтиб туради. Илтимос шулки, шафқат кўрсатиб, ҳаракат қилсалар, то вақфдан улар учун арзимас нафақа таъйин қилинса айни муддао бўлур эди. Сизга (Оллонинг) кўмаги ёр бўлсин!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Бахтиёр бир хатки, мисоли дилбар,
Юзига анбардан боғламиш зевар.
Мушкин хати ила назми жонфизо,
Гарданда мурассаъ соч каби гўё! —

вақтларнинг энг яхшисида ва соатларнинг энг шарафлисида ҳижронда қолганларнинг хилватгоҳида улфат ва айриликдагиларнинг мажлисида ҳамсуҳбат бўлди.

Юзидан гоҳида парда очдилар,
Шавқидан юзига бўса сочдилар,
Гоҳида гарданга қўлни ташлашди,
Сочлар тугунидан гавҳар санашди.

Поклик ва беайблик тахтида жилва кўргузган ўшал илоҳий гўзалнинг карашмаларига жавобан ҳисобсиз боғланиш, муҳаббат, ҳожатмандлик ва шикасталикни арз этиб қолурман. «Узайиш малолликка сабаб бўлади» (сўзи)дан қўрққан ҳолда, қуйидаги икки байт билан чегараланаман:

Умидим қаттиқдир, нечунким Воҳиб,
Ҳадялар беражак менга муносиб,
Умид шохларини ўстирар чунон,
Меваси бахт-иқбол бўлар жовидон!

Сизга салом ва эҳтиромлар бўлсин!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Унинг номи билан ва Унга мақтовлар бўлсин!

Шамол эсди, шавқим топди ҳаяжон,
Кўзимдан қонимни айлади равон.
Муштоқлик меҳнати, фироқ ранжидан,
Сўз айтдим, ўзгасин қиёс қил бу он!

Ҳар вақт Сизнинг азиз хатингизга жавоб ёзай деб қалам тарошлаганимда ҳеч бир сўз тополмайманки, уни неча марта айтмаган ва неча марталаб ёзмаган бўлсам! Такрорлашдан малоллик етказмаслик учун, мухтасарликка риоя қилиб, қисқалик йўлини тутаман.

Ҳажрингдан ҳар қачон менга етса дард,
Рубоий ёзаман ё битаман фард.
Совуқ нафасимдан қўрқаман гулдек,
Нозик хотирингга етмаса деб гард.

Ҳиротнинг қибла томонида зулму таадий юз бермоқда, деб бундан аввал ёзилган эди, (энди) ажратиб кўрсатишнинг ҳожати қолмади, бу воқеа ҳамма томонга ёйилди:

Ўша ой чиройи топганда камол,
Шум ният рақиблар дастидан бу ҳол,
Жаврдан лиқ тўлмиш, жафодан лим-лим,
Шарқ ила Ғарб яна Жанубу Шимол!

Аммо, юқорида ишора қилиб ўтилган дуо ва тилак воқеасига келсак, (бало сўраш) дуосига Нуҳ зарурки, «Эй парвардигор, ер юзида (жафокорларни) қолдирмагин!» дея, ҳеч бир диёрда бу зулмкор тоифадан (бирортасини) қолдирмас эди. Тилакка эса жафокашлар ҳуқуқини жафокорлардан олиб бера оладиган илоҳий илтифот соҳиби (бўлмиш киши) даркор! Ҳозирги пайтда бу ҳар иккови мавжуд эмас ва бу амалга ошириб бўлмас ишлардан саналади!

Мурувват кўланкаси кенг ёйилсин, марҳамат ва шафқат сояси давомли бўлсин! Вассалом!

Фақир Абдураҳмон ЖОМИЙ.

* * *

Эй сен, муслимликни мусаллам этган,
Муслим омонлиги сенгадир армон.
Исломнинг биринчи рукнидан ўзга,
Беш рукнин жўнатиб турибман бу он.
Жонимга шунчалар қатишганки у,
Жудо бўлолмасман ундан бир замон!

Шундан кейин арзимас шулки, «Нафаҳот ал-унс мин ҳазарот ал-қудс» китоби жумласидан ёзилган ва текшириб солиштирилган бир неча жузв (қисм) Сизга юборилмоқда. Барча ҳиммат қолган қисмини ёзиб тугатиш ва юборишга қаратилган. Завқингиз мақоми «Нафаҳот ал-унс» ҳидидан абадий баҳраманд бўлсин ва шодлик лаби «Ҳазаротиқудс» нуридан табассумга тўлсин! Вассалом валикром!

(ЖОМИЙ дастхати).

* * *

Жон қуши парвоз қиларди донаи ул хол учун,
Бўлмаса боғлов ориқ тан риштаси ул бол учун.
Гар юборса қосидин жонга ўшал мақсуди дил,
Дил тутуб жонни чопарди кафтда истиқбол учун.
Шарҳи ҳажридин дилимга хома солди бори ғам,
Хатдаги «нун»дек ҳам ўлди бел «лом»у «дол» учун.
Қон қилиб дилни, оқиб узра сурай дейман кўзим,
То оёқ қўйса рикобға бўлғали поймол учун.
Юзини кўргач фаришта юз гунаҳсизни қатл —
Қилса, ёзмас бир гунаҳни номаи аъмол учун.
Суфийи дил дўстни эслаб кетди ҳушидин кеча,
Хирқа янглиғ чок сийнам — бу гувоҳ аҳвол учун.
Ёр излар Жоми-ю ортда рақиблар таънаси,
Гўиё дарвиш кетар, итлар ҳурар дунбол учун!

«Баҳористон»дан

Бизнинг замонамиз бу соҳибдавлат вужуди ила мушаррафдир. У ўз мартабаси, улуғлиги ва шоҳга яқинлиги ва шунингдек Оллоҳ ато этган ва ўқиш ўрганиш билан орттирилган илму дониши ва ақлу заковати билан шеърлари ҳусни камоли учун ҳар қандай мақтовдан юқори турса-да, у ўзини паст тутиб, шеър аҳли жамоасига қўшилди ва бошқаларга ҳам пардани орадан кўтариб шеърият йўлини очиб берди. Аммо ҳаққониятини айтганда, у мана шу анжуманларнинг барчасига бошлиқ ва шеър аҳли сардафтарида номи битиқ.

Чунончи мана бу муаммодаги унинг шариф исми ана шу маънога далолат қилади. Алишер:

Сен доимо фозиллар изидан юриб,
Ўз фазлинг ила буюк фазилатларга эришдинг.
Ўз исмингни барча фозиллардан юқорига кўтардинг,
Шунинг учун мен уни фозиллар исмидан юқорига ёздим.

Унинг гавҳар номи шундай буюкки, унинг номига ҳар қандай назм садаф ва ҳар қандай шеър маскан бўла олишдан ҳам олийроқ бўлса-да, ҳар қалай унинг шеъриятдаги тахаллуси мана бу муаммодан англашилгани учун, қуйида келтирилди. Навоий:

Асл номига киши топмас тахаллусдан имо,
Ким тополса лаблари узра инар жонбахш наво.

Табиати тақозоси ва қобилият кенг фазосига кўра у туркий ва форсий шеърларида юксалишга муяссар бўлса-да, туркийга кўпроқ мойиллик кўрсатди ва бу тилдаги ғазалиёти ўн минг байтдан зиёдроқ бўлди.

Низомий «Хамса»си муқобилида ёзган маснавийлари уч минг байтга яқин ва бу тилда ҳеч ким бунчалик кўп ва хўп шеър ёзмаган.

Форсий шеърлари орасида Амир Хусрав Деҳлавийнинг «Яхшилар дарёси» қасидасига жавоб тариқасида битилган қасидаси бор. Унда ажаб мазмун ва нозик хаёлотга эга байтлар жуда кўп. Унинг бошланмаси бундай:

Подшоҳлар тожида ёлқинли лаъл бўлса безак,
Бошдаги ҳар хом хаёлга тоб берувчи чўғ демак.

Қуйидаги рубоий эса бир кишининг Ҳижоздан қайтиб келиши муносабати ила ёзилган табрик мактубидан олинди:

Фалак, инсоф била етказгил пайғом,
Қани ким яхшироқ айлади хиром.
Эрта тонгда Шарқдан чиққан қуёшми,
Тўлин ойми чиққан жойи бўлса Шом?

Бу рубоий эса бошқа бир мактубдан:

Бу нома мактубмас, дардим дармони,
Ҳижронда эзилган юрагим қони.
Қайноқ дилу совуқ оҳим таскини,
Яъни жаҳонгашта моҳим нишони.

Яна бир мактубдан рубоий:

Майхонада доим сендан сўзлайман,
Ҳарамда ҳам тинмай сени излайман.
Мардум ичра келсам дейман юзма-юз,
Фироқда ҳам дилдан сени излайман.

* * *

Жомий ўзининг «Нафаҳот ал-унс мин ҳазарот ал-қудс» («Ароматные веяния духовной близости с вершин святости») китобининг ёзилишига Навоий сабабчи бўлганини шу китоб муқаддимасида қуйидагича баён қилади:

881 йилда дарвишлар дўсти ва уларнинг мухлиси, ҳамма машғулотдан тўқ, фақирлик йўлига ботиб ,Амир Низомиддин Алишер (бу киши ўз хоҳиши ва ихтиёри билан даража ва эътиборнинг аъло мартабасидан бет қайтариб, йўлини қабул қилган) бу фақирдан, кўнгилдан ўтган ва хотирда қарор топган шаклдагидай илтимос қилди, бу билан қадимги орзу янгиланди ва илгариги майл куч олди ва таъкид даражасига етди. Бинобарин, чин ҳиммат ва холисона ният билан ўша истакни ўташга ва топшириқни бажаришга киришилди.

(Дарвишлар дўсти ва мухлиси, балки уларнинг дўст тутган ва ихлос қўйган кишилари Низомиддин Алишер ўзининг шарафли ҳимматини шунга олиб келганки, сони учга етишган қасида ва ғазаллар девонини учта тоза писта мағзини бир пўст ичида парвариш қилгандек, бир жилдга бириктириб, бу фақирдан шуни илтимос қилдики, ҳар бири бир хос иси билан махсусланса, бу билан дудмоллик ва арапашлик туҳматидан халослик суратини қабул қилса. Бинобарин, юзага келиш вақтлари мулоҳазаси билан, биринчи девон йигитлик пайтларида тинчлик ва омонлик замонининг аввалларида юзага келганлигидан «Ёшликнинг бошланиши» деб аталди. Иккинчи девон тирикчилик кунлари боғланишларининг ўрталарида тартиб топганидан «Боғланиш воситаси» деб номланди. Учинчи девонга ҳаёт охирларида унинг тартибга солиш бошланганлигидан «Ҳаёт хотимаси» деган исм берилди).

Мавжудлик мақсади дўстдан бошқа кимдир,
Бу савдо ва фойда дўстдан бошқа нима учундир?
Хусусан, ошинолик боғида,
Вафо шохида Навоий туради.
Яъни Навоий лутф қилса,
Шикастлар дилини эркалайди.
Бундай иш ўрнида бошқа иш йўқдир,
Жаҳон дўстларининг барчаси бу дўстга фидодир.

* * *

Бу қаламга фалакдан офаринлар бўлсин,
Чунки бу ёқимли нақш ўша қаламдан туғилди.
Бу қалам форсий тил эгаларига, форсийча
Назм дурларини терувчиларга раҳм қилди.
У ҳам агар форсий тилда ёзганда (бошқаларга)
Сўз айтишга мажол қолмасди.

У мўъжизали назмлар мезонида,
Низомий киму Хусрав қанақа бўларди?
Ақлнинг орадаги фарқини ажратишга йўл қолмади.
Эҳ, сенинг таъбинг сўз устодидир.
Қаламинг очқичидан сўзга кушойиш бўлур.

* * *

Равнақи кетиб қолган,
Ва хорлик бурчагидан ўрин олган (туркий) сўзга,
Сен янгидан обрў бердинг,
Уни ижод майдонига тортиб чиқардинг.

Жомий «Юсуф ва Зулайхо» достонида Навоий ҳақида

Шоҳга ва аркони давлатга муборакдир,
У арслон ҳайбатли ва шер савлатлидир.
Айниқса у мард йигит қадимдан,
Насаби ҳам исмидек шер устига шердир.
Мардлик жангалининг ботири бўлганидан,
Жаҳон мардлари ичида номи икки шердир:
Бири — даврон қалъаларини қўпорувчи.
Бири — қулонларга панжа урувчи.
Муаммо йўли билан ундан ном чиқардимки,
Умумнинг хаёли ундан узоқдадир.
Шундай бўлмаганда фаҳму идрок у тўғрида нима қила олади.
Чунки бу пок гавҳарни юзларча қутичага яширгандир.
Табъи шеърда қилни қирққа бўлади,
У қилдан қаламнинг учи шеър тўқийди.
Бу мушкин шеър (соч)дан кўнгилга тузоқ қўйди,
У ширин шеърдан кўнгил тилагини беради.
Ошиқлар дили у билан бандда қолган,
Гўллар лаби бу билан ширин кулган.
Инсонларга нур иниши охирга етгандек,
Бу равшан нафаслар унинг зикри билан тугалланди.
Тўғри, одамийлик корхонасида
Ундан бошқалар маҳрамлик йўлини кам топади.

Жомийнинг «Лайли ва Мажнун» достонида Навоий зикри

Дўст агар дўстга пайвандлик қилса,
Орзу-умид дарахти унумдор бўлгай,
Умид хазинасининг калити дўстдир,
Абадий айшнинг хушхабарчиси дўстдир.
Дўстига агар қўшилса дўст-ёр,
Орзу оғочи бўлур ҳосилдор.
Орзу ва умид калиди дўст-ёр,
Ишрат била айши бўлди дойдор.
Мақсуди умр эмасми дўстлик,
Умр ичраки нур эмасми дўстлик.
Айниқса бу боғи ошинодин,
Тингланса агар наво вафодин.
Яъни у Навоий лутф этгай,
Синган дилу қалбни овутгай.
Бундан соз иш борму зинҳор,
Бу дўстнинг фидоси барча дўст-ёр.

Жомий «Хирадномаи Искандарий» достонида Навоий ҳақида

Туркий тилда доғи нақш келди ажаб.
Ҳатто сеҳргарлар боғладилар лаб.
Бундай ёқимли нақш туширган қалам,
Бошига офарин ёғдирсин олам.
Кечирсин форсийда гавҳар терганлар,
Дарий тилида дур, ғазна берганлар.
Бунинг тили ҳам гар ўлганда дарий,
Мажолсиз қоларди уларнинг бари.

1991 Алишер Навоий йили

ЁДЛАБ ОЛИНГ

БУДУР ТИЛАГИМКИ, УЛКИ МАЪБУДУНГ ЭРУР,
ТУТҚАЙ СЕНИ УЛ ЕНКИ, СЕНИНГ СУДУНГ ЭРУР,
КУНГЛУНГГА ЕТУРГАЙ УЛЧА БЕХБУДУНГ ЭРУР,
ИЛГИНГГА КЕТУРГАЙ УЛЧА МАҚСУДУНГ ЭРУР.

Навоийни тушунмоқ учун

Тил яқин, дил яқин

АЙЁШ — ишратпараст, айш-ишратни севувчи.

АЙИЛ — айрилмоқ; уйғонмоқ, ҳушга келмоқ; тушунмоқ, фаҳмламоқ.

АЙИЛДУР — уйғотмоқ, ҳушга келтирмоқ; ажратмоқ.

АЙИР — ажратмоқ; жудо қилмоқ.

АЙИҚ — озиқмоқ; уйғонмоқ; ҳушга келмоқ; адашмоқ.

АЙИҒ —айиқ.

АЙЛА — айламоқ, қилмоқ, этмоқ.

АЙЛАН — 1. айланмоқ, буралмоқ; гирдидан юрмоқ.
2. кезмоқ, ҳозир бўлмоқ;
3. ўзгармоқ;
4. қайтмоқ, юз ўгирмоқ;
5. ўгирилмоқ, бурилмоқ;

АЙЛАНДУР — айлантирмоқ; тегирмон тоши айландур — жабру жафо кўрсатмоқ; қийнамоқ.

АЙМАН — дарахт номи; нори айман — шуълали бир дарахт.

АЙМОН — қасамлар; ваъдалар.

АЙН I — араб алифбосидаги а, и ҳарфларининг номи:

АЙН II — 1. кўз, дийда, кўз қорачиғи;
2. булоқ, чашма, белги, кўзгу;
3. манба, сабаб;
4. моҳият, жиҳат.

АЙНАЛ-МАФАР — қочадиган жой қайда.

АЙНАК — кўзойнак.

АЙНУЛ-КАМОЛ — камолот, балоғат.

АЙНУЛ-ЯҚИН — бирор нарса ҳақида аниқ маълумот.

АЙНУЛ-ҲАЁТ — 1. ҳаёт булоғи, тириклик чашмаси;
2. асар номи.

АЙРИЛ/АЙРУЛ — 1. ажралмоқ, бўлинмоқ, жудо бўлмоқ, узоқлашмоқ;
2. ажралиб чиқмоқ.

АЙРУ — 1. бошқа, ўзга;
2 айрим, алоҳида.
3. айрилган, узоқлашган (ҳолда); узоқда.

АЙТ — 1. айтмоқ, гапирмоқ, сўзламоқ;
2. ёзмоқ, битмоқ;
3. ўқимоқ;
4. куйламоқ, хониш қилмоқ.

АЙТИКЛИК — чақимчилик, иғво, гап-сўз таъна.

АЙТИЛ — айтилмоқ, айтиб ўтилмоқ.

АЙТИШ — гапиришмоқ, сўзлашмоқ, баҳслашмоқ.

АЙТМОҚ — айтиш, гапириш.

АЙУРУЛ — ажралмоқ, бошқа-бошқа бўлмоқ.

АЙУР — фарқламоқ, ажратмоқ.

АЙШ — 1. яхши турмуш, ҳаёт;
2. хурсандчилик, шоду хуррамлик, роҳат-фароғат, кўнгилхушлик.

АЙШГУЗИН — айшу ишратни севувчи.

АЙШСОЗ — айш-ишратсоз.

АЙЮҲАС-СОҚИЙ — эй соқий.

АЙҒОҒ — айғоқ, сир бой бериш.

АКА — ака, оға.

АКБАР — улуғ, катта, энг катта.

АКБОДПАЙВАНД — жигарбандлар, туғишганлар.

АКЛ — емиш, овқат.

АКМАЛ — энг комил, энг етук, баркамол, афзал.

АКМАҲ — туғма кўр.

АКНОФ — ён-атроф, чегара.

АКНУН — энди, эндиликда, шу вақт, шу лаҳза, шу дам.

АКОБИР — улуғлар, аъёнлар, мартабали кишилар, мансабдорлар.

АКОБИРА — сосонийлар сулоласи подшоҳларининг лақаби.

АКОСИРА — сосонийлар сулоласи подшоҳларининг лақаби.

АКРАМ — энг олижаноб, энг сахий, ўта ҳимматли.

АКРИМУЗ-ЗАЙФА — меҳмонни ҳурмат қилингиз.

АКС — 1. сурат, тасвир, шакл, инъикос;
2. шуъла, ёлқин, қуёшнинг акси, нури, ёруғлиги;
3. тескари томон, тараф. қарама-қарши, зид.

АКСАР — 1. кўп, кўпчилик, кўпчилик қисм;
2. кўпинча, умуман;
3. ошиқроқ.

АКСАРАШ — кўпчилик, кўпинча.

АКТОФ — елка, кифтлар, чегара.

АЛ/ЭЛ — қўл, олд, рўпара.

АЛАДДАВОМ — доимо, ҳамиша, мудом.

АЛАЗ (З) — энг лаззатли.

АЛАМ I — 1. ранж, ғам, қайғу, дард, азоб, изтироб, ҳасрат;
2. аланга.

АЛАМ II — 1. байроқ, туғ.
2. нишон, аломат, белги.

АЛАМАНГЕЗ — ғамли, қайғули, дардли.

АЛАМКАШ — байроқдор, байроқ кўтарувчи.

АЛАМОН — ундов сўз, кутқариш ҳақида илтижо, ёрдам.

АЛАМПАРВАРД — дарду ранжли, ҳасратли.

АЛАМСАНЖ — ғаму ҳасратли, азоб тортувчи.

АЛАМСИЗ — ғамсиз, дардсиз.

АЛАМТИРОЗ — сурати байроқни безовчи.

АЛАМШЎЙ — дард-аламини кетказадиган.

АЛАПАКА — ўрдакнинг бир тури.

АЛАР — 1. улар.
2. у (ҳурмат маъносида).

АЛАС-САБОҲ — эрта тонгда, азонда, эрталаб.

АЛАС-САВИЯ — баб-баравар, барча баравар, тенг.

АЛАСТ — азалият, ибтидосиз замоннинг дастлабки пайти.

АЛБАТТА — шубҳасиз, мутлақо, аниқ, қатъий.

АЛАФ — ўт, кўкат; емиш.

АЛБИСА — кийимлар, либослар.

АЛВИДОЪ — хайр-хўш, алвидо, яхши қолинг.

АЛВОН — ранглар, бўёқлар, ранг-баранг, турли-туман.

АЛДА I — ҳийла, макр.

АЛДА II — 1. ёлғон сўзламоқ; лақиллатмоқ, алдамоқ;
2. юпатмоқ, тасалли бермоқ.

АЛДАЛДАҒА — ўрдакнинг бир тури.

АЛДАРА — саросимага тушмоқ, довдирамоқ, шошиб қолмоқ.

АЛИЛ — бемор, касал, дардманд, иллатли, нотавон, мубтало.

АЛИМ — аламли, машаққатли, оғир.

АЛИФ — 1. араб алфавитидан биринчи ҳарф; ўқ, найза; ҳаёт воситаси;
2. келишган, тик (қад, қомат);
3. оқ, иола, кин; из, акс; нишона;
4. кишининг баданига (аксар юзига) чекилган ҳолнинг тикка шакли; из, кесиш изи.

АЛКАН —лол, соқов, дудуқ.

АЛЛОМ — ўта билағон, олим; тангри.

АЛЛОМА — атоқли, буюк олим.

АЛЛОН — туҳфачи.

АЛЛОФ — ғалла сотувчи, савдогар; тегирмончи; ун бозори.

АЛЛОҲ — худо, тангри.

АЛЛОҲ-АЛЛОҲ — Эй ажабо! Ҳайрат, таажжуб ифодалайдиган ундов.

АЛМОС — олмос, қимматбаҳо қазилма, металл.

АЛО I — ҳой, огоҳ бўл, эшит.

АЛО II — юксаклик, олий даража.

АЛО-БУЛА — ола-була.

МЕҲНАТКАШ МАНФААТИ МУҚАДДАС

Республикамизнинг бугунги ижтимоий-иқтисодий ва маданий ҳаётини изга солиш, шакллантиришда касаба уюшмаларининг ўрни беқиёс. Хўш, биз замона зайлига кўника оламизми?

Бошқариладиган бозор иқтисодиётига ўтиш шуидоқ ҳам юпун кун кечираётган 9 миллион камбағални янада қашшоқлик домига маҳкум этиб қўймайдими? Оддий оилаларнинг кун кечириши қандай бўлади? Янги шароитда кенг меҳнаткашлар оммасини қай йўсинда ижтимоий муҳофаза қилиш мумкин?

Ўзбекистон касаба уюшмалари федерацияси кенгашининг куни кеча бўлиб ўтган матбуот конференциясида бугунги кунинг шу каби қатор муҳим масалалари ҳақида гап борди. Ўзбекистон касаба уюшмаларининг 26 март куни очиладиган XIV съезди иккинчи босқичида қабул қилинадиган устав ва ҳаракат дастури, бозор муносабатлари шароитида меҳнаткашларни ижтимоий муҳофаза қилиш тўғрисида республика оммавий ахборот воситаларининг вакилларига ахборот берилди.

Конференцияда Ўзбекистон касаба уюшмалари федерацияси кенгаши раиси Б. А. Алламуродов сўзга чиқди ва журналистларнинг саволларига жавоб қайтарди. У турғунлик йилларининг кулфатли асоратлари барҳам топа бориб, касаба уюшмалари ҳаракати ҳам ўзининг янги сифат босқичига кўтарилаётгани, унинг фаолияти таъсирчанлигини кучайтириш юзасидан қатор тадбирлар амалга оширилаётгани ҳақида сўзлаб берди. Нотиқ касаба уюшмалари етилган муаммоларни ҳал этишда кўпроқ жон куйдириши, фақат шу йўл билангина меҳнаткашлар ўртасидаги ўз нуфузини мустаҳкамлаши мумкинлигини таъкидлади.

Р. АҲМАДАЛИЕВ.

Наврўз тантаналари давом этмоқда

Наврўз форсча сўз бўлиб, «Янги кун», маъносини билдиради. Қадим Туркистон элларида эса «Янги кун» байрами иборасини учратмаймиз. Бундан чиқди Наврўз фақат форсий халқлар байрамимикан? Йўқ, ундай эмас. Тарихий манбаларда туркларнинг «Йилбоши» деб аталмиш байрами бўлганлиги тўғрисида кўплаб маълумотлар учрайди. Улар 21 мартни ҳамиша йилбоши ҳисоблаганлар. Машҳур турк олими Мурот Ўроз ўзининг «Турк мифологияси» китобида исломийдан аввал II ва VIII асрлар орасида Онатўлида бир императорлик қурган Хитит номли турк улуси Йилбоши байрамларини жўшқинлик билан ўтказганлиги тўғрисида ёзади. Бу байрамни Нуруллиёс деб ҳам аташаркан.

Ҳозир ҳам республикамизнинг талай вилоятлари ва районларида Наврўзни «Йилбоши» деб атайдилар. 21 март нима учун йилбоши эканлигига келсак, туннинг узунлиги кундуз билан тенглашади ва 22 мартдан кундузнинг ҳиссаси орта бошлайди. Деҳқонларнинг об-ҳаводан, иқлимдан хавфсирашларига асос қолмайди. Яъни, хатар узил-кесил ўтган ва ерга ишлов бериб, экин-тикин ишларини бошлашга муҳлат етган бўлади. «Олти ой ёз»да деҳқон ер билан олишиб ётар экан, нима учун бола-чақаси, эл-юрт билан ёзилиб, хумордан чиқиб байрам қилмасин, ишга қувонч, гайрат ва умид билан киришмасин? Март ойининг эски номи «найсон» бўлиб, у халқ қўшиқларида улуғланар ва севиб куйланарди.

СИНАЛГАН ҚАЙДЛАР

Йилбоши байрамида деҳқонлар қир-адирларга, далаларга чиқиб кетишар, кунни завқли ўтказардилар. «Читти гул» қўшиғи энг кичик болалар билан бирга айтиларди. «Читти гул» — «Чиқди гул» дегани бўлиб, бутун теваракда гуллар чиққанига болаларнинг эътибори тортилар, ҳали тили чиқмаган гўдаклар тилидан «чиқди» сўзи «читти» деб талаффуз қилинарди. Каттароқ болалар «Тапир-тупир қайрағоч», «Оқ теракми, кўк терак», коптоқ, чиллак, пирпирак ўйнашар, варрак учиришар ва кураш тушишарди. Оналар ва момолар бу кунга олдиндан ҳозирлик кўриб ҳалим пиширишар, бир-бирларини йўқлашар, жудоликка учраган оилалар мозорларда яқинларининг қабрларини зиёрат қилишиб, қабр тепасида шамлар ёқишарди. Халқимиз исломни қабул қилгандан кейин ҳам бу одат сақланиб қолди. Фақат энди мозорда шам ёқишлар катта ҳайит ва кичик ҳайит деб аталмиш — Ийд ва Қурбон ҳайитларида ўтадиган бўлди. Бу русум ҳозиргача давом этиб келмоқда.

Йилбоши байрамида болалар алоҳида эъзозланарди. Улар учун турли ўйинчоқлар ясалар, ширинликлар ҳозирланарди. Катта-кичик тунука кийкимларидан ясалган сурнайчаларни улар хурсандлик билан чалиб юришарди. Сурнайчанинг учига митти ноғорача улангaнлари ҳам бўлиб, ичида тошчалар бўларди. Демак, бу ўйинчоқ айни чоқда ҳам сурнай, ҳам шиқилдоқ эди.

Наврўз халқ байрами эди, халққа қайтарилди. «Мустақиллик декларацияси»ни амалга ошириш масаласи билан солиштирганда ҳар қанча кичик кўринса ҳам, ҳаркалай ишнинг мусбат томони бу. Наврўзни тиклашдан кўзда тутилган мақсадлар инсоний қадриятларни янада камол топтириш, ўз-ўзига ишонч ва миллий ғурурни мустаҳкамлаш, дўстлик, ҳамжиҳатлик, меҳр-шафқатни улуғлаш, маданий-тарихий анъаналарни давом эттириш ва асрлар давомида шаклланган урф-одатларни эъзозлашдан иборатдир. Фақат «дўстлик, ҳамжиҳатлик» деганда халқимизнинг топган-тутганини қўш-қўллаб бошқаларга тутиш тушунилмаса бўлгани.

Бугунги кунда Наврўзни улуғлаш ва у ҳақда ёзиш қийин эмас. Бу 1985-86 йилларда жасорат бўлиб, бундай жасорат намунасини шоир Мирзо Кенжабек кўрсатган. У Ўзбекистон Ёзувчилари уюшмасининг пленумида сўзга чиқиб, казо-кузо раҳбарлар олдида Наврўзни ҳимоя қилган эди. Гап шундаки, ўша пайтларда гарчи қайта қуриш бошланган бўлса ҳам сталинизм ва турғунлик даврининг қусурлари ҳукмронликни қўлдан бергиси келмас, миллий республикаларда эса асрий анъаналарга ҳужум авжига чиқмоқда эди. Шундай вазиятда бизнинг бошлиқларимиз англабми-англамайми, ўз удум ва эътиқодларимизга қарши иш юрита бошладилар. Совет сиёсати ақидаларига қатъий ишонган республика Компартияси раҳбарлари исломни Ўзбекистон тараққиёти душмани деб билар, Наврўзни эса исломнинг бир байрами деб тушунардилар. Шунинг учун ҳам Наврўзни маъмурий йўл билан йўқотмоқчи бўлиб, Марказий Комитет номидан Наврўзга қарши «Навбаҳор» байрамини таъсис эттирдилар. Уларнинг фикрича, «Навбаҳор»ни 10 апрелда ўтказиш мақсадга мувофиқ эди. Бу ғоянинг на илмий, на тарихий, на амалий асоси йўқлиги бировни қизиқтирмасди. Навбаҳор «илк баҳор» дегани бўлиб, апрелнинг 10-куни қанақасига илк баҳор бўлсин? Бу куни баҳор бошланганига 40 кун тўлган бўлади-ку.

Бугун эса Наврўз ҳимояга муҳтож эмас. Аксинча у умумхалқ байрамига айланиб бормоқда. Давлатнинг ўзи ҳам Наврўзни муносиб нишонлашга даъват этаётир.

Миразиз АЪЗАМ.

Жон қадар суюк Наврўз ташрифи фақат табиатгагина эмас, одамлар қалбига ҳам янгиланиш ва покланиш фазилатларини ато этсин! Тошкент шаҳар Собир Раҳимов районидаги Аъзам Иброҳимов номли маҳалла аҳли Наврўзни ана шундай эзгу ниятлар билан қаршиладилар.

Эрта тонгданоқ чойхона саҳнида карнай-сурнай садолари янградн. Дошқозонларда турли таомлар тайёрланди. Бу ерга ташриф буюрган эркагу аёлларни, кексаю ёшларни маҳалла қўмитаси ва хотин-қизлар кенгаши раислари И. Оқмирзаев билан О. Юнусовалар табриклашди. Катта концерт намойиш этилди.

Ҳусниддин ШАРИПОВ

ҲАҚ СЎЗ КЕЛАДИР

ҚУШИҚ

Уйғотадир бизни бу тонг сози билан,
Изларида нурли баҳор, ёзи билан,
Дилда ҳавас, тилда ширин рози билан,
Чеҳрасида ишва билан, нози билан

Наврўз келадир,
Ер-дўст келадир,
Ризқ-рўз келадир,
Ҳақ сўз келадир.

Оҳ, на гўзал даврада рақс айласалар,
Севги-сафо бобида баҳс айласалар,
Меҳру вафо илмини дарс айласалар,
Элни ҳаёт завқига маст айласалар,

Наврўз келадир,
Ер-дўст келадир,
Ризқ-рўз келадир,
Ҳақ сўз келадир.

Нурга чўмиб, энди рубоб тори таранг,
Яллада ҳам ўзга жило, ўзга жаранг,
Ер юз очар, кўзни кўринг, қошга қаранг,
Ерга сочиб янги уруғ, янгича ранг

Наврўз келадир,
Ер-дўст келадир,
Ризқ-рўз келадир,
Ҳақ сўз келадир.

РАСМ-РУСМЛАР, УДУМЛАР, МАРОСИМЛАР, АНЪАНАЛАР

ШУНДАЙГИНА ҲАМОҲАНГ

ҚАЛДИРҒОЧ ТУМШУҒИДАГИ ГИЁҲ

(Турк афсонаси)

АФСОНА қилишларича, қадим замонларда бутун рўйи заминни сув босиб, тўфон бўлганида Нуҳ пайғамбар ҳар турли жонзотдан бир жуфтдан олиб, ўзи ясаган улкан кемага жойлаб, токи ёғингарчилик тўхтагунча баҳри муҳитда сузиб юрган эмиш. Бир куни у баҳри уммон сатҳида қуруқлик бор-йўқлигини билиб келиш учун бир қалдирғочни учириб юборибди. Бир маҳал ҳалиги қалдирғоч тумшуғида битта гиёҳ кўтариб учиб келибди. Бу шу яқин орада ер борлигидан, гиёҳ эса кўклам келганлигидан далолат берарикан.

Нуҳ қалдирғоч кўрсатган томонга қараб сузиб борибдида, сув ўртасидаги заминни кўрибди. Кемадаги барча жонзот ерга тушиб, тўфон азобидан қутулибдилар. Ер юзига тушган одамлар ўша кунни «Янги кун» деб байрам қиладиган бўлишибди. Наврўз Нуҳ пайғамбар тўфондан сўнг заминга илк бор қадам қўйган муборак кун эмиш.

(Абдулхолиқ ЖОЙ.
Турк байрами Наврўз.
Анқара, 1985, 4-б.).

* * *

ХОРАЗМДА баҳор байрами дастурхонига «Наврўзгўжа» қўйиш удуми бор. Бу таомнинг масаллиғи етти хил дондан иборат бўлиб, жўхори, буғдой, арпа, тариқ, гуруч, ловия ва мошдан тайёрланади.

* * *

ИЛГАРИ Наврўз кунлари қўш оши пиширилган. Қўшу омочлар совланиб, ҳўкизларнинг шохлари мойланган.

* * *

НАВРЎЗ куни бўй етган қизлар жам бўлишиб, турфа гуллардан чиройли гулчамбарлар ясашади. Кўзаларда булоқдан сув келтириб, ичига узук, исирға, танга ташлашади. Сўнг қўшиқ ва лапарлар остида кўзадан сув ичишади. Бу сув бахт-саодат рамзи деб ҳисобланган.

* * *

ХОРАЗМ вилоятида Наврўз кунлари ерларни чиғир билан суғоришга киришилади. Ўша кезларда чиғирларнинг пири Ноилож бува ҳақига қурбонлик ва садақа қилиш азалдан удум бўлиб келган.

* * *

«ОХИР ЧОРШАНБА» халқ орасида канда қилмай келинган қадимий маросимлардан биридир. Наврўз арафасидаги сўнгги чоршанба куни ўтказиладиган бу удумга биноан одамлар кўчаларда, дарвозалар олдида олов ёққанлар ва ирим қилиб, ундан сакраганлар.

* * *

ВОДИЛЛИКЛАР баҳор байрамини «Наврўзгул»сиз нишонламайдилар. Ёш-яланглар эрта билан тоққа йўл оладилар ва кечга томон қучоқ-қучоқ гул териб қайтадилар. Кўпни кўрган кексалар: «Наврўз келди, қут-барака келди! Шу кунларга етказганига шукур! Тинчлик, омонлик бўлсин, янаги йилги янгиланиш, яшнаш фаслига эсон-омон, тўрт кўз туғаллик билан етайлик!» дея ният қилишиб, Наврўзгулларни ҳидлашади.

Тўпловчи:
Маматқул ЖЎРАЕВ,
филология фанлари номзоди.

НАВОИЙ шаҳрида спортнинг таэквандо тури тобора оммалашиб бормоқда. Шаҳардаги спорт тўгаракларига мингга яқин турли ёшдаги кишилар қатнашмоқдалар. Улар махсус тайёргарликдан ўтган тажрибали устоалар қўлида шуғулланмоқдалар.

СУРАТДА: таэквандочилар машғулот пайтида.

Ф. ҚУРБОНБОЕВ, В. МИЛЕНЬКИЙ олган сурат. (ЎзТАГ).

МУШТАРИЙ СЎЗ СЎРАЙДИ

«ОНА ТИЛИ» РЎЗНОМАСИ КЕРАК

Матбуотда она тилимиз тўғрисида жуда кўп мақолалар берилаяпти, аммо, назаримда, тилга оид муаммолар етарли ёритилмаяпти. Чунки таҳририятларга келаётган хат-хабарлару мақолаларнинг ҳаммасини рўзнома ёки ойномада бериш имкони йўқ. Шуни ҳисобга олиб, жумҳуриятда «Она тили» рўзномаси нашр этилса, нур устига аъло нур бўлур эди. Тўғри, гоҳи-гоҳида сотувга чиқаётган «Ўзбек тили ва адабиёти» деб аталмиш икки ойда бир марта босилаётган нашр ҳам бор, бироқ бу журнал рўзнома ўрнини босолмайди. «Она тили» рўзномаси нашр этилса, халқ дилидаги гапларни айтади. Унинг саҳифаларидан атамашунос, матншунос, таржимашунос олимларимизнинг ўзбек тили муаммолари тўғрисидаги илмий мақолалари ўрин олиши мумкин. Шунингдек, тилимиз тарихига, эски ўзбек ёзувию тилига оид материаллар, классик шоир ва ёзувчилар асарларидан парчалар босишга, уларни шарҳлаш, халққа тушунарли тарзда баён қилишга имкон туғилар эди.

Бундан ташқари, тил комиссияси, атамашунослик комиссияси, назорат комиссияси томонидан амалга оширилаётган ишлар рўзнома орқали кенг меҳнаткашлар муҳокамасига ташланиб, кейин бир хулосага келиниб қарор қабул қилинса, ўринли бўлмайдими?.

Хусанбой ТОЖИМАТОВ,
СССР Журналистлар уюшмаси аъзоси.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖЎРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРҲОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТЎЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00
Босишга топширилди
Индекс: 64608. 5117-буюртма.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Халқ сўзи